קונטרס

והערב נא

ליקוטים וביאורים
בפרק קמא דמסכת עירובין
לכבוד שמחת
הולדת בני שיחי'

לעילוי נשמת

יואל מאיר בן זאב

היה אחד ממייסדי הכולל בקולומבוס, אוהיו, ומעמודי הקהילה.

חי את כל חייו באמונה ושמחת החיים. אפילו בזמן שהיה בצער חיזק אחרים, וראה את הטוב שבכל מצב. כאשר אחרים חשבו לחזקו אדרבא הוא חיזק אותם.

היה חי בידיעה שהעולם הזה פרוזדור לעולם הבא.

אקדמת מילין

מה אשיב לד' כל תגמולוהי עלי. הנני מכיר טובה לבורא עולם על רוב חסדיו מה שמטיב לי ומסייע לי בכל אשר אפנה במשך כל ימי חיי בין בגלוי ובין בסתר, ובפרט בהכנת קונטרס זה לכבוד השמחה של לידת בני היקר.

איתא בבראשית רבה (פי"א סי' ה), ז"ל, טורנרפס הרשע שאל את רבי עקיבא אמר מה יום מיומים, אמר ליה ומה גבר מו גוברין אמר מה אמרית לך ומה אמרת לי, אמר ליה אמרת לי מה יום מיומים מאי שנא יומא דשבתא מכל יומא, ואמרית ומה גבר מגוברין... אמר לו ר"ע שרצה הקב"ה לכבדה... חזר אצל רבי עקיבא. אמר לו, אם כדבריך שהקב"ה מכבד את השבת, אל ישב בה רוחות אל יוריד בה גשמים אל יצמיח בה עשב. אמר לו תפח רוחיה דההוא גברא. אמשול לך משל לשנים שהיו דרין בחצר אחת אם אין זה נותן ערוב וזה נותן ערוב שמא מותרין לטלטל בחצר, אבל אם היה אחד דר בחצר הרי הוא מתיר בכל החצר כולה. אף הקב"ה, לפי שאין רשות אחרת עמו וכל העולם כלו שלו מתיר בכל עולם כולו. ולא עוד אלא שהרי אוכלי המן מעידין עליו, שכל ימות השבת היה יורד ובשבת לא היה יורד, עכ"ל.

מבואר מדברי המדרש דכל העולם כולו נחשב כרשותו של הקב"ה. ואז ממילא לא שייך העירוב, שכן אין בה שאר דיורין עמו.

וכן מצינו בברית מילה, כתב הבעל הטורים עה"פ מי יעלה לנו השמימה דברים (ל:יב) ר"ת "מילה", וס"ת "הויה". דהיינו דזו היא הענין של המילה, ליעשות לאות ברית קודש, דלעולם אי אפשר לנתק את הקשר שבין ישראל לקב"ה. עפ"ז א"ש מה שכתוב בגמ' מנחות (מג:) "בשעה שנכנס דוד המלך לבית המרחץ וראה עצמו עומד ערום, אמר אוי לי שאעמוד ערום בלא מצוה, וכיון שנזכר במילה שבבשרו נתיישבה דעתו לאחר שיצא אמר עליה שירה שנא' "למנצח על השמינית מזמור לדוד" על מילה שניתנה בשמיני". מבואר שוב כנ"ל, דע"י מצות מילה נתגלה האות והקשר שבין ישראל לאביהם שבשמים שא"א לנתקו. שכן דוד המלך ע"ה נזכר במילה בבשרו אפילו בבית המרחץ. ושוב מוכח כנ"ל דלית אתר פנוי מיניה, וכל העולם כרשות אחת של השי"ת.

ראה קראתי קונטרס זה בשם "והערב נא" ומלבד פשוטם של דברים, הוא רומז על עניין ערבות, שכן מצינו בדין ערב שהוא כמסייע ללווה במעשה ההלוואה שלו, וכן הוא רומז על לשון תערובת, ובין השמשות הרי הוא הזמן שבין יום ללילה איקרי "ערב", וכן בשבת היתר הטלטול בא מכח ה"עירוב" של בנ"א הדרים באותה שכונה. ושמעתי מהרה"ג ר' צבי חשין שליט"א דכולם עולים במקשה אחת ביסוד הדבר: דהענין של עירוב הוי האחדות באותם דברים, ועי"ז נעשה הקשר והאחדות בין כל מין ומין ונחשב כל מין ומין כחלק אחד.

עפ"ז א"ש ענין הערבות ג"כ, כמוש"מ הדין כל ישראל ערבים זה בזה, דע"י האחדות בישראל נעשים הכל כאדם אחד, ורק עי"ז שייך לו לערוב לחבירו מדין שיש לו אחדות עמו מקודם לכן ואל"כ אינו יכול.

אודה ד' בכל לבב על שזיכני לשבת באהלה של תורה וחיבר קונטרס זו בסוגיות הארוכות בריש מס' עירובין. ובזאת רצוני לשגר ברכות מעומקא דליבא לאבי מורי שליט"א ואמי מורתי תחי' על כל הטובות שגמלוני כל ימי חיי בגוף ובנפש, ונושאים בעול כל משפחתינו כפשוטו ממש. ואשא עיני אל ההרים אל תקרי ההרים אלא ההורים. ולמורי וחמי ולמרת חמותי אצלם נעשיתי כבנם ממש והראו לי סבר פנים יפות והכניסוני לביתם המפואר. יה"ר שיזכו ויראו רוב נחת ממני ומכל בני ביתי ועמם שאר יוצאי חלציהם.

וכן רצוני להכיר טובה מרובה להרה"ג ר' ראובן בקלר שליט"א שזכיתי ללמוד בחבורה שלו ושמעתי חידושים ויסודות נפלאים בדיני מחיצות ועירוב ועוד. יה"ר שיזכה להגדיל תורה ולהעמיד תלמידים הרבה.

אחרון אחרון חביב, ברכה מיוחדת לעזר כנגדי מרת דניאלה פנינה עמו"ש, שבזכותה יצא קונטרס זה לאור. יה"ר שנזכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות ושנזכה לרוות מהם רוב נחת.

תוכן הענינים

סימן א: בגדר יסוד היתר לו"ק . . . . **א**

סימן ב: בענין פירצה יותר מי' אמה . . . . **ו**

סימן ג: בענין קביעת שם דרה"י . . . . **ט**

סימן ד: מבוי שהוא גבוה למעלה מכ' ובא למעטו . . . . **יג**

סימן ה: בענין אם פחות מי"ט וחוקק בו להשלימו לי' . . . . **יט**

סימן ו: בענין מבוי שנפרץ מצידו כלפי ראשו . . . . **כח**

סימן ז: יסוד דין בתים וחצירות פתוחין לתוכו . . . . **לב**

סימן ח: בדין לחי הבולט מדופנו של מבוי . . . . **לו**

סימן ט: בענין הק"ו מחצר בעומד מרובה על הפרוץ . . . . **מב**

סימן י: מבוי שנפרץ מצידו ובראשו . . . . **מט**

סימן יא: בענין מבוי עקום . . . . **נד**

סימן יב: כיצד מערבין דרך רה"ר . . . . **סב**

סימן יג: בענין הכסיל בחושך הולך . . . . **עג**

סימן יד: בענין מבוי שכלה לרחבה . . . . **עז**

סימן טו: ההוא מבוי עקום דהוה בסורא . . . . **פב**

סימן טז: מבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצור . . . . **פה**

סימן יז: מהו להשתמש תחת הקורה, ובין לחיים,
ויסוד דין קורה משום מחיצה . . . . **צ**

סימן יח: בענין נעץ שתי יתידות בשני כותלי המבוי . . . . **צה**

סימן יט: בענין מבוי דרב אשי . . . . **קא**

ריש מס' עירובין

סימן א

בגדר יסוד היתר לו"ק

ב.

מתנ' מבוי שהוא גבוה למעלה מעשרים אמה ימעט ר"י אומר אינו צריך והרחב מעשר אמות ימעט.

יל"ע בכמה דברים **א)** ימעט משמע דאזלינן על הקורה, וגם על הלחי. אולם הרבה ראשונים נקטו דדין שאינה יכול להיות גבוה למעלה מכ' אינה אלא על הקורה ולא בלחי, וצ"ב בזה. **ב)** איתא בגמ' דנחלקו אמוראים במקור הילפותא בין ר"י ורבנן, אי גמירי מפתחו של היכל או מפתחו של אולם, או מפתחא דמלכין, וכבר עמדו הראשונים בזה, דמצינו בשאר מקומות המושג של פתח, כגון בפתח אוהל מועד ותירצו דפתח שער החצר איקרי, פתח סתמא לא איקרי. מבואר דהילפותא הוי דוקא מה שניקרי פתח ולא שערים וכדומה. עפ"ז, נשאלת השאלה במאי איכא כוונת חז"ל בתיקון לו"ק בפתח המבוי, הרי יש לה שלש מחיצות שנעשה רה"י מדאו' לרוב ראשונים, וא"כ מאי בעי תיקון בפתח

כלל? **ג)** במי נתקן, דהיינו אם התיקון בשביל בני המבוי או בשביל בני רה"ר או בשתיהם?

איתא ברש"י ד"ה מבוי שהוא גבוה וז"ל, שהניחו את הקורה למעלה מכ' אמה וקורה זו להתיר לטלטל לתוכה באה דמדאו' איתסר הוצאת רה"ר בשבת ע"כ. מבואר ברש"י דקורה במהותו נתקן להתיר הטלטול בתוך המבוי, דמדאו' ליכא איסור אלא בהוצאת רה"ר בשבת וכיון דלאו רה"ר הוא שרי מה"ת. והמשיך וז"ל ורבנן גזור עליה משום דאתי לאיחלופי ברה"ר ע"כ. י"ל דכוונת רש"י לשיטתו למש"כ בסמוך, דתיקון לו"ק בחפצה הוי בא למתיר פתח המבוי, ואז ממילא מותר לטלטל בתוך המבוי. לפ"ז לא שייך אלא לבני המבוי לבד דבא למתיר הטלטול בתוכו. עלה מזה, דכל תקנת חז"ל בלו"ק אינה אלא לבני המבוי ולא לבני רה"ר, וא"ש לפי מש"כ הטעם משום "דאתי לאיחלופי ברה"ר ושריוה בתקנתא דלחי או קורה דליהוי היכירא דלא ליתי למישרי רה"ר גמורה".

מאידך, שיטת רבינו יהונתן הכהן מלוניל וז"ל, כי היכי דלא ליתו לטלטולי מרה"ר לתוכו, דכיון שנפרץ במילואו לרה"ר ושוה הוא לרה"ר אמרי דין רה"ר יש לו לפיכך הצריכו לעשות היכרא לבני רה"ר ולבני רה"י שלא יטלטלו מזה לזה ע"כ. מבואר מדברי ריהו"נ דתיקון לו"ק הוו בשביל בני המבוי ובני רה"ר, ומבואר ג"כ דטעם התקנה בלו"ק הוי משום היכרא שלא יטלטל מזה לזה, וכ"כ המאירי דטעם התקנה משום היכר.

ע" בגאו"י שתמה על דברי רבינו יהונתן והשיג ז"ל, ואיכא למידחק, הואיל ואסרו רבנן לטלטולי בתוכו ומתוכו לחצירות, טרחי ועבדי

לי' לו"ק למישרי, ותו לא אתי למיטעי ולמימר רה"ר היא כיון דחלוק הוא בלחי וקורה ע"כ. משמע מדבריו לריהו"נ דהיתר לו"ק הוי היתר כללי לבני מבוי ולבני רה"ר שלא טועים וסוברים דמקום זה רה"ר, ומותר לזה ואסור לזה. ועוד לכאו' הנ"מ בין רש"י וריהו"נ אם המבוי סמוך לים וכדומה, לפי ריהו"נ לא בעי לו"ק, משא"כ לרש"י בעי לו"ק - עי' בית מאיר ס' שסג סכ"ט שפקפק בזה.

אולי אפשר לומר באופן אחרת, ועלינו להקדים יסוד בדיני מחיצות ע"פ מש"כ חידושי רבינו חיים הלוי לדעת הרמב"ם הל' שבת יז-יב: דהשיעור דמחיצה אינה נמדד כי אם בהמקום. פירוש, יסוד הדין דמחיצה הוה כדי למגדיר המקום מוקף שבתוכו. עי"ש עוד נ"מ בזה, ולפ"ז א"ש מה שחילק הגמ' לקמן פ: בין לחי לקורה דלחי של אשירה מהני אע"פ דכתותי מיכתת שיעוריה משום דאנן קי"ל לחי משום מחיצה, וא"כ השיעור אינה נמדד אלא במה שבתוכו. משא"כ לקורה דמועיל מטעם היכר ובעינן שיעור טפח, דאז פסול מדין כתותי מיכתת שיעוריה. לפ"ז למה בעי תיקון כלל בצד רביעית, הרי יש לה ג' מחיצות שנעשה רה"י בתוכו, ומדאו' שרי כנ"ל? י"ל בתרי אופנים: או נימא דאעפ"כ חז"ל גזרו במקום שפרוץ במלואו משום דחיישינן דאתי לאיחלופי, לכך בעי תיקון. או נימא דרה"י בכה"ג שפרוץ במלואו לרה"ר מפקיע העצם שם דרה"י, וע"י הלו"ק מסיים הצד רביעית. וי"ל דמכח הלו"ק עדיין קיים השם רה"י. לפ"ז מלבד ממה שבא הלחי למתיר טלטול לבני המבוי, הצריכו לעשות ג"כ היכרא לבני רה"ר ולבני רה"י, ועי"ז ניכר לכל שמקום זו מובדל מרה"ר, ואז עדיין קיים השם רה"י עליו ולא יטלטלו מזה לזה. עפ"ז, בין למ"ד לו"ק משום היכר או למ"ד

משום מחיצה (אי"ה ביארתי לקמן) א"ש, הרי סוכ"ס מקום זו מובדל מהרבים.

בענין פסול של גבוה למעלה מכ'

בענין אם יש פסול בלחי למעלה מכ' אמה או שיעור גובה נאמרה רק בקורה: משמעות רש"י הנ"ל דאינה אלא בקורה, וכן כתבו תוד' איפכא יא. דלחי למעלה מכ' מהני וכ"כ הר"ן,ריטב"א,ורשב"א. אולם הרמב"ם בפה"מ לא הזכיר תיקון זה אם יש בגובה מכ' אלא רק מאלו תנאים, או תקנתא בצוה"פ או אמלתרא, וזה אזלינן א"ש כפי פשוטו של דברים במש"פ בהל' שבת פי"ז - יד, וכן כתב הטור ס' שסג - כו. מיהו כתב הרב המגיד שם יז - יד ,וכן הב"י שם, ומוקים דעת הרמב"ם כתוס'. וז"ל דע שהמבוי שהכשירו בלחי אין גובה יתר על כ' אמה פוסלו שהרי הלחי סמוך לקרקע הוא ואין גבהו אלא עשרה ומה לנו אם המבוי גבוה כמה וזה פשוט עכ"ל. וכ"כ הב"י על הטור שם, ומוקים דעת הרמב"ם והטור כתוס'.

וכן פסק בשו"ע דלחי למעלה מכ' כשר. אולם ע"ז השיג הבית מאיר ס' שסג סכ"ו ופירוש להרמב"ם והטור כפשוטו של דברים, וז"ל אבל י"ל דחכמים השוו מדותיהם ולא פלוג בין קורה ללחי דכיון שרגילות אצל העולם דלחי וקורה שוין בהיתר המבואות גזרו לחי אטו קורה עכ"ל. מבואר מבית מאיר דהטעם דלחי אינה יכול להיות גובה מכ' אינה אלא אטו קורה דכיון שרגילות אצל העולם, שוין בהיתר המבואות. מאידך, ראיתי בספר גור ארי' שכתב בדין כבית מאיר אבל שונה בטעם וז"ל, הלחי מתיר כל הפתח כאילו סותם הפתח ואם הוא

גבוה מכ' אין נראה שהלחי כאילו סותם כל הפתח ע"כ. מבואר דלחי מועיל מטעם סתימת הפתח, ובשעה שהגיע למעלה מכ' פקע ממנו את השם פתח, ואז ממילא אין הלחי יכול לסתום משום דלחי אינו מתיר פירצות אלא פתחים.

בטעם הדבר דתיקון הפתח דוקא בלו"ק: כתב הגאו"י ד"ה למעלה וז"ל והכא תקינו ליה או קורה דהוי סימן משקוף או לחי דכעין מזוזה וכו' וכי עביד קורה שיעור פתח בגבהו עד המשקוף בעינן, דאי גבוה משיעור פתח ליכא סימן משקוף עכ"ל, וכ"כ החזו"א ס' קיב־א. י"ל דיסוד הדבר הוי כדי להיעשות סדר של כניסה בפתח המבוי, וסמל של לחי הוי כעין מזוזות הפתח, וסמל של קורה הוי סימן משקוף הפתח. עפי"ז יש ליישב החילוק בין קורה דפסול למעלה מכ' לכו"ע, ללחי דכשרה להרבה ראשונים: דהקורה שנמצאת למעלה מכ' אינה נחשב כסימן של משקוף הפתח, לכן אינה מתיחס להפתח, ואז אינה מועיל להכשיר פתח המבוי. משא"כ בלחי דנתקן להוי כעין מזוזות הפתח שייך להאריך עד כמה גובהה הפתח, ואינו דומה כסימן של משקוף הפתח כמו קורה.

סימן ב

בענין פירצה יותר מי' אמה

איתא במתנ' ז"ל אם רוחב הפתח יותר מעשר אמות ימעט ואם יש לו צוה"פ אע"פ שרחב יותר מעשר אמות א"צ למעט ע"כ.

יש לתת הטעם בזה, משום דלחי וקורה אינו מתיר פירצות אלא פתחים. והראייה, רש"י כתוב במתנ' ד"ה והרחב וז"ל, וטפי מהכי לא מיקרו פתח אלא פרצה ואנן בעינן פתח וצריך לנעוץ קנים למעט רוחב כניסתה ולהעמידה על עשר או על פחות ע"כ. מבואר ברש"י דיותר מי' אינו פתח אלא פרצה, לכך בעי צוה"פ, דאין לחי וקורה מתירין את הפרצה, וכ"כ הרשב"א,ור"ן,והריטב"א. וכן איתא להדיא במתנ' לקמן טו: וז"ל כל פירצה שהיא כעשר אמות מותרת מפני שהיא כפתח יתר מכאן אסור ע"כ. וצ"ל דהלחי וקורה אינו דברים דקובע השם פתח אלא דברים שמתירים את הפתח.

יל"פ דטעם הדבר דלו"ק אינו מועיל בכה"ג לכאו' תלוי במח' הראשונים לענין מאי איכא פסול בפירצה. רש"י לקמן כד. ד"ה כיצד כתב הטעם דפסול וז"ל, דהוי כמי שאין בו מחיצות ע"כ. וע"פ הנ"ל דלו"ק אינו קובע שם פתח, אין כח כאן לחדש שם מחיצה. אי"ה לקמן ביארתי יותר באריכות דאפילו למ"ד לחי משום מחיצה, אינו כמחיצה ממש דהעמיד מכח נפשיה, אלא הדין לחי משום מחיצה אינה אלא מכח הצירוף של שאר ג' דפנות דכבר העמידו שם. והראייה לזה,

כידוע דשיעור לחי הוי אפילו במשהו, משא"כ לשאר מחיצות בכהת"כ בעינן שיעור גובה י' וצריך להקיף ד'. אמנם יל"ע בבה"ל ריש ס'שסג שכתב דשני מחיצות ולחי בין כמין גאם או כמפולש נעשה רה"י דאו', צ"ל לדעתו דדין לחי משום מחיצה חידש חז"ל דיש לה דין מחיצה ממש כשאר מחיצות, וצ"ע.

מאידך שיטת המאירי וז"ל, ומכיון שהוא רחב יותר מעשר אמות אין זה קרוי פתח אלא פרצה ואינה ניתרת בקורה שאין כאן היכר...וצוה"פ מהני משום שאין לך היכר גדול כזה ע"כ. מבואר מדברי המאירי דהחסרון בפירצה הוי משום דליכא היכירא של פתח באופן שפרוץ יותר משיעור פתח ונעשה פירצה. אולם נהי דפסק דלחי משום מחיצה עדיין לחי אינו מתיר במבוי ברחב למעלה מי' אמה. י"ל לדעתו, דפירצה יותר מי' לו"ק אינו מועיל משום דחסר כאן בעצם היכירא דפתח, וע"כ לו"ק אינו יכול לחדש היכירא דפתח אלא רק להשלים היכירא דפתח. (מיהו ע" רבינו יהונתן על המתנ' שמפרש כעין המאירי, אלא פירש המח' בין ר"י ורבנן באם הרחב מעשר אמות ימעט, אע"פ דלא פליג במתנ' פליג בברייתא, דר"י סבר א"צ למעט, ואזיל לשיטתו כפי מה שסבר דקורה משום מחיצה, ורבנן חלקו וסברו קורה משום היכר לכך צריך למעט. אולי יש לחלק דדברים נאמרו רק לענין קורה ולא בלחי, אבל מהיכי תיתי לחלק בשיעור שאפשר לסתום בכה"ג, וצ"ע) ע"ספר מורשת משה ס"ג מה שהביא ג' מהלכים כדי להסביר החסרון בפירצה למה לא לחי וקורה מועיל להתיר ע"ד מש"כ הנ"ל, וציין הנפק"מ היכא דהמבוי יש לה שיעור מחיצות מדאו' אבל יש פתח רחב יותר מעשר לגבי הזורק מרה"ר למבוי זו, לפי רש"י לכאו' הפירצה

מבטל שם מחיצה, ואז אינו רה"י, משא"כ להמאירי הפירצה אינה אלא פסול למקום פתח בלו"ק, אבל עדיין מחיצות יש לו. ע"בה"ל ס' שסב ד"ה כשכל, וחזו"א ס'קיב-ד שנוטים דהוי הפקעה רה"י מדאו'.

ע"ע בספר מורשת משה ס"א דהעיר אמאי ליכא חסרון במבוי הגבוה למעלה מכ', דחשיב פירצה, הרי לכאו' מצינו דין פירצה רק לגבי השיעור ברוחב ולא בגובה. ואל"כ למה אין הקורה למעלה מכ' יכול ליחשב כצורת פתח זו? וי"ל ע"פ מש"כ הגר"ח שבת טז - טז דישנם ב' מושגים של פתח **א)** חלל שאינו נחשב פירצה דהיינו אינו פרוץ במלואו וכו'. **ב)** הגדרה של מחיצה. וא"כ החסרון במבוי הגבוה למעלה מכ' אינו משום דחשיב פירצה אלא משום דלא חשיב פתח, ולכן הקורה לא התייחס לשם פתח, ופסול.

ועוד ע"ד מש"כ הנ"ל בענין הסמל של לחי דהוי מזוזות הפתח לקורה דהוי סמל משקוף הפתח, ה"ה הכא יש לחלק ג"כ בין פירצה בגובה לפירצה ברוחב. ע"ע חזו"א ס' סז -ה וז"ל שענין הלחי כהתחלת בנין דופן רביעית ע"כ. פירוש משום כל היסוד של כניסת המבוי בתיקון הלחי או קורה כדי שיהא "הצורה של סדר בכניסה" פירוש דהחילוק בין מה שניקרי פירצה למה שניקרי פתח הוי בהצורה וסדר הפתח, דאל"כ הוי כהפקרות בלי סדר.

ילע"ע בשיטת הר"ן בסוגיין דס"ל דטעם הפסול במבוי גבוה למעלה מכ' משום דחשיב פירצה. לכאו' צ"ע הרי הר"ן ס"ל דלחי למעלה מכ' כשר כמו"ש לעיל? ע"כ צ"ל לדעת הר"ן דנהי דהלחי אינו מתיר פירצות, בכה"ג ע"י המזוזה דלחי נחשב כולו כפתח, וממילא מפקיע השם פירצה.

סימן ג

בענין קביעת שם דרה"י

יש לבאר שיטת רש"י שמוקים הציור במתני' דדוקא בג' מחיצות וראשו אחד פתוח לרה"ר לא הוי רה"ר אבל רה"י נמי אינה. ולא כמש"כ תוס' הרא"ש שהביא רש"י ופירש ז"ל, ונראה לי דלאו דוקא הוא, דאפשר דאיירי במבוי מפולש וראשו אחד ניתר בצוה"פ וראשו השני ניתר בלחי או קורה והכשר המבוי אתא לאורויי לן ע"כ. מבואר מדברי תוס' הרא"ש דדין מבוי במתנ' אינה בא לחדש אלא הכשר מבוי בלבד, ולא לשאר רשויות לענין מאי קובע שם רה"י. אולי י"ל דרש"י סבר כשיטת הרמב"ם פ' יד־ד שפסק כפשוטו דשלש מחיצות לא הוי רה"י מה"ת אלא כרמלית, וז"ל איזו היא כרמלית תל שיש בו ארבעה על ארבעה או יתר על כן וגבהו משלשה ועד עשרה... וכן קרן זוית הסמוכה לרה"ר והוא המקום שמוקף שלש מחיצות והרוח הרביעית רה"ר כגון מבוי שאין לו לחי או קורה ברוח רביעית וכן הימים והבקעה בין בימות החמה בין בימות הגשמים כל אלו כרמלית הן עכ"ל. מבואר כפשוטו של דברים של הרמב"ם דמבוי שיש לו שלש מחיצות בלי לו"ק אינו רה"י אלא כרמלית, ורה"י אינו נעשה אלא ע"י ד' מחיצות.

אולם באמת אינו ברור כ"כ: ע"במש"כ הרמב"ם לקמן פ' יז-ט שפסק ז"ל; מבוי שהכשירו בקורה אע"פ שמותר לטלטל בכולו כרה"י הזורק מתוכו לרה"ר או מרה"ר לתוכו פטור שהקורה משום היכר היא

עשויה, אבל אם הכשירו בלחי הזורק מתוכו לרה"ר או מרה"ר לתוכו חייב שהלחי הרי הוא כמחיצה ברוח רביעית עכ"ל. ע' בהשגת הראב"ד שם שתמה על דבריו כיון דאנן קי"ל כב"ה במתנ' יא: שסברי ג' מחיצות נעשה רה"י דאו'. וא"כ ה"ה במבוי שהכשירו בקורה וכן ע"ע ברמב"ם פ' יז-ב מש"פ שם וקושייא של הגהות הרמ"ך שם. הבאתי כל זה רק להוכיח חידוש גדול בדברי ברמב"ם ובסוגיין ע"פ מש"כ הרמ"ך הובה בכס"מ שם יז-ט וערה"ש ס' שמה, שכתבו דאפילו הרמב"ם מודה דשלש מחיצות נעשה רה"י דאו', אלא הוא סבר רק באם אינו פתוח לרה"ר נעשה רה"י דאו', אבל באופן שפתוח לרה"ר נחשב דינו ככרמלית.

נמצינו למדים, דיסוד במאי קובע השם של רה"י הוי תלוי ביחידות המקום בלי פירצות למקום הרבים. ולפ"ז י"ל דכל זמן שאינו פרוץ למקום אסור עדיין חל עליו שם רה"י. ויש להביא ראייה לזה מסוגייא לקמן ו. דבקיעת הרבים מבטלים שם מחיצה ורש"י שם ד"ה מכלל, דפירצה נחשב פירצה דוקא במקום שבקעי בה רבים. בענינינו, שמעתי ממו"ר רבי שמואל צוקר שליט"א דזו היא דוקא הענין ברשות היחיד דשבת שמצינו כל מה שנמצא בתוכו בטל לרשותו, ע"שו"ע ס' שמה-יט ורמ"א שם. משא"כ ברה"ר מצינו דיש מקום פטור וכרמלית דקובע רשות לעצמו ברה"ר, כמו שנתבאר בברייתא במס' שבת ו. ונראה לבאר דיסוד הענין בנוי ע"פ דברי האר"י ז"ל עה"פ "אל יצא איש ממקומו" שהורה על גופו של שבת דלא להחליף מרשות היחיד דהוי יחודו של מקום לרה"ר דהוי מקום מזיקין- והמבין משכיל. והחידוש הוי דשבת כולל כולו ויש כח לאדם להתעלה אפילו מקומות של הרשות "ומקומות פטורים", כדי להיחשב ליה שם "רה"י".

וכן איתא ברש"י בכמה מקומות, לקמן יא: ד"ה לזרוק שכתב ז"ל דשלש מחיצות דאו' לשויה רה"י, ובריש סוכה ב. ד"ה מבוי שהוא גבוה כתב וז"ל מבוי שהוא סתום משלש צדדין וראשו פתוח לרה"ר וחצירות פתוחות לו ויוצאות ובאות לרה"ר הרי הוא רה"י לבני חצירות ואסרו חכמים להוציא מרשותו לרשות חבירו בלא עירוב ע"כ. ע"פ הנ"ל א"ש דמבוי בשלש מחיצות נעשה רה"י לבני חצירות דוקא משום דע"י המבוי אינו פרוץ לרה"ר כלפי דידן, אבל נסתפקתי בזה, הרי איך שייך שהרשות אחת נחשב רה"י כלפי אחד, ונחשב כרמלית כלפי שני, ועדיין יל"ע בכוונת הדברים. אח"כ מצאתי בראשונים (הרשב"א וריטב"א) לקמן ט. שכתב להדיא בדעת רש"י שם ד"ה ובלבד כוונתו כמו"ש הנ"ל, דלא אמרו ג' מחיצות רה"י אלא בפתוח לכרמלית אבל בפתוח לרה"ר דינו ככרמלית, ממתנ' לקמן צד. עי"ש.

עי' קושיית הריטב"א,והרשב"א,והר"ן שהקשו למה לא כתוב במתנ' הדין שאם המבוי אינה גבוה מי' טפחים פסול כמו דתני בסוכה שאינה גבוה עשרה טפחים פסולה? ותירץ הריטב"א (והרשב"א כתב ממש כעין זה ג"כ) וז"ל, וי"ל, דגובהא איצטריך למיתני הכא משום דלא הוה יליף מהתם, כדאיתא בגמ' דלא דמו להדדי, אבל לגבי שיעורא דלמטה שוים הם בטעם, הלכך לא צריך למיהדר ולמתנייה הכא עכ"ל. לכאו' תמוה, הרי בשלמא לגבי מחיצות סוכה בעי שיעור י' למהוי ליה שם מחיצה אבל בקורה הטעם דפסול משום דלמטה מי' ליכא היכר?! י"ל אע"פ דטעם התקנה הוי משום היכר מ"מ שוים הם בדין כמחיצה דסוכה. וזו היא הדגש של "שוים הם בטעם". עפ"ז שמעתי מהראש

חבורה מו"ר הרב ראובן בקלר שליט"א שהביא ג"כ בשם הב"ח ס'שסג-ח לבאר המח' בין למ"ד לו"ק משום מחיצה, בין למ"ד לו"ק משום היכר, שניהם הסכימו דיש דיני שניהם עליו, אלא נחלקו בעיקר כוונה בתקנת חז"ל בזה, אם עיקר כוונה משום מחיצה או משום היכר. מיהו אח"כ מצאתי במגיה על ח' הרשב"א שהביא שיטת הריטב"א בריש סוכה שפירש דטעם החסרון במחיצות למטה מי"ט הוי משום דבעי' סכך מעל י' וליכא. מבואר להדיא דטעם הפסול משום סכך למטה מי' אינו נחשב כסכך. (מאידך ע' שיטת הרא"ה שם שפירש הטעם כפשוטו מפני שלמטה מי' אין לה מחיצות) וכן משמע ברש"י סוכה כב: ד"ה ובלבד וד"ה ולא דבקורה למטה מי' ל"מ שאין מחיצה בפחות מי'. אפשר שיש ליישב דבריהם בשני אופנים: **א)** דהריטב"א ס"ל בסוכה נהי דיש לה דיני מחיצות עליו, מ"מ התכלית של מחיצות אינה אלא תנאי בהכשר סוכה, ועל שם הסכך קרויא סוכה. והראייה דגמ' שם ד:-ה. יליף לה מקראי דבעינן מחיצות עשרה, ולולי הקרא לא ידעינן זה. משא"כ מחיצת המבוי התכלית אינה משום דירה אלא רק הל' בהלכות מחיצות גרידא. לפ"ז צ"ל לרש"י שם כב: ס"ל כהב"ח הנ"ל והפירוש "שאין מחיצה בפחות מעשרה" אזיל על שם קורה דניקרי מחיצה. **ב)** או נימא דרש"י, והריטב"א ס"ל דדין מחיצות סוכה ומבוי לבד מעצם שיעור של מחיצות י', בעינן דבר נוסף: דמכח המחיצות שמגיע לסכך או לקורה יש לה דין חלל סוכה וחלל מבוי דבעינן כמו שמצינו בגמ'. וא"כ הדבר, אם המחיצה פחות מעשרה אין לה שיעור חלל להתייחס הקורה והסכך מע"ג מחיצות תחתיו.

סימן ד

מבוי שהוא גבוה למעלה מכ׳ ובא למעטו

"היה גבוה מכ׳ אמה ובא למעטו כמה ממעט רב יוסף אמר טפח אביי אמר ד׳ טפחים לימא בהא קמיפלגי דמאן דאמר טפח קסבר מותר להשתמש תחת הקורה ומ"ד ד׳ קסבר אסור להשתמש תחת הקורה וכו"

א) איתא בגמ׳ דהמשא ומתן כאן עסוקין בענין איך מתקן המבוי שנפסל מתחילה, דהיינו אם המבוי פסול בשיעור גובה כמה בעי למעט. מבואר מכאן דיש דינים בהלכות תיקון המבוי, כמו שמצינו בסוכה לענין דירה סרוחה לדעת הרמב"ם וכדומה, שפסק דכשר בדיעבד, עי"ש בהל׳ סוכה פ"ה - א דכולל הרמב"ם הל׳ זו אם שאר הל׳ נוגע למאי כשר בעשיית הסוכה (ולא כמ"ש חידושי מרן רי"ז הלוי שם שכתב דדין תלוי בהל׳ ישיבת הסוכה עי"ש) . וה"ה לעניננו נחלקו רב יוסף ואביי לגבי דיני הל׳ תיקון המבוי מאי בעי כדי למכשיר בטלטול אח"כ בתוך המבוי. וכן מצינו ראייה להדיא לזה ממ"ש הדרכי משה כאן ס׳ שסג-ז לענין חלל למעלה מכ׳ שהביא בשם הרי"ף והר"ר יהונתן וז"ל דאם היה בתחלה למעלה מכ׳ ובא למעטו יניח הקורה שיהא ג"כ מכלל העשרים אבל אם אינו גבוה למעלה מכ׳ רק הקורה א"צ למעטו בשביל זה כן דקדקתי שם מדבריהם ע"כ. מבואר מדרכ"מ דיש דינים שונים והוי תלוי בדיני מבנה המבוי. אח"כ מצאתי עוד דוגמא לזה

ברש"י בריש מס' סוכה ד"ה למען ידעו שכתב וז"ל, עשה סוכה שישיבתה ניכרת לך דכתיב ידעו כי בסוכות הושבתי צויתי לישב ע"כ. מבואר ג"כ דדין זה לא תלוי כפי ראיית בנ"א ששני בין זל"ז, אלא פשיטא דהל' זו בהל' הסכך דייקא, שצריך לשום במקום שחז"ל קובע דהוי מקום ששלטא בה עינא, וזו היא רק מכ' ולמטה.

יל"פ בענין מיעוט החלל: ישנם ב' דינים בדין מיעוט חלל הפתח **א)** למעט החלל משיעור גבוה למעלה מכ' **ב)** עשיית המקום ראוי להשתמש, פירוש: באופן שאפשר להשתמש שם. לרב יוסף בעינן רק למיעוט החלל ודאי בזה, ולאביי מחייב למעט החלל והוסיף דבעינן ג"כ מקום ראוי להשתמשות בפתח המבוי.

איתא בגמ' שיש ד' דרכים כדי להסביר המח' בין אביי ורב יוסף. לקמן מצינו דבהא קמיפלגי דמר סבר קורה משום היכר ומר סבר קורה משום מחיצה כדי לבאר למה רב יוסף מחייב טפח ולאביי ד"ט. בתירוץ קמא דגמ' מבואר אליבא דרש"י ד"ה מ"ד טפח ותוד' מותר דכו"ע סברי קורה משום מחיצה. (עי' תוס' ר"פ מה שהקשה בזה ואכמ"ל כאן) . הנה כבר נתבאר לעיל ע"פ דברי הב"ח שיש לה שני דינים בקורה ממתנ' **א)** בהל' מחיצות **ב)** בהל' מבנה המבוי דהיינו להשים הקורה במקום ששלטא בה עינא כהיכר. כבר הקשו הראשונים על המתנ', הריטב"א, רשב"א, ור"ן הנ"ל, ומבואר מדברינו דאפילו אם הטעם בקורה משום היכר יש לה דין מחיצה. פירושי קא מפרש בין למ"ד קורה משום היכר ובין למ"ד משום מחיצה יש לה דין מחיצה ויש לה דין היכר אלא נחלקו בעיקר התקנה מאי הוי.

לפ"ז יש לחקור, אליבא דמ"ד קורה משום מחיצה אם ההיכר של קורה דבר נפרד מדין מחיצה שיש לו עליו או דלמא דאין דברים נפרדים אלא דתלוי בהדדי ועלה במקשה אחת:

יש להביא ראיה מתוד' מותר דסברי הדין היכר ומחיצה של קורה אינן נכלל בדין אחת אלא הם דברים נפרדים מהדדי. הראייה, ממ"ש וז"ל, מ"ט דמ"ד טפח והא לא הוי מחיצה לפחות מד', אין לחוש הואיל והוי דופן אלא שבא למעטו כדפ' בקונטרוס בענין זה בסמוך ע"כ. י"ל נהי דהקורה אזלינן למ"ד משום מחיצה אפ"ה לא בעי לעשויי מקום ד' הואיל שכבר הוי דופן אלא שבא למעטו. ואי נימא דנחשב כמחיצה גמורה צריך להקיף ד' ג"כ. מיהו אח"כ התבוננתי בדבר, ופשיטא דאין להביא ראייה. הרי החידוש בתוס' אינה אלא בדין מחיצה, דדין שמחיצה צריך להקיף ד' אינה אלא במקום שעשה מחיצה מתחילה ולא במיעוט של מחיצה מכבר. ובדעת רש"י י"ל דדין היכר ומחיצה של קורה עולה בדין כאחד. ממש"פ ז"ל, מ"ד טפח קסבר מותר להשתמש תחת הקורה, דאמר חודו החיצון יורד וסותם כדמשמע לקמן והלכך כיון דשיעור עשרים אמה משום היכר הוא הרי יש היכר לעומד על אותו טפח שנגבה תחת הקורה ע"כ. מכח מש"פ דפי תקרה יורד וסותם..ואז מותר לעומד תחת הקורה על אותו טפח משמע שס"ל דדינים הם עולה במסגרת חדא. ע"ע במרומי שדה מש"פ בזה.

עוד יל"פ בדעת רש"י ד"ה ומ"ד, באמ"ד וז"ל, וכיון דאפיקתיה מתחת הקורה צריך שיהא מקום הניכר וחשוב ע"כ. דהיינו כיון דסבר חודו הפנימי יורד וסותם לכך אסור להשתמש תחת הקורה, ממילא בעינן מקום ניכר וחשוב בהגבהת המקום.

הקשו שפ"א, וכן ראיתי בספר פני העיר, וע' גאון יעקב בזה. שפירשו מכח זו, דאביי סבר דאסור להשתמש תחת הקורה לכך בעי ד"ט כיון דאפקיתיה מתחת הקורה, א"כ מסתבר שצריך למבנה מקום ד' באמצע המבוי, ועי"ז שייך השתמשות בכל ד"ט משא"כ לתחת הקורה דאינה היתר אלא ג' טפחים חוץ מתחת הקורה.

אמנם לפענ"ד מקום ד"ט לאביי אינה דין שצריך כל ד"ט מקום ראוי להשתמש, דא"כ בעינן ה' טפחים בכל מה שימשך מתחת הקורה, וזה אינו מסתבר. אלא צ"ל דאביי סבר כיון דאפיקתיה מתחת הקורה בעי שיעור חשוב בהגבהת המקום דייקא. ודין זה אינו תלוי אם המקום ראוי להשתמשות אלא הוי דין בענין הגבהת המקום בכניסת המבוי שיהא מקום הניכר וחשוב.

ע' מש"כ הריטב"א והרשב"א בשם הראב"ד שגורס להיפך מרש"י, ופירש אליבא דרב יוסף שצריך למעט טפח סבר אסור להשתמש תחת הקורה ולאביי דמחייב ארבעה סבר מותר להשתמש תחת הקורה. ע"ז פירשו הטעם, כיון דאסור להשתמש שם הלכך לא הוי מכלל המבוי וסגי ליה בטפח, ומ"ד ד"ט סבר דמותר להשתמש שם הלכך הרי הוא בכלל המבוי, ובעי' שיהא ראוי להשתמש בו כעין מבוי, והריטב"א והרשב"א מסיימים דאין לפ' הזה טעם נכון. וע' מאירי בספר בית הבחירה שהביא הראב"ד והסביר הטעם אליבא דלישנא אחרון דשמא יפחות קמיפלגי: דמ"ד טפח ואסור להשתמש תחת הקורה אינו חושש שמא יפחות דהרי אינו משתמש שם, משא"כ למ"ד ד"ט סבר מותר להשתמש תחת הקורה ובעינן מקום ד"ט שיהא ניכר וחשוב שאינו אתי דורס ברגל ויפחת המיעוט שעשה.

יש להוסיף, לפי שיטת הראב"ד ס"ל במש"פ קורה משום מחיצה וחודו החיצון יורד וסותם, ז"ל פ' משום מחיצה משום פתח ע"כ. י"ל משום דקסבר קורה משום פתח, מחייב מקום חשוב של פתח ע"פ מש"כ הגמ' לקמן ט. דבין לחיים בחלל הפתח נחשב כמקום באנפי נפשיה. ע"ע מש"כ המאירי בחידושיו, ומגיה שם 203 מש"פ לרב יוסף.

ע' שיטת הר"ן שפירש אליבא דמ"ד ד"ט סבר דעיקר היכר דמבוי הוי דוקא תחת הקורה הלכך בעי שיעור ד' כסימן דמקום זה ראוי לתשמיש, ומ"ד אסור להשתמש תחת הקורה ס"ל דעיקר הכירא דמבוי לאו תחת הקורה הוא אלא לשאר מקומות של מבוי הלכך בטפח סגי, ואפילו עבד טפי מטפח תחת הקורה לא יכול להשתמש שם. י"ל בדברי הר"ן דשיעור ד"ט לאביי וטפח לר"י אינה רק שיעור במאי צריך למעט, אלא נעשה ג"כ כמסמן על המקומות שמותר ואסור במבוי. הלכך לאביי בעי דוקא ד"ט דזו הוי כסימן דמקום ראוי להשתמש, משא"כ לר"י לא בעי סימן כ"כ, ואז דאי רק בטפח.

לענין הלכה באיזה דבר יכול למעט את הקורה נחלקו רבינו יהונתן ובית יוסף בכוונת הרי"ף וז"ל, היה גבוה מעשרים אמה ובא למעטו ממעטו בקורה רחבה טפח ודיו דקורה משום היכר והיכר של מטה כהיכר של מעלה..ע"כ.

יל"פ דעת הרי"ף ג"כ ע"פ היסוד הנ"ל, שפסק להלכה כרב יוסף דמעטו בטפח בקורה ודיו. דין זה שצריך למעטו הקורה מגובה מעשרים חל בהל' תיקון המבוי. וע"י המיעוט של קורה אז ממילא מתיר המבוי. ופירש רבינו יהונתן בדעת הרי"ף דדוקא בקורה, להחמיר נקט קורה או אבן וכדומה להם שאין דרכן ליפחת. מאידך שיטת הב"י

שחולק וסבר מילתא חדא נקט וה"ה לכל מילי דאפשר למעט, אפ' אפר.

ע' שו"ע ס' שסג-כו מש"פ כסתימת הדברים של הרי"ף וז"ל היה גבוה יותר מכ'... די בבנין רחב טפח כרחב הקורה ע"כ. והשיג המ"א שם ס"ק כד ז"ל וה"ה אפר וצריך ליזהר כשנדרס שלא יתמעט מכשיעור ע"כ.

ע"ע מש"כ בה"ל שם ד"ה בבנין שכתב דלכאו' יש להוכיח כרש"י מהא דבסוכה שבגבוה למעלה מכ' אמה מהני שימעטו ע"י אפר (כמו"ש בסוכה ד.) וסיים דאין הראייה מוכרחת, הרי התם שופך האפר ע"פ כל שטח הסוכה ולא שייך כ"כ לומר שמא יפחות משא"כ הכא שכל רחב האפר יהיה טפח וכל בני המבוי דורסין אל מקום זה, ומסתבר דאפילו אביי מודה בכה"ג. מיהו פסק המ"א שם ס"ק כד' ז"ל וה"ה אפר וצריך ליזהר כשנדרס שלא יתמעט מכשיעור. וגם רש"י, והרשב"א, ויתר ראשונים, רז"ה, ואו"ז כתבו דמהני בעפר, ולא לזוז מדברינו.

סימן ה

בענין אם פחות מי"ט וחוקק בו להשלימו לי'

איתא בגמ' אם היה פחות מעשרה טפחים וחקק בו להשלימו לעשרה ר"י אמר בד"ט אביי אמר ד"א.

ע' רש"י ד"ה רב יוסף דמפרש החילוק כאן לרב יוסף ולאביי דבעינן שיעור יותר מלעיל גבי כמה ממעט, וז"ל הכא דהשתא הוא דמשוי ליה דופן בין לרב יוסף ובין לאביי בעינן דליתחזי האי דופן לשיעור הכשר אורך מבוי שלם הלכך לרב יוסף שיעור משך מבוי בד' טפחים ואביי ס"ל שיעור משך מבוי בד' אמות ע"כ. ע' בריטב"א שפירש דבעי לתקן האי שיעור מבוי ושיעור דפנות וכ"כ רש"י ז"ל. פירוש, דהריטב"א גורס ברש"י דהציור כאן עסוקין בתיקון המבוי ובתיקון דפנות. לפ"ז דייק הגאון יעקב מדברי הריטב"א, (וכן דעת רש"י) דהטעם דבעי חוקק ד"א או ד"ט משום דהדפנות והמבוי פחות למטה מי"ט, אולם אם הדפנות כשר אלא רק הקורה למעלה מי' סגי במיעוט בקורה לבד ולא בעי חקק של ד"א לרב יוסף או ד"ט לאביי, ונמצא ששייך להקורה שיהיה למטה מהדפנות בכה"ג.

מאידך גיסא, שיטת הרשב"א בעבדה"ק א-ג, והריא"ז פ"א הל"ג, ואו"ז קי"א פירשו דהקורה לבד הוי מונח למטה מי' טפחים. מבואר לדבריהם דאפ' בתיקון הקורה מלמטה מי' ללמעלה בעי חקיקה כשיעור מבוי.

אולם עי' חזו"א סימן סה ס"ק נז שפירש כוונת רש"י דאיירי על הקורה כמו השאר ראשונים. ודייק מלשון "דופן" ברש"י (ע"ל) אזלינן על הדופן שלישית בצד הרחב ולא במשך עיי"ש.

ע'תוס ר"פ שפירש על שינוי לשון הגמ' מלעיל, לגבי הקורה למעלה מכ' "רחבו בכמה" כתיב, וכאן לגבי פחות מי"ט וחוקק כתוב "משכו בכמה", ותירץ משום דלעיל אזלינן על הקורה ושייך לשון רחבו, ואינו באים לתקן המחיצות שהרי עשוייות כתיקונן, אבל הכא באים לתקן המחיצות שהרי אינם י' טפחים, והמחיצות הם לאורך המבוי מש"ה כתוב לשון "משכו", וכן פירוש בדעת רש"י כהריטב"א.

שיטת תוס' הרי"ד פ' הציור כאן בגמ' וז"ל דכותלי פתחו של מבוי נמוכין ולא גבוהין י' והקורה עומדת על גביהן, כגון שהיו בתים מיכן ומיכן חוץ למבוי שהיו עושין אותה רה"י, דאי לאו הכי היה אסור לטלטל בתוך המבוי מפני שאין לו מחיצות, חוקק בקרקע פתחו של מבוי עד שישלימו לעשרה ע"כ. מבואר מדבריו דמיירי במבוי שמחיצותיו אינן גובהות י', וע"כ הקשה אמאי שרי לטלטל בו, הרי אין בו מחיצות!? ותירץ דמיירי שהיו בתים מחוץ למבוי, ומחיצות הבתים גורם שנעשה המבוי כרה"י. לכאו' קשה דלמה לא סגי במחיצות הבתים מבחוץ של מבוי, ועי"ז עומד הלחי ויהא מותר בטלטול?

פירש האבן העוזר ס' שסג־כו ז"ל והטעם דלא התירו חז"ל בלחי וקורה אלא היכא דתוך המבוי יש ג' מחיצות הניכרות גבוהין י' אז נצטרפו הלחי והקורה להיות בצירופן ד' מחיצות. אבל כשתוכו אין י' אין ניתר המבוי בלחי וקורה ע"כ.

י"ל בביאור דבריהם, מבואר מאבהע"ז דהתיקון של לחי וקורה ליחשב ליה כמחיצה אינה אלא א"כ מחיצות המבוי ניכרות יש כאן. פירוש, ואל"כ אין מחיצה כזו נחשב מחיצה. דהיינו אין לו"ק נחשב כמחיצת המבוי אלא א"כ בא מהצטרפות של ג' מחיצות המבוי ניכרות דוקא שם במקומו, ואל"כ אין כח כ"כ למהוי ליה מחיצה בלי דפנות. לפ"ז יש ליישב תוס' הרי"ד. או נימא בדעת תוס' רי"ד בדרך אפשר דהחסרון כאן הוי מדין דפנות המבוי, דנהי דיש מחיצות הבתים כדי לנחשב רה"י, מ"מ עדיין חסר בשם מחיצות המבוי לכך בעי חקיקה בפתחו של מבוי עד שישלימו לעשרה. דהיינו יש שם מיוחד למחיצת המבוי משאר מחיצות כגון בתים וכדומה. ותיקן חז"ל דין היתר של לו"ק רק בכה"ג שיש לה מחיצות ניכרות דמבוי דוקא ולא משאר מחיצות.

מאידך, ע' בחזו"א ס' סה-נז שתמה על האה"ע מגמ' לקמן ח. במבוי שכלה לצידו של ים, אע"ג שאין המחיצה ניכרת בתוך המבוי מהני לחי וקורה.

אמנם שמעתי מהלך אחרת מהרה"ג רב בקלר שליט"א להסביר שיטת תוס' רי"ד בסוגיין דחקק ובמה נחלקו תוס' הרי"ד ותור"פ וריטב"א ויתר ראשונים בזה: דיש לתלות על המח' בין תוד' פחות בסוכה ד: והרא"ש פ"ק דשבת ס"א. איתא בתוס' וז"ל וא"ת בפ"ק דשבת גבי בית שאין עשרה וחוקק בו להשלימו לעשרה אמאי לא מחלק כה"ג אם יש משפת חקק ולכותל ג"ט, וי"ל דלא דמי רשות שבת שהוא למנוע רגל רבים לסוכה דבעינן מחיצות סמוכות לסכך ע"כ. מבואר מתוס' דמהותו של מחיצות שבת הוי כדי למנוע הילוך הרבים, והרא"ש חולק וז"ל, אבל גבי שבת רק שהרשות משתמר ע"י המחיצות

אפילו רחוקים ממנו הרבה קרוי רה"י הלכך ע"י מחיצות החיצונות שגבוהות עשרה נקרא רה"י אבל לא ע"י הפנימית שאין שפת החקק מצטרף עמהן כיון שרחוקים ממנו ג' טפחים עכ"ל.

מבואר מהרא"ש דמחיצות החקק לא מצטרף לקביעת השם רה"י בשבת אם לא סמוך בתוך ג"ט. י"ל בכוונת הרא"ש דיסוד הדין במחיצות שבת הוי כדי להפסיק מהרבים, משא"כ לתוס' דאפילו אם אין מחיצות י' בחיצונות אלא בא מהצירוף בדפנות החיצונות ובפנימית (היינו החקק) מהני, דסברי נהי דהתכלית הוי כדי למנוע הילוך הרבים, מ"מ בעינן מקום מוקף ג"כ - וא"כ הדין מקום מוקף אינו תלוי במחיצות י' בחיצונות דוקא אלא בדין היקף המקום. ודין היקף מקום חל אפילו בלי מחיצות חיצונות כ"כ. (כגון ה' וה' לדוגמא וכדומה)

ועפי"ז יש לבאר הציור של תוס' רי"ד ע"פ דברי הרא"ש בשבת, דעיקר מחיצות שבת הוי במחיצות חיצונית לכך מוקים הציור במחיצות הבתים דוקא, משום דחקק מבפנים אינו מצטרף לשיעור דפנות. ולפ"ז מוקים הציור דוקא שיש לה מחיצות הבתים מבחוץ אלא חסר רק בכותלי פתחו של מבוי, דאל"ה אסור לטלטל במבוי מפני שאין לה מחיצות. משא"כ להריטב"א דמוקים הציור בחקק לדפנות סבר כתוס' סוכה ד: שסברי מחיצות פנימית מצטרפין, לכך אפילו בדפנות המבוי נמוכין אפשר לתקן כל הדפנות בחקיקה.

אמנם ק"ק לפ"ז, ע"פ הנ"ל משמע דתוס' רי"ד לא הסכים לתוס' קשיא בסוכה שם,הרי ס"ל כהרא"ש ולא סבר דשייך החקק יותר מג' בלי דפנות י' בחיצוני, וצ"ע.

עוד נחלקו הראשונים בשיעור החקיקה ברוחב המבוי. מבואר שיש ג' שיטות בראשונים בשיעור החקיקה: **א)** שיטת הרמב"ם הל' שבת יז-טז שפסק וז"ל היה גבהו פחות מעשרה חוקק בו משך ארבע אמות על ארבע אמות ומעמיק כדי להשלימו לעשרה ע"כ. וכ"כ המרדכי, ובפשטות פסק הרי"ף, מיהו הרא"ש בסימן ד' והב"ח ס' שסג גורס ברי"ף ד' אמות על ד' טפחים, וכן רבינו יהונתן. **ב)** שיטת הרא"ש והמאירי שכתבו ז"ל חוקק בו ד' אמות לתוך אורך המבוי לרוחב כל המבוי כדי להשלימה לעשרה טפחים כאביי ע"כ. ובטעם הדבר פירש המאירי כדי שיהוי שתי שפתי הקורה על דופן ע"כ. **ג)** שיטת הי"א הובא במאירי שברחבו דיו בד' טפחים, אבל סיים דאין נראה כן.

יש לבאר הפלוגתא בראשונים בזה: הנה כל יסוד החקק הוי כדי דליתחזי המבוי כשיעור הכשר בכניסה בפתח המבוי. דהיינו במקום שמכשיר פתח המבוי, משום דהמקום קורה הוי סמל של מה שבתוכו. י"ל דנחלקו בתר איזה מבוי קובע שיעור החקיקה.

ע"מש"כ ספר מורשת משה ס"ו דהטעם דלא שייך למימר חוקק במקום אחרת במבוי ומתיר שאר המבוי מדין חורי רה"י כמו"ש בגמ' שבת ז: וכידוע ע"פ מש"כ הנ"ל דמחיצות שבת לא בעינן סמוך לג' כדי למתיר המקום (משא"כ בסוכה דבעינן מחיצות סמוך לסכך) אלא דאי בשימור של הרשות לבד, י"ל דכאן בעינן הקורה להעמיד ע"ג כתלים המועילים במקומן דוקא לדעת הרא"ש ע"פ דברי חזו"א סה ־סו., וה"ה לשאר ראשונים בעי דוקא במקום הכשר דפתח המבוי בעלמא.

יש מקשים ע"פ הראשונים הנ"ל ריא"ז, רשב"א בעבד"ק, ואו"ז, ורש"י (ע"פ דיוק החזו"א) למה בעי לחקוק שיעור מבוי אם החסרון אינו אלא בקורה לבד, הרי אינו חסר במחיצות המבוי כלום!? יש לתרץ ע"פ מש"כ רש"י לעיל ג: לענין קורה ד"ה קמ"ל ז"ל דבפחות מעשרה לא הוי מבוי ע"כ. מבואר ברש"י דהחסרון בקורה למטה מעשרה הוא חסרון בשם מבוי, או ע"פ מש"פ הגאון יעקב הנ"ל בדעת רש"י צ"ל דחסר כאן במחיצות המבוי.

הביאור במח' במאי הוי שיעור במשך החקק, בזה נחלקו אביי ורב יוסף, אבל לענין הרחב של מבוי נחלקו הראשונים.

א) שיטת הרא"ש ומאירי דבעינן ברוחב על כל רוחב המבוי, ע"ז כתב הגאון יעקב ד"ה ע"כ בתוך ההסבר למה לא מתיר מדין חורי רה"י במה שנשאר תחת הקורה באים לא חוקק ופירש ז"ל, אע"ג דלא מטיא לדופן האמצעי מחקק ולהלן, חורי מבוי הוא, אבל רחבו דפרוץ במלואו, וקורה הוא דמשוי ליה לפתחא, ואנן הא מקורה למטה חללי' עשרה בעינן... ואי לא מטיא חקק לכותל, הו"ל האי דמחקק לכותל דבציר מחלל י', כאילו לא הוה התם קורה כלל, ומשוכה בינה לכותל ג"ט דפסולה ע"כ. מבואר מדבריו הקדושים דהטעם במח' בין ב' דיעות הוי אם יש עדיפות לצד הקורה משום שיש לה דין סתימה לצד דפרוץ במלואו. הרי שיטות דבעינן נחקק ע"פ כל רחבו סברי דנהי דיש לה דין חורי רה"י (כמו"ש בשבת ז.) למתיר שאר המבוי אעפ"כ מקום הקורה אינה כשאר מקומות המבוי אלא בא למשוי ליה לפתחא, וא"כ בעינן כל הקורה על החלל י', מאידך שיטת הרי"ף (לפי גירסת הרא"ש וב"ח) וריו"נ, וכן לפי הגאו"י דעת הרמב"ם הנ"ל (אולם אי"ה לקמן

בארתי שיטה זו באופן אחרת) דה"ה בשיעור רוחב החקיקה בעי, ברוחב ד' טפחים ושאר המבוי מותר מדין חורי רה"י. הטעם הוי, משום דזו הוי השיעור הכשר מבוי בעלמא לכך דאי בשיעור חקיקה ברוחב ד' טפחים.

שיטת הרמב"ם הל' שבת יז ־טז ז"ל היה גבהו פחות מעשרה חוקק בו משך ארבע אמות על ארבע אמות ומעמיק כדי להשלימו לעשרה ע"כ. העולם מקשים על שיטת הרמב"ם בתמיה גדולה, עי' גאו"י שפירש וז"ל, ולדעתן אישתבש ספרי בספרא דהריא"ף והרמב"ם והר' מרדכי, אלא סמי מיכן על ד"א והכי אמרו חוקק בו ד"א. ותדע דהא הרא"ש העתיק לישנא דהריא"ף ולא מייתי להא דעל ד"א, אלא אמר לרוחב כל המבוי, ואי איתא הו"ל לאתוי' ולאפלוגי עלי' כי אורחי', ותו הר"י קארו דקבל בכל דוכתא הילכתא כהריא"ף והרמב"ם והכא לא מייתי למלתיהו כלל בספרו ב"י, וקבע בספרו ש"ע כהרב בעל הטורים דאמר ע"פ כל רחבו, אלא אינהו ברוחב לא קא מיירו ולא אמרו בה מידי עכ"ל. וכ"כ המאירי לדעת הרמב"ם דשיבוש הוא, וע"ע שאר אחרונים דמוקים לה כמשבתשתא.

אמנם שמעתי מהרה"ג ר' בקלר שליט"א פשט נפלא בדעת הרמב"ם על דרך מש"פ הריטב"א בפירוש בסוגיין. יש להקדים, הנה נתבאר בגמ' שיש תנאים דבעינן בענין מה שנקבע את השם מבוי. פירוש: במה דקובע את השם מבוי בעינן שיעור ארכו יתר על רחבו ובתים וחצירות פתוחין לתוכו. ועפי"ז הקשו התוד' ואי אליבא דרב יוסף וכן תוד' כמאן לעיל ג: ופירשו ז"ל, אע"ג דד' דקאמר רב יוסף היינו דאיכא משהו טפי ע"כ. יל"פ דבהכרח צ"ל דאיכא משהו טפי,

ואל"כ אינו חל דיני בהל' מבוי עליו, הרי בעינן ארכו יותר על רחבו וליכא, אלא הו"ל כחצר.וכה"ק הריטב"א וז"ל, וא"ת אי משום הכשר אורך מבוי בעי ד' טפחים (לרב יוסף) היכי סגי ליה שיהא משכו ד' טפחים, דהא רחבו לכל הפחות ד' טפחים כשיעור רה"י, וגם שאין פתח בפחות מד' טפחים, וא"כ יהא ארכו כרחבו, וקיי"ל שאין ניתר בלחי וקורה אלא מבוי שארכו יותר על רחבו כדאי' לקמן בסמוך, וי"ל דשאר המבוי, אע"פ שהוא נמוך, נכנס הוא בשיעורו. וכי אמרינן במבוי דעלמא בארבעה, היינו ד' טפחים שוחקות, שהם ד' ומשהו ע"כ. מבואר מדברי הריטב"א דהא דבעינן ארכו יתר על רחבו אינו דין בשיעור המבוי, אלא דזהו צורת מבוי. היינו יש לה הל' מיוחדת בשיעור מבוי שיהא קורה גובה י' וכדומה, ועוד יש לה דין בצורת המבוי שיהא ארכו יתר על רחבו. וכל תיקן של חקק כדי להשלימו לעשרה בין בצד האורך ובין מצד הרוחב אינה אלא בשביל כדי להשלים שיעור המבוי ולא בצורתו.

עפ"ז זכינו להבין דברים מאירים של הרמב"ם הנ"ל, י"ל דהרמב"ם סבר דלא בעינן החקק לצורת המבוי, אלא בא לנחקק רק השיעור מבוי. לכן תיקן ד"א באורך משום דזו היא דין בשיעור מקום חשוב בעלמא, לכך בעי לחקוק. ולגבי השיעור חקיקה ברוחב ד"א י"ל לדעתו דשיעור החקק אינה בא למכשיר השיעור פתח במבוי אלא בא למכשיר השיעור מקום במבוי. עפי"ז פסק הרמב"ם פחות מעשרה חוקק בו ד"א על ד"א, דזהו דין חקיקה בשיעור מקום. ול"ק מש"פ הרמב"ם פ' יז-ט וז"ל מבוי שאין ברחבו ג"ט אינו צריך לא לחי ולא קורה ומותר לטלטל בכולו. שכל פחות משלשה הרי הוא כלבוד ע"כ. י"ל ע"פ מש"כ הנ"ל ביסוד היתר לו"ק, דדין לו"ק אינה נתקן אלא על

פתח המבוי, ופתח פחות מג"ט לא חשיב פתח, משא"כ הכא אינה דין חקיקה בשיעור פתח אלא דין חקיקה בשיעור מקום כמ"ש הנ"ל.

ע' שו"ע ס' שסג-כו מש"פ גבי גבוה יותר מכ' ובנה בנין תחת הקורה למעטו דאי בטפח כרב יוסף, מיהו לגבי חוקק בו להשלימו לעשרה צריך לחוק ד' אמות לתוך המבוי ע"פ כל רחבו. מבואר מסתימת דברי השו"ע דהדיון הוי בקורה גרידא ולא בדפנות כהרשב"א, וריא"ז ואו"ז הנ"ל. ומבואר ג"כ דפסק כרב יוסף בחדא וכאביי בחדא היינו שני בחקק להשלימו לי' מקורה שלמעלה מכ' ובא למעטו, הטעם בזה כמו"ש הרא"ש והרי"ף דהחידוש כאן דפסקינן כאביי מכח דשו"ט אליביה אבל מן הסתם הלכה כרביה לכך חדא כאביי וחדא כרב יוסף.

סימן ו

בענין מבוי שנפרץ מצידו כלפי ראשו

איתא בגמ' ז"ל לימא (אביי ורב יוסף) בדרבי אמי ורבי אסי קמיפלגי דאיתמר אם יש שם פס ד' מתיר בפירצה עד עשר ואם לאו פחות משלשה מתיר שלשה אינו מתיר וכו... אמר לך אביי התם סוף מבוי הכא תחילת מבוי אי איכא ארבע אמות אין אי לא לא. אמר אביי מנא אמינא לה...וכו.

הס"ד בגמ' דאביי לא ס"ל כוותיהו משום אליבא דרבי אמי ורבי אסי ס"ל דהמבוי שאירע בו פסול היינו פירצה עדיין כשר אם יש לו שיעור ד' טפחים, ואביי מחייב שיעור החקק ד' אמות. לכאו' קשה הה"א, הרי מאי ס"ד דאביי לאמר בכ"ג שיעור במחיצה ד' אמות קודם החידוש דחילק בין תחילת מבוי לסוף מבוי?

וי"ל, שמעתי מאחד מבני החבורה ר' יצי' טרנר שליט"א דלפי רבי אמי ורבי אסי כמו שיש כח בשיעור ד' טפחים של דופן להעמיד ליה השם דופן ועשה היקף במקום, ה"ה לפועל החלות שם מחיצה לא שנא. היינו משום דיסודו של מחיצה כדי להקיף את המקום, א"כ מאי שנא בשיעור ד"ט לשיעור ד"א, הרי סוכ"ס פועל לה חלות היקף מקום, קמ"ל דשני בתחילתו לסופו.

כפשוטו הפירוש של תחילת מבוי וסוף מבוי הוי כמו"ש באופן כללי: פירש התוס' רי"ד ז"ל פי' לעולם הקילו חכמים בשיריים, כדאשכחן גבי ציצית דאמרי' גרדומי תכלת כל שהוא וכדתנן נמי גבי אזוב..ה"נ לגבי מבוי אע"ג דתחילתו בארבע אמות שיריו בד' טפחים ע"כ. כגון עשיית חוטי הציצית וכדומה, בעינן שיעור הכשר מתחילה ואם נפסק יש שיעור דבדיעבד (בסוף) עדיין כשרה. ע' שו"ע הל' ציצית ס'יא-יד שפסק דשיעור חוטי ציצית הוי עד שישלים לחמש קשרים כפולים וארבעה אוירים ביניהם מלאים כריכות. ולקמן ס' יב-א הביא בשם הרא"ש דכשר אם נשתייר בהם כדי עניבת כל החוטים הפסוקים ביחד, ואם לא נשאר כדי עניבה אפילו בחוט אחד שנפסק כולו, פסול. מאידך החמיר ר"ת ולא מכשירים אלא בנשתיירו שני חוטין שלמים עי"ש יותר. ה"ה לענינינו נחלקו הראשונים בגדר מאי איכא סוף מבוי, היינו הרשימה של מבנה המבוי נחשב בדין בשם סוף מבוי כמו התם.

הנה אם יש שם פס ד' מתיר בפירצה עד עשר, ואם לאו פס ד', פחות מג' מתיר מדין לבוד, ג' אינו מתיר.

נחלקו רש"י ד"ה אם יש ותוד' סוף: רש"י סבר באופן שיש כשר מבוי מתחילה ואח"כ נפסל, אפילו במקום שאין נשתייר מן הכותל שיעור ד' טפחים עדיין חל עליו שם סוף מבוי וכ"כ הרשב"א בעה"ק שער ב. מאידך תוד' סוף מבוי פירשו דוקא במקום שלא נפסלה, שנשתייר שם פס ד' דמבוי כשר ואל"כ היו נדונים כתחילת מבוי ובעינן שיעור ארבע אמות. השיג הגאון יעקב ע"ז ופירש ז"ל, ולדידהו מבוי שהיה גבוה י' טפחים ונתמלא עפר, או שנפרץ מלמעלה ע"פ כולה עד

שנשארו כתלים פחות מי' טפחים, מודי אביי דחוקק בה עד ד"ט דסוף מבוי הוא ע"כ.

לכאו' הפשט ע"פ דברי הגאו"י, דכל זמן שנשתדל למתקן עדיין חל עליו שם סוף מבוי אפילו אם אין נשתייר שם מבוי בפועל עכשיו. משא"כ לתוס' אינה אלא כל זמן שנשתייר שם פס ד' דמבוי כשר חל עליו השם סוף מבוי, דהיינו בעינן שם מבוי שם בפועל, ודייק מלשון הגמ' דקאמר אם יש שם פס ד' מתיר מכלל דבנשתייר שם, ואם לאו פקע שם סוף מבוי.

לדינה עמש"פ השו"ע ס' שסה-א שכתב ז"ל אם נשאר עומד בראשו פס רחב ד"ט מותר, והוא שלא תהא הפרצה יותר על עשר, ואם לא נשאר פס ארבעה אסור, אא"כ היתה הפרצה פחות מג"ט ע"כ. וכ"פ המ"א שם דאם אינו נשאר ד"ט שם הוי כמו תחילת מבוי, וכן משמע ברמב"ם יז-יז, וטור כשיטת התוס'. אולם עי"ש בבה"ל שפ' דפסק זה לא ברור כולי האי, דיש יתר ראשונים כרש"י והרשב"א הנ"ל, וכן הבית יוסף בעצמו הביא לשון רש"י, ובשו"ע כתב "אם נשתייר".

ע"ע מה דאיתא בגמ', אם אין שם פס ד', אם הפירצה פחות מג' מתיר המבוי בלי שום תיקון, ואם הפירצה ג' אינו מתיר, פרש"י ד"ה מתיר משום דבני מבוי שבקי לפתחא קמא ועיילי בפרצה זו, ונמצא שלא נשאר לקורה זו שום חשיבות (לשון זה בקיצור, והובא כזה בח' הריטב"א) וריטב"א הקשה על רש"י וז"ל וק"ל ותיפוק לי' דבעינן קורה ע"ג וליכא, כיון שאין הכותל סמוך לקורה כשיעור הכשר מבוי?!י"ל דכיון דסוף מבוי, אלו הוו עיילי ונפקי בה כדמעיקרא בני מבוי, מקיימי הכשרה דידיה בתשמישם, ולא מיבטל תורת קורה מינה, אבל השתא

דאיכא תרתי לגרעותא מיבטיל תורת קורה מינה. כנ"ל לפי פירש"י ז"ל והוא הנכון עכ"ל.

מבואר מרש"י דבמקום שכבר יש הכשר מבוי ואח"כ נפסלה, אם הבני מבוי עדיין משתמש שם, ויוצא ונכנס ממקום זו אע"פ שאין שם שיעור הכשר פתח, עדיין חל עליו שם פתח מדין סוף מבוי. נמצינו למדים דכל זמן שהפתח ניתן לרבים והשתמשו בה אע"פ ששיעור פתח דעלמא בטל, השם פתח עדיין חי וקיים.

מתחילה חשבתי למימר דאולי חידוש זה נוגע לסוגיא לקמן צט. דמחשבתו משויא ליה מקום וכן גמ' שבת ד: ע"ש בתוד' אלא וח' הרמבן שם, דאע"ג שאין שם דברים של איסורא ממש מ"מ מחשבתו של אדם משויא ליה מקום, ובפשוט שאינו שייך להדדי, הרי כאן המו"מ במאי בעי לקביעת שם פתח, והחידש ברש"י ג"כ הוי דוקא במקום דיש כבר מבוי הכשר ואז נפסלה.

סימן ז

יסוד דין בתים וחצירות פתוחין לתוכו

איתא בגמ' ז"ל אין מבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצירות פתוחין לתוכו ואי בד' היכי משכחת ליה - וכי תימא בדופן האמצעי - והאמר איזהו מבוי שניתר לחי וקורה כל שארכו יתר על רחבו ובתים וחצירות פתוחין לתוכו ורב יוסף דפתח ליה בקרן זוית ע"כ.

הנה ידוע שיש לה דינים מסויימים במאי דקובע השם מבוי, כגון בתים וחצירות פתוחין לתוכו כאחד מהם, ארכו יתר על רחבו, ושני חצירות, ולכל חצר שני בתים וכו. ואל"כ הוי נחשב כחצר כמבואר בגמ' לקמן יב:. יל"ע אם תנאים אלו דבעינן בתים ותצירות פתוחין לתוכו וכדומה הוי מדין צורת המבוי בעצם צורתו או אינה דין בעצם צורתו אלא הכשר סתימה, כדי שאינה פרוץ.

שיטת רש"י ד"ה ואי אמרת פי' דחצירות משמע כפשוטו דבעינן שתים, ואין פתח פחות מד' מלבד הפצימין שלו, וסיים "ועוד כולו פרוץ הוא". ואידך שיטת תוד' ואי סותמים כפשוטו דלא נפרצה אלא בצד אחד.

ע' רעק"א בגליון הש"ס שהקשה על רש"י, והשיג דאפילו בלי הקדמה דמיעוט חצירות בעי שתים, אפ"ה תיפוק ליה דפרוץ פתח אחד א"א

באורך ד'. דהיינו אפילו בלי הקדמה של רש"י דמיעוט חצירות בעי שתים מכח הדין צורתו של מבוי, אפ"ה תפ"ל דפרוץ אחד א"א אם פרוץ בשיעור ד"ט. צ"ב בשיטת רש"י בזה, והענין בכלל אמר דרשני.

עי' מש"כ בספר דברי יחזקאל ס'ו לפרש דברי רש"י לשיטתו בהקדמה למש"כ בסמוך במילים "ועוד כולו פרוץ הוא" דדוקא ע"י הפירצה בשתי חצירות בעינן כדי לנחשב "כולו פרוץ" ואל"כ אינו חסר בעצם צורתו, היינו אם אינו פרוץ אלא חצר א' אינו נחשב "כולו פרוץ". ופי' דכוונת רעק"א כשיטת התוד' ואי דפירוש כשפוטו דנפרצה בצד אחד.

אכן נ"ל, דרש"י ותוס' נחלקו בתנאי דבעינן בתים וחצירות פתוחין לתוכו, דהיינו אם הוי תנאי בעצם צורתו של המבוי, וא"כ אינו פקע צורתו לגמרי אלא א"כ כולו פרוץ משני רוחות. ואל"כ י"ל אליבא דרש"י דאם פרוץ רק בצד אחד עדיין קיים הדין צורת המבוי עליו כמש"מ לגבי דיני "סוף מבוי" הנ"ל, וזהו מש"כ "ועוד כולו פרוץ" דייקא. משא"כ לתוס' וכן כוונת רעק"א בקושיתו דבתים וחצירות פתוחין לתוכו אינו דין בעצם צורתו, אלא רק הוי סימן בהכשר סתימה כדי שאינה נפרץ. וא"כ הדבר, לדבריהם אפילו בפירצה בחצר אחד מהם, כל זמן שעדיין אינו סתום פסול מדין דפרוץ פתח אחד א"א באורך ד'.

יל"ע בשיטת הריטב"א: פירש על דרך תוד' ואי והוסיף קצת וחידש במחיצות, וז"ל מ"מ אין באותו משהו שיעור לפצימי הפתח, ואפילו יהא בו שיעור נמצא כל ארכו של כותל מבוי פרוץ בפתחים ואין כאן היכר כותל מבוי ע"כ. לכאו' דברי הריטב"א לא ברור כ"כ אם כוונתו כעין רש"י או תוס', אמנם עכ"פ חידש בסוף דבריו יסוד באופן

כללי במחיצות המבוי, דבעינן היכר כותל מבוי. לכאו' יש לסייע לדברי אהע"ז הנ"ל בדברי הריטב"א אלו.

"ורב יוסף דפתח ליה בקרן זוית" לרב יוסף מסיק דמצינו אופן ששייך דבתים וחצירות פתוחין לתוכו. ע' רש"י ד"ה בקרן זוית וז"ל, טפח מן הפתח בדופן האמצעי וג' טפחים בדופן המשך וכן בצידו השני כזה ע"כ.

מאידך שיטות תוד' דפתח וכן הרשב"א, וריטב"א, ור"ן שפירשו (ז"ל של תוס' ופירשו כמותם) וז"ל ולא דק (רש"י) דא"כ אין הפתח רחב אלא אלכסון של ג"ט על טפח והנה עינינו רואות שאין האלכסון של שלשה על אחד מגיע לאלכסון של טפח על טפח ע"כ.

הראשונים פירשו לדעת רש"י דפתח ג' במשך ופתח וטפח באמצעית, כזה וחלקו וסברו דאין האלכסון של שלשה על אחד מגיע לאלכסון של טפח על טפח. הרי במציאות קשה, דהא אינו מגיע!? יש לבאר הפוגתא בראשונים ע"פ יסוד חילוק בהבנה בגדרי הרשויות, ונוגע לקמן עמוד: לגבי הק"ו ויסוד בדין היקף מחיצות.

שמעתי מרב בקלר שליט"א יסוד כדי להבין המח': יש לחקור ביסוד דין עומד מרובה על הפרוץ וה"ה פרוץ מרובה עה"ע: אם נחשב כסתומה ע"י ההמשך דמחיצה, כאילו הדופן ממשיך והשלים את המקום פרוץ, או נימא דע"י העומד מרובה על הפרוץ פועל ההקפת המקום ברובו, ויצא מזה דנעשה רה"י מכח רובו ככולו. ע' סוכה ז. בסוגיא דמגו דהויא דופן לענין סוכה הויא דופן לענין שבת רש"י שם

ד"ה משא"כ בסוכה כתב לחלק בין מחיצה דסוכה משבת, וז"ל משא"כ בסוכה דסגי ליה בשתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח ואפילו היו לה פתחים בשתי הדפנות אחד או שנים דכי מצטרפת להו בהדי שתים הפרוצות הוה ליה פרוץ מרובה שריא ע"כ. מבואר ברש"י דדין פרוץ מרובה על העומד אינה דין בכל מחיצה בפנ"ע, אלא הוי דין ברשות, ואפ"ה בסוכה משתריא משום דלא בעי רק שתים ושלישית אפילו טפח. לפ"ז י"ל, הטעם למה לא דק במחיצות גרידא כשאר ראשונים, משום דאינו דין במחיצות לבד אלא דין ברשות שנעשה ע"י המחיצות. יל"פ דבכה"ג שאינה אלא טפח מן הפתח בדופן העמצאי וג' טפחים בדופן המשך אינו נעשה ההיקף מדין המחיצות עצמו אלא ע"י השם רשות שבא מכח דמחיצות, ועי"ז רואה עצמו תוך המחיצות, ע"ד מש"כ הריטב"א לקמן כב: עי"ש. משא"כ לשאר הראשונים שסברי דאינו דין ברשות אלא במחיצות דרשות לכך ציור כציור הנ"ל.

ועפי"ז א"ש מש"כ תוד' דפתחא בקרן זוית לקמן ו. דהציור בקרן זוית כפשוטו, ולא כשיטת הרמב"ם שם, ושייך דהבתים פתוח באלכסון של המבוי. ועוד לפ"ז ראינו קצת דרשות המבוי תלוי דוקא במחיצות בפועל ולא דאי ברואה עצמו תוך המחיצות.

סימן ח

בדין לחי הבולט מדופנו של מבוי

איתא בגמ' בין השו"ט לאביי ור"י וז"ל, אמר אביי מנא אמינא לה דאמר רמי בר חמא אמר רב הונא לחי הבולט מדופנו של מבוי פחות מארבעה אמות נידון משום לחי ואינו צריך לחי אחר להתירו, ד' אמות נידון משום מבוי וצריך לחי אחר להתירו. ורב יוסף לאפוקי מתורת לחי עד דאיכא ארבע אמות, למיהוי מבוי אפי' בארבעה טפחים נמי הוי מבוי. גופא אמר רמי בר חמא אמר רב הונא לחי הבולט מדופנו של מבוי פחות מד' אמות נידון משום לחי ואין צריך לחי אחר להתירו, ד' אמות נידון משום מבוי וצריך לחי אחר להתירו ע"כ.

א) ע' תוד' ורב יוסף שמקשים דרב יוסף גופיה קאמר לקמן י. על דברי רב הונא משך מבוי ארבע אמות?! ודוחק לומר דהיינו לאפוקי מתורת לחי. מיהו איתא בתוס' הרא"ש, דמחלק בין הכא להתם, דהכא הלחי בולט לתוך רחבו של מבוי ועומד כדין לחי לכך לא נפיק מתורת לחי עד דאיכא ד' אמות, משא"כ התם שמושך חוץ למבוי שלא כדרך לחי, אם הוי דמשך מבוי בד' טפחים, גם נפיק מתורת לחי בד' טפחים. יש לבאר הטעם בזה, דיסוד דין לחי מונח בצד רביעית כדי לסיים הצד. וא"כ הדבר, במקום שהלחי בולט לתוך רחבו של המבוי הרי הוא עומד כדין לחי במקומו, לכך לא נפיק מתורת לחי עד דאיכא ד' אמות. משא"כ במקום שמושך חוץ למבוי לצד האורך אינו עומד כדרך הלחי,

לכך נפיק מתורת לחי בשיעור מועט, וזה היינו ד' טפחים. ועוד תירצו הרשב"א והריטב"א דלקמן י. רב יוסף אמר לטעמיה דרב הונא קאמר ולא אליבא דנפשיה.

מבואר ממש"כ הנ"ל דהחילוק בשיעור שמפקיע את השם לחי ויהו נידון כדופנו של מבוי תלוי בקביעת מקומו של אותו לחי: דהיינו אם הלחי מונח בצד האורך של מבוי הרי פקע בד"ט, משא"כ במונח בצד הרוחב של מבוי השם לחי קיים עד שיעור ד"א. כ"ז עלה היטב לחלק ביניהם, אולם עדיין צ"ב בענין לחי בצד הרוחב של המבוי. האם הוי התכלית של לחי כדי להיעשות סתימה בצד רביעית, א"כ כל המרבה הרי זה משובח?! למה ליה לאפוקי מתורת לחי בשיעור ד' אמות?

ב) שיטת רש"י : ד"ה ד' אמות פי' וז"ל אם היה בולט לתוך רוחב המבוי ד"א נידון משום מבוי כלומר כיון דאורך הכשר מבוי ניתר בכך בעלמא ומיקרי מבוי הכא נמי נפיק מתורת לחי דלא סמכינן עליה אע"ג דאי עבדיה משום לחי הוי כשר דמשום דריבה בסתימתו לא גרע מלחי משהו הכא כיון דלאו להכי איקבע אנן במחשבה לא מצינן לאפוקי מתורת כותל ולשוויה לחי דכיון דנפק ליה מתורת לחי ונמצא שאין תיקון למבוי זה וצריך לחי אחר להתיר המבוי, אלמא מדקתני דבציר מד' אמות לא הוי מבוי לאפוקי מתורת לחי ש"מ הכשר מבוי בד' אמות עכ"ל. מבואר ברש"י דהיכא דעבדינן מתחלה לשם לחי אפילו ביותר מד' אמות מהני "דמשום דריבה בסתימתו לא גרע מלחי משהו", מיהו כאן שאינו נקבע בכוונה אלא בולט מדופנו של מבוי, אנן במחשבה לא מצינן לאפוקי מתורת כותל ולשוויה ליה שם לחי. וא"כ

עד ד"א איכא שם לחי, ד"א ואילך נידון משום מבוי. משא"כ אם עשאו בכוונה מתחילה מהני אפילו יותר מד'.

י"ל החילוק בלחי שעשאו בכוונה מתחילה מועיל אפילו ד"א ויותר ע"פ מה ששמעתי מהרה"ג רב בקלר שליט"א: הביאור בזה ככה, ע"פ מש"כ המתנ' וגמ' שם בסוכה יט: מחצלת קנים גדולה עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה, לסיכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה. פ' רש"י שם ד"ה לשכיבה ז"ל הואיל ויחדה לכך עשאה כלי ומקבלת טומאה ואין מסככין בה וכו ע"כ. מבואר להדיא דהטעם הוי, דכוונת הגברא קובע התכלית של החפץ. וע"י כוונת הגברא במאי איכא רוצה להשתמש באותו חפץ מתחילה קובע לה דינים על החפץ. ונ"מ שם אם מייחד לה לשכיבה מקבלת טומאה ופסול לסכך ומשא"כ להיפך. ה"ה הכא, ע"י הכוונה מתחילה יכול לשוויה ליה השם לחי, ואז קיים לה השם לחי אפילו בד' אמות ויותר. נמצינו למדים יסוד גדול בחיינו אנו, המחשבה של הגברא מקודם כל דבר בעולם יש כח להאריך הרבה הרבה. משא"כ לנוהגים רק כלמודו בלי מחשבה יש גבול לאותו דבר עד ד"א או עד ד"ט.

ילע"ע בנקודה חשובה ברש"י הנ"ל באמ"ד וז"ל הכא כיון דלא להכי איקבע אנן במחשבה לא מצינן לאפוקי מתורת כותל ולשוויה לחי ע"כ.

מבואר מדבריו ע"פ מש"כ הנ"ל דהיכא דעבדינן מעיקרא בשם לחי כדי לתקן את המבוי מהני, וכ"כ רוב ראשונים, פשוטו של תוד' פחות, תור"פ, תוס' הרא"ש, ריטב"א ועוד. מאידך הוי שיטת הרשב"א בעבה"ק א-ו, (וכ"כ הר"ן) וז"ל עשה לחי רחב ד' אמות אסור,

דכל רחב ד"א יצא מתורת לחי ונדון משום מבוי ע"כ. מבואר מסתימת דברי הרשב"א דאפילו אם עשאה לשם לחי פסול בד' אמות, ואפילו למ"ד לחי משום מחיצה פסול כמ"ש תוד' ארבע אמות דמ"מ היכר קצת בעינן.

אפשר לומר בדעת הרשב"א דהשיעור ד' אמות מבדיל במאי ניקרי דופן ללחי, היינו דהשיעור דופן במהותו מתחיל מד' אמות ואילך, א"כ השיעור דופן בעצם סותר את השיעור לחי בזה.

ע" בטור ס' שסג-יא במש"כ לפי הגמ' לקמן טו. בלחי העומד מאליו לאביי הוי לחי היכא דסמכינן עליה מאתמול עי"ש. וז"ל, ומיהו אפילו סמכו עליו מע"ש לא מהני ע"כ. נחלקו הב"י והב"ח לדבריו שם במש"כ בדין לחי, לפי רש"י לעיל האם מודה בכה"ג שסמך עליו מאתמול מהני בד"א ויותר מדין שכתב דמחשבה לא מצינן לאפוקי, משמע דדיבור מהני ולא בעי מעשה כ"כ, או דאף היכא שסמך עליו מאתמול, כיון שלא עשה הלחי בידים בתחילה לא מהני, וכוונת המחשבה לא בא לאפוקי שאר דוכתי כגון דיבור או אפילו הוסיף בבנין בכוונה וכדומה אלא הוי דין דאינו יכול לשנויי הדופן ללחי אחר שכבר בנוי, אלא א"כ עשוי בידים מתחילה. לכאו' מסתבר כפשוטו ברש"י דאינה אא"כ עשו מתחילה לכך, ודיבור לא מהני. והב"ח מדייק מהבית יוסף בדעת רש"י "דאנן במחשבה לא מצינן למיפק" לפי הב"י דיבור מהני, והשיג הב"ח דה"ה דיבור לא מהני אלא בעי מעשה.

עלה מזה, ע"פ הבנת הבית יוסף, הטור חולק על רש"י במש"פ "ומיהו אפילו סמכו עליו מע"ש לא מהני" אולם לפי הב"ח (וכן דרכ"מ שם) הטור פסק גם כפירוש רש"י.

ע' מש"כ ספר מורשת משה ס"ז שפירוש הסכום במ"ש הנ"ל. ישנן ג' שיטות בראשונים אימתי נאמר הפסול של לחי הבולט: **א)** ב"י בדעת רש"י דהפסול הוי במקום שלא עשה לחי לשם תיקון ולא סמך עליו מע"ש אבל אם סמך עליו מאתמול אפילו בד' אמות, כשר. **ב)** שיטת הב"ח ושאר אחרונים בדעת רש"י דמהני רק באופן שעשה בידים מתחלה לשם לחי. **ג)** שיטת הרשב"א הנ"ל דאפילו היכא שעשה בידים לשם תיקון, ד' אמות אינו נידון משום לחי.

הקשה הגאו"י ד"ה שמעינן אליבא דרש"י דאפילו אם הלחי פחות מד' אמות אם לא סמך עליו מע"ש לא מהני, א"כ הדבר לכאו' הסוגיא כאן תלוי על הסוגיא לקמן דף טו. דאביי ורבא נחלקו בלחי העומד מאליו. אולם לפי דרך הב"ח לא קשה מידי דיש לחלק, דהיכא שעשה מתחילה לפי המחשבה מהני, והיכא שלא עשה מתחילה לכך בעינן מדרגה יותר ממחשבה, ודאי בדיבור מהני בכה"ג. וכ"כ הט"ז להדיא שם ס"ק ז' וז"ל דצריך למעשה דוקא היינו עשייתו מעיקרא לשם לחי ולא מהני בלחי העומד מאליו וסמך עליו מע"ש למנין זה אע"ג דבלחי קטן כשר ע"כ. והביא ראיה מדברי תוד' ארבע דכשהעמידו לשם לחי יש לו קול ויש היכרא. א"כ היכא שלא עשה מתחילה לכך בעינן מדרגה יותר ממחשבה, ודאי בדיבור מהני בכה"ג ע"ש.

ע"שו"ע ס' שסג-יב שפסק באמ"ד וז"ל, ד' אמות אינו נידון משום לחי וצריך לחי אחר להתירו... ואם ירצה יעשנו מעט עב או דק יותר מהבליטה כדי שיהא ניכר שהוא לשם לחי. הג"ה ואם העמידו לשם לחי דאית ליה קלא שתקנו לחי למבוי זה אפ' רחב ארבע אמות הוי לחי ע"כ. מבואר מסתימת הדברים שפסקו כרש"י ותוס' ובעינן

העמידו ולא דאי בסמיכה. עי' מ"א שם ס"ק יא שהשיג על הרמ"א דלא כב"י דמשמעות הרמ"א בעינן העמידו דוקא ולא דאי בסמיכה מאתמול, אמנם עי"ש מש"כ המחצית השקל בכוונת המ"א בזה.

אגב קצת אבל כדאי לפרש, רש"י ד"ה דמטפי ביה או דמבצר ביה פירש וז"ל גבוה ממנו או נמוך ממנו א"נ או עב ממנו או דק ממנו כדי שימשך ממנו ולחוץ או הימנו ולפנים ע"כ. הטור ושו"ע כנ"ל הביא לישנא בתרא של רש"י לבד, הטעם פי' ספר עולת שבת משום דאנן פסקינן לחי משום מחיצה לכך המשהו של מחיצה גבוה או נמוך אינו נחשב כחלק המחיצה לכך לא הביא אלא לישנא בתרא.

סימן ט

בענין הק"ו מחצר בעומד מרובה על הפרוץ

איתא בגמ' אמר רב הונא בריה דרב יהושע לא אמרן אלא במבוי שמונה אבל במבוי שבעה ניתר בעומד מרובה על הפרוץ וק"ו מחצר, ומה חצר שאינה ניתרת בלחי וקורה ניתרת בעומד מרובה על הפרוץ, מבוי שניתר בלחי וקורה אינו דין שניתר בעומד מרובה על הפרוץ וכו'

א) צ"ב בק"ו, הרי לולי הילפותא מק"ו מחצר למה לא מועיל עומד מרובה במבוי כמוש"מ בשאר דוכתי כגון סוכה וכלאים וכדומה?
ב) ועוד צ"ב בעצם הילפותא דמבוי מחצר, דמה ענין במחיצות החצר דמועיל שם יותר ממבוי?

כבר הקשו בזה כמה אחרונים, איתא בגאו"י, הגרי"ז הלוי על מס' בכורות סוף פ"ב יז:, החזו"א סה-א, וח' ר' אריה לייב ס"ט, ובפרט הגר"מ הלוי.

איתא בחזו"א סה-א: ז"ל דבאמת תקנו חכמים שיהא כלו גדר והפרצה יהיה על אופן שיקרה פתח, והלכך אע"ג דלחי וקורה מעלה את הפרצה לשם פתח, אכתי לא ידענו דעומד מרובה מעלה את הפרצה, והויא דאכתי ליתסר מדרבנן מדין תקנת לחי ע"כ.

דברי החזו"א קשה להבין, הרי מבואר להדיא ברש"י על המתנ' ד"ה והרחב דעד שיעור י' אמות נחשב פתח, ולחי וקורה תיקן למתיר פתח זו, ולא נהפך הפירצה לפתח, וצ"ע. ראיתי בספר מורשת משה ס"ח שהביא ג' מהלכים ליישב זה. **א)** תלוי על טעם תקנת המבוי משום דאתי לאחלופי וא"כ בעינן דוקא לו"ק כסימן, ועדיין לא יודעים דעומ"ר מהני משום נראה רק כמחיצה ולא כסימן והיכר. **ב)** יסוד מהגרי"ז בשם הגר"ח, וז"ל במבוי לית להו משום חסרון מחיצה אתינן עלה, דבאמת לא חסר כלל במחיצות אף מדרבנן, אלא דבמבוי בעינן "מבוי סתום" לענין היתר טלטולי וע"כ ילפינן מק"ו מחצר דבעומד מרובה מהני ליחשב כמבוי סתום ע"כ.

לכאו' משמע כעין מש"כ הגרי"ז בקונטרס למס' סוכה (בענין הדין בעדיפות של טפח שוחק) , דישנם ב' דינים **א)** בעינן מחיצות **ב)** בעינן סתימה. אמנם עדיין לא מיושב הק"ו בזה, דמה עדיפות בחצר בזה דמהני עומד מרובה ממבוי דלא לולי הק"ו?

ג) שיטת גאו"י בסוף ד"ה וק"ו: וז"ל וצריכנא לאוקמא הך שמעתא בגיפופא דמרוח אחת, ופירצה דניתרת בדאית לה גיפופי מכאן ומיכן, ובכה"ג אמר רב הונא פירצתא בד' אבל בגיפופא דמרוח א' לא שמעינן אלא מק"ו, ובחצר קים לי' דאפ' בכה"ג מהני ונסיב ק"ו מינה. וצריך תירץ עכ"ל. דהיינו מוקים הק"ו לענין דין בגיפופי, דעד עתה ידוע דעומ"ר מועיל בחצר רק לענין שתי גיפופי (ע' סוגיא לקמן י.) והלימוד דאפ' גיפופי אחת - דהיינו לחי מרוח אחת מועיל מק"ו מחצר דכבר ידוע דמהני.

הנה י"ל ע"פ מש"כ דברי הרשב"א בשו"ת ח'ה ס'רג. אין לשון הרשב"א לפני אמנם כדאי להעתיק לשון המ"ב בזה שפירש ממש כדבריו בס' שסג סעיף ג' בהטעם דהקילו חכמים במבוי דמועיל בלחי משא"כ לחצר, וז"ל המ"ב, שכל שהוא עשוי יותר לדירה ולתשמישי הצנע צריך מחיצות יותר גמורות, ולפיכך החצירות, שדרכן של בעלי בתים להשתמש בהן יותר בתשמישי הצנע ולאכול, צריכות מחיצותיהן להיות יותר גמורות, שיהיה שם רה"י עליהן, מהמבואות שאין משתמשין בהן בתשמישי הצנע, ולפיכך די במבוי בלחי ע"כ דברי המ"ב.

שמעתי מהרב בקלר שליט"א פשט נורה בהבנת הק"ו עפ"ז , וי"ל עפי"ז יסוד הק"ו מחצר: דע"י התכלית של מחיצות החצר קובע השם מחיצה אחרת בחפצה דמחיצה, והוי שני ממחיצות המבוי. דהיינו מכח דהתכליתו של מחיצות החצר הוי משום דעשוי לדירה ולתשמישי הצנע קובע לה שם מחיצה דחצר, והוא שאני ממבוי שאינה משתמשין בהצנע וכדומה. עפי"ז נמצינו למדים פשט נפלא ביסוד הק"ו: דמה חצר (שצריך מחיצות יותר גמורות) שאינה ניתרת בלחי וקורה, ניתרת בעומד מרובה על הפרוץ, מבוי שניתר בלחי וקורה (שאין משתמשין בהן בתשמישי הצנע) אינו דין שניתר בעומד מרובה על הפרוץ. אח"כ מצאתי בחידושי הגר"מ הלוי דכתב כעין זה, והוא כתב עוד לבאר הילפותא, וז"ל אשר ע"כ זהו דיליף הגמ' דעומד מרובה על הפרוץ מהני לענין דאין הפירצה אוסרת ואין צריך היתר במקומו אף דיש בו שיעור פירצת מבוי ע"כ.

ע"פ דברי הגר"מ הלוי מבואר דיש תרי דינים בעומד מרובה על הפרוץ **א)** דחשיב סתימה כנ"ל. **ב)** מהני לענין דאין הפירצה אוסרת - פירוש, נהי דע"י הדין דעומד מרובה ופירצות נחשבים כפתחים. מ"מ לא בעי תיקוני של פתחים, דהיינו נחשבים כפתחים מתוקנים ולא בעי תיקון בלחי וקורה. ולכאו' זו היא הבנת התוד' ק"ו מחצר, דאמחיצה רביעית לבד עביד ק"ו דליהני עומד מרובה אבל ליכא למילף בכל ד' מחיצות דדיו לבוא מן הדין להיות כנדון כמו לחי. משום דהלימוד הוי בפרט דעומד מרובה נחשב הפירצה כפתח מתוקן, ולא בעי מידי אח"כ, כמו תיקון בלחי וקורה.

ע' רש"י ד"ה אינו דין ותוד' אינו דין שהקשו אמאי לא ילפינן דמהני פס ד' אמות במבוי מק"ו מחצר, כמו דילפינן דמהני עומד מרובה במבוי מק"ו מחצר.

וז"ל של רש"י, כיון דלאו לשם לחי הוקבע שם ולא לשם תיקון פס הוקבע שם כי היכי דיצא מתורת לחי יצא מתורת פס ולא מנכרא מילתא ע"כ.

מבואר מדבריו כמו"ש לעיל גבי לחי הבולט מדופנו של מבוי, כיון דלא הוקבע של לשם תיקון, אנן חשבינן כאילו נשאר מחלק כותלי המבוי, ועדיין חסר תיקון בפתח המבוי.

אולם שיטת הר"י בתוס' הוסיף עוד בדבר זה, וז"ל דאין סברה ללמוד לענין תורת פס מחצר דבחצר הפס מהני משום מחיצה, מש"ה כ"ש דמהני היכא דסותמו טפי אבל במבוי שהקילו חכמים בלחי אפ' למ"ד משום מחיצה צריך שיהא שם לחי עליו אבל לענין עומ"ר הוי

ק"ו טוב משום דהוי מחיצה גמורה שמועיל בכל ד' דפנות אבל לחי ופס לא מהני אלא במחיצה רביעית ע"כ. נראה לפרש ע"פ הנ"ל משו"ת הרשב"א דמחיצות החצר שני ממחיצות המבוי בחפצה, וכיון שכן הילפותא אינה שייך אלא בעומ"ר דייקא משום עומ"ר מועיל מטעם מחיצה בכל ד' רוחות.

ע"פ דרכינו א"ש לפי מש"כ רעק"א בשו"ת ס' לה שכתב לדעת רש"י גם במבוי מהני פס, משא"כ לתוס' לא מהני במבוי היתר פס. דהיינו הלימוד מחצר למבוי הוי לענין מחיצות סתומות הנ"ל, לרעק"א בדעת רש"י הטעם דמהני הוי משום דע"י הפס שמועיל בחצר ה"ה נחשב מחיצה לענין זה במבוי, משא"כ לר"י הוא מוסיף יותר דנהי דחשוב כמחיצה בחצר, וא"כ הול"ל דמועיל בלחי?! י"ל דמחיצה דפס ד' במהותו הוי מחיצה רק לחצר, וס"ל דלא מועיל במבוי.

ע"ע ביתר בעלי התוספות , כגון תוס' הרא"ש, ותוס' ר"פ במש"פ הטעם שפס ד' לא מהני במבוי באופן אחרת: שיטת תוס' הרא"ש פי' בדעת רש"י החסרון בפס ד' במבוי הוי משום דבעינן היכר בפתח המבוי, כידוע דלחי עביד מדין היכר בפתח (וכן כמחיצה ע"ד הב"ח שסג-ח לעיל) בזה, אבל אינו ניכר בפס ד'. וכן שיטת תוס' ר"פ פי' ע"פ מש"כ הנ"ל, דמסתבר דפס ד' מהני בחצר, דהפס משום מחיצה וכל המרבה במחיצה הרי זה משובח, דדוקא במבוי דין הוא דלא יועיל משום דיש לה דין לחי, וכיון דרחב ד' נפיק מתורת לחי, מ"מ לא ברור אם המבוי ניתר בפס ד'. דאולי חז"ל קובע פס ד' דמועיל בחצר דוקא ולא לחי, וכן במבוי דמועיל בלחי וקורה, לאפוקי פס ד'.ע"ע במש"כ הרש"ש וחזו"א סה - יג בדעת רש"י.

ראיתי בספר מורשת משה ס"ח שמפרש החילוק בין פס ד' אמות דלא שייך למילף מק"ו, לדין עומד מרובה על הפרוץ דילפינן. באמת כבר מפורש באמ"ד של תוד' אינו דין משום דמחיצה של עומד מרובה הוי מחיצה גמור במציאות שמועיל בכל ד' מחיצות, משא"כ לחי במבוי ופס בחצר אינו מועיל אלא בצד רביעית. ביאור הדברים נמצא באבני נזר ס' רפז־י' ובאמת כוונתי לזה- ע"ל בענין עשיית רה"י, וז"ל דהא דמהני לחי במבוי ושני פסים לחצר, אף דפרוץ מרובה במחיצה ההיא, משום דבצירוף שאר המחיצות הוי עומד מרובה ע"כ. דהיינו מחיצה של לחי, ופס אינה נחשב מחיצה אלא מכח השאר ג' דפנות, משא"כ במחיצות דעומד מרובה דהוי נחשבים כמחיצות שלמים בפנ"ע, ועי"ז הפירצות שלהם נחשבים כפתחים ומועיל בכל ד' מחיצות, א"ש למילף משום דהוי מחיצה גמורה.

איתא בריטב"א ה: ד"ה תאמר ז"ל גבי חצר הוא שהתירו פרצה בעשר, מפני שיש לו ד' מחיצות, אבל מבוי כיון שאין לו אלא ג' מחיצות, דין הוא שלא ניתר באותן מחיצות פרצה בעשר, כיון שכבר עומדת רוח רביעית פרוצה ע"כ.

מבואר מדברי הריטב"א שגדר התקנה בחצר הוא לעשות מחיצה רביעית, משא"כ במבוי דאינה אלא ג' מחיצות, החמירו במקום שיש פרצה י'. ע"ע מש"כ ספר מורשת משה ס"ט מה שהביא עוד ממהרי"ט ח' א ס' צד דחילק ג"כ בין מחיצות המבוי לחצר, דמבוי משום היכר הוא אבל חצר משום מחיצות ע"ש עוד באריכות. פירוש דיסוד דמחיצות החצר כדי לסותם המקום, משא"כ במחיצות המבוי כדי לעשות היכר ע"י העמדת מחיצה. (ע"ד אבה"ע הנ"ל ג"כ)

יש לחזור להעתיק יותר דינים לענין החילוק בין מבוי מפולש לחצר מפולש. אי"ה לקמן בדין מבוי שכלה לרחבה ביארתי זה. אמנם כדאי להעתיק קצת כאן: מצאתי תוד' ושני טפחים י. שכתבו דיש דין מחיצות ניכרות ג"כ לענין חצר, מיהו לבי אומר לי דיש תרי דינים בתיקון במחיצות בחצר, כידוע בפס רחב ד' ושני משהויין, ומצד פס ד' לא בעינן מחיצות ניכרות משום דהתכלית בא לסותם, ומועיל מדין מחיצות החצר, משא"כ בתיקון דשני משהויין מועיל כעין לחי במבוי (ע' לשון מ"ב ס' שסג־ב) ועפי"ז נמצינו למדים כעין מש"כ הגאון יעקב לעיל ב. בענין סמל של לחי, ואפילו למ"ד לחי משום מחיצה בעינן היכר קצת כמ"ש תוד' לעיל ה: ארבע אמות, וה"ה לענין שני משהויין בחצר.

וע"ע בידיעה חשובה דיצא מתוד' שפרצתא בד' מבואר דתיקון לחי וקורה גמירי לה מסיני דמהני, וכן פס ד' בחצר. וכ"כ זה מפורש במהרש"ל כאן עי"ש. ואפשר לומר הטעם בזה דתיקון מדרבנן יש לה מקור ודין מהללמ"ס ע"פ מה ששמעתי ממו"ר רבי משה טורסקי זצוק"ל זי"ע ע"פ הגמ' בשבת קא: וסוכה לט. "במשה שפיר קאמרת" פרש"י שם ז"ל כלומר רבינו בדורו כמשה בדורו ע"כ. פירוש דיש כח של משה רבינו בכל דור ודור שניתן לחכמי ומנהיגי ישראל שבדור, וה"ה הכא. נהי דכל דיני לו"ק אינה אלא מדרבנן אעפ"כ גמירי לה מסיני.

סימן י'

מבוי שנפרץ מצידו ובראשו

אמר רב חנן בר רבא אמר רב מבוי שנפרץ מצידו בעשר מראשו בד' מאי שנא... אמר רב הונא בריה דרב יהושע כגון שנפרץ בקרן זוית דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי, ורב הונא אמר אחד זה ואחד זה בארבעה וכו'.

שיטת רש"י ד"ה מראשו: דהמבוי רחב כ' אמה וסתמו עשר אמות ונפרצה פירצה באותה סתימה.

ע' חידושי המאירי שחולק על רש"י וכתב ז"ל דאי הוי רחב ביותר מעשר מאי איריא אם נפרץ ארבעה אפילו לא נפרץ אלא משהו פשיטא דמיפסל, ואי לא הוי הפתח עדין אלא כשיעור עשר אכתי אמאי נקט ארבעה אפילו נפרץ כמה לא מיפסל, הלכך אינו מחוור. והוסיף... והפי' הרביעי אע"פ שאין בו שלמות הוא כגון שנפרץ בדופן אמצעי שהוא נכח פני הנכנס ונפרץ קצת מאותו דופן אמצעי, וקרי ליה מראשו ואמ' דאם נפרץ ממנו בית מארבעה מיפסיל. הא בארבעה וכ"ש בפחות ניתר ואינו פסול בשביל כך עכ"ל.

א) בפשטות נ"ל, דנחלקו רש"י ומאירי בגדר מאי נחשב דין פירצה: לרש"י לא חשבינן אלא באותו מקום פרוץ בלבד כדי לנחשב פירצה ולא מרבה כל אמה ואמה באותו דופן להצטרף אליו, משא"כ

לדעת המאירי בכללית כל הדופן כל אמה ואמה מועיל להצטרף, וא"כ לדעת המאירי אפילו פירצה במשהו יכול להצטרף. וע"כ מוקים לה ציור אחרת בדופן אמצעי.

ב) בסוף דברים "הא בארבעה וכ"ש בפחות ניתר ואינו פסול בשביל כך" בזה חלקו רוב הראשונים על המאירי, וסברו דמיצדו בעשר מראשו בארבעה פירוש עשר של מטה וארבעה כשל מעלה. דהיינו לענין מדידה בפירצה עד שיעור י' בכלל ולמטה נחשב שם פתח ולא מאילך אלא ניקרי פירצה, משא"כ בשיעור ד' שחשיב פתח אינה אלא עד ד', וד' מאילך היינו "כשל מעלה" וניקרי פרוץ. וצ"ע על המאירי במאי טעם לחלק בין ד' ליתר מד'? אכן י"ל, שמעתי מרב בקלר שליט"א בדעת המאירי, דיש ב' דינים בשיעור דקובע לה שם פתח **א)** שיעור בעצמותו ד' טפחים דנקבע מהתורה **ב)** שיעור פתח דנקבע ע"י נהיגי בנ"א. דהיינו ע"י ההשתמשות של בנ"א קובע לה את השם פתח. וזו היא הטעם דבין שיעור ד- י דנחשב שיעור פתח מדין דרך של בנ"א משתמש בשיעור זו כפתח. עפ"ז חידש המאירי כאן דשיעור זה בקרן זוית דלא עבדי אינשי תלוי רק בשם פתח דנהיגי בו בנ"א לקובע שם פתח, ולא תלוי בשיעור פתח בעצמותו דנקבע מהתורה, וא"כ שיעור ד' נכלל בכה"ג.

ריטב"א ותוד' אחד חולקים בפי' של אחד זה ואחד זה בד' בארבעה. הריטב"א סבר דאחד זה ואחד זה בד' אזלינן על ראשו וצידו שיעור ד' טפחים משום דהוי שיעור חשוב, משא"כ לתוס' אחד אזלינן על בצידו ואחד על קרן זוית.

הנה נחלקו הראשונים מהו תיקון בפירצה מצידו:

כידוע דתיקון של קורה ולחי מועיל למתיר כל הפתחים של המבוי, דזו היא הענין של תיקון פתח המבוי, דקביעות דרך מסודר בכניסת המבוי מועיל למתיר שארי פתחי דמבוי. מיהו לחי וקורה לא מתיר פירצות כמבואר לעיל ברש"י על המתנ' ב. וז"ל של הרשב"א כאן, וארבעה ועשר דאמרינן הכא דצריך תיקון ואין קורת המבוי מתרתן לא סגי להו באותה פירצה בלחי או בקורה אחרת שאין קורה מתרת את הפירצה אלא צריכין צוה"פ ע"כ. דהיינו אפילו רוצה למתיר אותה פירצה בלחי וקורה אינו מועיל, דאינו מתיר פירצות אלא פתחים. והוסיף הרשב"א עוד דזה כיוון של הגמ' למידק ממבוי עקום, לא דייק לה אלא מרב בלחוד דמצריך ליה צוה"פ כמפולש, ולא משמואל. וכ"כ הריטב"א סוד"ה מבוי דלחי וקורה אינו מתיר פירצות אלא פתחים.

מאידך שיטת פסקי רי"ד משמע דסגי בתיקון של לחי וקורה. וכ"כ הפר"מ במשבצות זהב ס' שסה־א וז"ל ויראה דבתיקון לחי או קורה שם סגי ע"כ. וכן הביא הבה"ל שם ד"ה צריך והביא שולחן ערוך הרב שחולק על הפר"מ וסבר דבעי צוה"פ בכה"ג אם רבים בוקעים שם אפילו אם אין שם פירצה אלא ד' טפחים, ודינו כמבוי מפולש והוסיף עוד הבה"ל שיטת אבן העוזר שסבר דכיון שיש בצד פתח המבוי צוה"פ שוב אין צריך במקום הפירצה צוה"פ דוקא ע"פ הריטב"א והרשב"א הנ"ל.

י"ל בביאור הדברים הוי דבמקום שבקעי בה רבים מבטל השם פתח ונחשב פירצה אפילו בשיעור ד' טפחים. וא"כ ע"פ הנ"ל דלחי וקורה אינו מתיר פירצות, ע"כ בעי צוה"פ למתיר הפירצה.

ועוד י"ל לפי השו"ע הגר"ז הנ"ל שדינו כמבוי מפולש, וכן צידד החזו"א סה־כא שהטעם האיסור משום דחשוב ליה כמבוי מפולש, דמה לי פירצה בראש ומה לי בצידו לענין פילוש וא"כ אם יש תיקון בראש המבוי, זו מועיל לתקן שאר פתחי המבוי מדין עומד מרובה. אמנם קצת קשה דעומד מרובה מועיל למתיר הפירצה רק באופן דיש לה פתח בראש המבוי ולא במקום שאין לה שום פתח, וצ"ע. ולדעת הפר"מ עי"ש שחילק בפירצה ד' שחשיב פירצה או פתח, דתלוי אם הוי פתוח לכרמלית חשיב פתח, ופתח לרה"ר חשיב פירצה. י"ל ע"פ דברי הערוך השולחן הנ"ל ס' שמה שכתב אפילו לשיטת הרמב"ם ג' מחיצות נעשה רה"י מדאו'. אך זהו רק במקום שאין לפניהם רה"ר, ורמ"ך הובא בכ"מ פ' יז ־ט שסבר ג"כ כזה. ועפ"ז מובן דברי הפר"מ דחילק בין מה שפתוח לפניהם, דע"י הפתחיה לרה"ר מונע מעשיית דין יחידות במקום, וה"ה הכא לענין בקיעת הרבים.

ידוע דנחלקו הראשונים בציור של קרן זוית. שיטת התוס' דף ה. ו. דהפירצה אוכלת שני ראשי הכותלים כזה

מאידך שיטת הרמב"ם פ' טז־כ ז"ל וצוה"פ שעשה. אותה מן הצד אינה כלום שאין דרך הפתחים להיות בקרן זוית אלא באמצע ע"כ. כזה.

וכן שיטת הרי"ף בשם רב האי גאון ב:

ע' נושאי כלים על הרמב"ם שם הקשה על הרמב"ם מגמ' יא. לענין שהשווה עשיית הפתח מן הצד לענין פיתחא בקרן זוית, עי"ש בלחם משנה.

אמנם לכאו' קשה בציור של הרמב"ם, והרי"ף למה בעי חידוש של קרן זוית לא עבדי אינשי, הרי תיפוק ליה דפסול מדין דרב אמי ורב אסי לעיל?

מצאתי קשיא זו להדיא בח' הריטב"א בסוגיין ד"ה ופרכי', ותירץ וז"ל י"ל דהתם הוא שהקורה נתונה על שיור ראש הכותל הארוך, כגון זה וכיון שאין באותו שיור ד' טפחים לא חשיב, ובעי קורה ע"ג מבוי וליכא, אבל הכא הקורה נתונה קיימת כמתחילתה במה שנשאר מן הכותל שברחב המבוי כגון זה.

ויש להוסיף עוד קצת, דמבואר מדברי הריטב"א דס"ל כשיטת התוס' כאן דשייך צוה"פ באלכסון.

ע"ע בריטב"א שהקשה וז"ל, היכי אמרינן דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי, דהא אמרינן לעיל דפתח לה בקרן זוית?! וי"ל כמו שפ' הראב"ד ז"ל דשאני הכא דהוא פרוץ בלא פצימין, דכי הא וודאי לא עבדי אינשי בקרן זוית, אבל כשהוא עשוי בפצימין כההוא דלעיל, הא ודאי עביד ליה אינשי. והנכון דשאני הכא שהוא בקרן זוית של כניסת המבוי דהא ודאי לא עבדי אינשי עכ"ל. יל"פ שיטת הראב"ד דהטעם הוי משום דבעצמותו אינו מקום לעשיית הפתח, א"כ יש לה דין פירצה, וחידש דע"י עשיית הפצימין שייך ליה קביעות מקום פתח, ועי"ז יש לה דין פתח.

סימן יא

בענין מבוי עקום

איתא בגמ' וז"ל אמר רב נחמן בר יצחק כוותיה דרב הונא מסתברא דאיתמר מבוי עקום רב אמר תורתו כמפולש ושמואל אמר תורתו כסתום במאי עסקינן אילימא ביותר מעשר בהא לימא שמואל תורתו כסתום אלא לאו בעשר וקאמר רב תורתו כמפולש אלמא פירצת מבוי מצידו בד' ורב חנו בר רבא שאני התם דקא בקעי בה רבים...וכו

הנה נחלקו רב ושמואל איך דנינן מבוי עקום, האם תורתו כמפולש או תורתו כסתום, צ"ב בביאור הפלוגתא:

א) בדעת רב נחלקו הראשונים באופן צורת התיקון. שיטת רש"י ד"ה תורתו כמפולש, ותוד' רב אמר פירשו כמו לענין מבוי מפולש לרה"ר צריך צוה"פ מכאן ולחי וקורה מכאן, אף במבוי עקום צריך לשני פתחיו כלפי רה"ר לחי לכל רוח ובעקמומיתו צריך צוה"פ. ורש"י הוסיף בסוף דבריו ז"ל, דפילוש שהוא מפולש לחבירו הוי כמפולש לרה"ר ע"כ (אי"ה חוזר לזה לקמן ע"פ הט"ז). מאידך שיטת הר"י הובא ברא"ש ס"ו, וכן שיטת הרשב"א בחידושיו, ובעבוה"ק ב - א, ובשו"ת ג - רסט, וכ"ה בריטב"א, ר"ן, וכ"כ הרמב"ם יז -ג שכתבו שצריך לשום לחי או קורה בצד א' וצוה"פ בצד ב', ואין צריך כלום בעקמומיתו. באמת הסמך לזה מירושלמי פ"א ה"א והובא באריכות ברא"ש, וברשב"א.

יש לחקור ביסוד מבוי שנפרץ בעלמא, האם נחשב כמבוי רק דבעי תיקון, או נימא דע"י פירצת המבוי מפקיע השם מבוי. י"ל לדעת רש"י דבעי תיקון בצוה"פ באמצע משום דע"י הפירצה בעקמומית מבטל השם מבוי מאליו, וא"כ י"ל דבכה"ג במבוי עקום שעקום מזו לזו, נחשב כשני מבואות מפולשין בפנ"ע, ואז ממילא בעינן צוה"פ בעקמימות לתקן. משא"כ לדעת הר"י ס"ל דהפירצה במבוי אינו מפקיע השם מבוי אלא עדיין יש שם חד מבוי עליו, א"כ דבכה"ג במבוי עקום עדיין שם חד מבוי עליו וממילא לא בעי תיקון אלא לשני פתחי דרה"ר.והביאור ברש"י פירש הריטב"א בד"ה רב אמר הטעם למה מבוי עקום דפתוח לחבירו הוי כפתוח לרה"ר משום דבני המבוי עוברים דרך המבוי השני כדי להגיע לרה"ר.

ע"פ החקירה הנ"ל יכול להבין כל שיטות הראשונים בסוגיין. נ"מ לגבי עיקר הדין אם יכול להניח לחי שם וכדומה או רק בצוה"פ. היינו כידוע דאין לו"ק סותם פירצות.

יש להקשות, מ"ט לא התיר שתי מבואות מדין עומד מרובה על הפרוץ, וע"י זה נעשה פירצות כפתחים ולא בעי מידי בעקמימות אלא רק על שני פתחי דרה"ר.

באמת זו היא שיטת תוס' ר"פ וז"ל מבוי עקום שהמבוי הולך ומתעקם לחבירו כזה והשתא יש בכל אחד ואחד ג' מחיצות, דאע"ג שהוא פרוץ כנגד חבירו מ"מ עומד מרובה על הפרוץ, ואפ"ה אמר רב תורתו כמפולש ע"כ. עי' מש"כ החזו"א סה - סק"ה לפ"ז דאין לומר שעומ"ר של מבוי אחד מעכב את חבירו ולא דנינן כעומ"ר אלא אפ"ה דנינן.

א"כ הדבר צ"ב בהבנת שיטת רב, דמ"ט תורתו כמפולש? ראיתי במגיה על תוס' ר"פ שפירש לדעת תוס' ר"פ בכוונת רש"י וז"ל של תוס' ר"פ למש"כ בסמוך וז"ל, פ"ה תורת עקמומיתו כמפולש וצריך צוה"פ בעקמימותו ע"כ. פירש דרב סבר דבעצם מבואות נחשבים כסתומים מדין עומ"ר אלא החידוש של רב "דתורת עקמימותו כמפולש" רק העקמימות בין זה לזה נידון כמפולש ולא שאר המבוי. ועפי"ז צ"ל דתוס' ר"פ ס"ל אליבא דשמואל דתורתו כסתום כפשוטו, ולא בעי כלום בעקמימות.

ע"פ זה מבואר להדיא דתוס' ר"פ ס"ל דמבוי עקום נידונין כשתי מבואות, ובהכרח צ"ל הראשונים הנ"ל שסברי בדעת רב דנחשב כחד מבוי לא שייך כלל דין עומ"ר משום דצורה של מבוי עקום אינו בא לסותם כל מבוי חדא חדא, אלא אנן רואים המבוי כאילו נתעקם ונמשך.

צריך לבאר עוד ע"פ היסוד בחקירה הנ"ל. ע' בשו"ט של תוד' רב אמר דמעורר שיטת הר"י ונדחו. באמ"ד כתבו ז"ל, ועוד יש ראיה מההוא מבוי עקום דהוה בנהרדע ואצרכוה דלתות ופירש"י עקום כמין ח' וצריך ב' דלתות לשני עקמומית דאי לאו הכי די בדלת אחת ומיהו וכו' ע"כ. פירוש ע"פ מש"כ בכוונת רש"י הנ"ל דבעינן צוה"פ בעקמימות משום דע"י העקמימות נחשבים כשני מבואות, וצוה"פ בא למכשיר המבוי עקום כמבוי חדא. משא"כ לדעת הר"י - וע"ז הביא שיטת הר"ח לסייע לשיטת הר"י בסמוך. ותוס' הביאו עוד פירכות

וסיים, וז"ל ואפילו גרסינן דלתות איכא למימר דמפולש גמור הוה ועקום באמצע כזה

ופתוח בשלשה פתחים לרה"ר דממ"נ צריך לעשות דלתות ע"כ. מבואר בתוס' דאפילו לדעת הר"י דהציור של מבוי כזה בעי דלתות ולא מספיק בדלת אחד כמו מבוי עקום לעיל כזה יש לפרש הכיוון בדבר:

וי"ל בכוונת הר"י דכל זמן דהדופן נמשך מתחילתו לסופו, אפילו לצד רוח אחרת יש לו שם דפנות המבוי עליו, וממילא יש לה דינים כשאר מבואות, דהיינו לענין מפולש וכדומה בענין אם בא להתירו, אבל באופן שאינו נמשך מתחילתו עד סופו, אלא מפריד הדפנות לרוח זה, ולרוח זה כמו T הנ"ל אינו נחשב עדיין כמבוי אחד, ולכך בעינן שתי דלתות. או נימא בדרך אחרת דתלוי בגדר של מבוי מפולש, דיכול למתיר מבוי אחד (ע"פ הנ"ל) בחד דלת דפתוח לשני פתחי רה"ר, אבל לא אם פתוח לשלש פתחי רה"ר.

נחלקו המ"ב ס' שסד-ג והחזו"א ס' סה ס"ק מא בציור של מבוי חיי"ת מאי מהני למתיר לה: שו"ע פסק וז"ל ואם עשוי כמין ח"ת, צריך צוה"פ בשני עקמימותו ולחי או קורה בשני ראשיו ע"כ. והמ"ב חידש דיכול לעשות שני צוה"פ בשני ראשיו ושני לחיים בשני עקמומיתו, והחזו"א חולק, דזה אזיל רק לדעת רש"י הנ"ל, והוא צריך

צוה"פ דוקא באחד מעקמומית כזה אח"כ מצאתי סברת המ"ב בבית מאיר כאן ס' שסד עיי"ש. י"ל דכוונת החזו"א הוי, נהי דיש סתימות בשני ראשיו של חי"ת, מיהו עדיין יש מבוי מפולש למעלה ואינו יכול למתיר מבוי מפולש בלחי, לכך בעי צוה"פ למעלה באחד מעקמימותו.

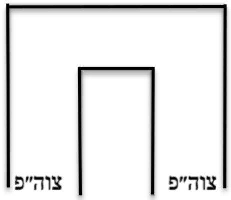

שמעתי מרב בקלר שליט"א דתירץ כהחזו"א ולא כמ"ב,אבל שני ליה בטעם דלא מהני שני לחיים למעלה בלי צוה"פ כמו"ש החזו"א, אבל לא רק משום דהמבוי למעלה הוי כמפולש, אלא נחלקו בגדר יסוד דין דצוה"פ.וחידש דצוה"פ אינו מועיל מטעם דנחשב כמחיצה גמורה, אלא מטעם דהוי כמו דלת. וא"כ הטבע של דלת הוי כפתוח כל זמן שפתוח, וכנעול כל זמן שנעול. וממילא אינו סתום למטה של חיי"ת אלא בעי לו"ק בצד אחד כרי להיחשב ליה כמחיצה, וצד אחד הוי צוה"פ, ומותר מדין דיש לה ב' אם הדלת ותיקון לו"ק בצד רביעי. וחידוש זה של צוה"פ אינו כמחיצה ממש אלא דנחשבים כדלתות נעולות ופתוחות מצאתי בחידושי המאירי ו. שכתב ממש כעין זה.

עוד יש לפרש הקשר בגמ' דבעי לתלות שיטת רב הונא דאחד זה ואחד זה בארבעה למח' רב ושמואל, ומכח דרב סבר תורתו כמפולש אלמא פירצת מבוי מצידו בד': פירוש כפשוטו, משום דשיעור ד' הוי שיעור פתח, ורב סבר דשיעור ד' במבוי עקום תורתו כמפולש וא"כ ה"ה מצידו ובקרן זוית (אליבא לתוד' אחד הנ"ל דאזלינן על שתי אלו) ותירץ רב חנן בר רבא שאני התם דקא בקעי בה רבים. פירוש

דאין ראיה ממבוי עקום משום דקא בקעי בה רבים, דהיינו ע"פ הנ"ל דיסוד דבקעי בה רבים הוי ביטול של שם פתח אלא נחשב כפירצה. וא"כ הדבר לפי פירוש תוס' ר"פ א"ש, כידוע היסוד של עומ"ר ע"פ שו"ת הרשב"א הנ"ל, ותוס' לעיל ה. והגרי"ז, ורש"ש י: דמועיל מטעם רובו ככולו, אבל אם רבים בוקעים במקום הפרצה, בקיעת הרבים מחשיבה את המקום הפרוץ, ושוב לא סגי בעומ"ר.

שיטת הרשב"א בסוגיין: לגבי מבוי שנפרץ מצידו בעשר מראשו בד': הטעם דפירצה ד' או י' צריך תיקון ואין קורת המבוי מתרתן, או נימא דעשה לחי או קורה באותה פירצה, ע"פ מש"כ הנ"ל דלחי וקורה אינו מתיר פירצות אלא מתיר פתחים, אלא בעי צוה"פ ועוד כתב הקשר למבוי עקום וז"ל והיינו דכי אתא רב נחמן למידק ממבוי עקום לא דייק לה אלא מדרב בלחוד דמצריך ליה צוה"פ כמפולש ולא דייק זה מכולי עלמא, דהא שמואל לחי מיהא בעי לעקמומיתו וכפי פירושו האחר של רש"י עכ"ל.

מבואר מדברי הרשב"א לכאו' דהסיוע מרב לחוד דמצריך ליה צוה"פ כמפולש. פשטות הראיה לרב הונא דמצינו כאן במבוי עקום וה"ה לכל פירצות בצידו הוי שיעור ד' וצריך צוה"פ למתיר.

מאידך שיטת הריטב"א ד"ה אלא כתב וז"ל דה"ה מצי לאתויי ראיה משמואל דאמר תורתו כסתום לפירוש מורי הזקן שמצריך בו לחי, אלא דניחא ליה לאתויי ראיה מדרב, כיון דרב חנן בר רבא דפליג על רב הונא משמיה דרב הוא דקא' לה עכ"ל. וכן שיטת התוס' (בדרך אפשר) . מבואר דהם סברי דה"ה מייתי ראייה משמואל אם סבר בעינן תיקון, וזה רק לפי המורי הזקן.

שיטת שמואל דאמר תורתו כסתום: מבואר ממש"כ הנ"ל (רק בדרך אגב שם) דנחלקו הראשונים אי בעי לחי בעקמימות. שיטת רש"י פי' לדעת שמואל לא בעי כלום בעקמימות. מאידך שיטת מורי הזקן הובא ברש"י סבר תורתו כסתום, וז"ל תורת מבוי סתום וצריך לעשות לחי לעקמומיתו והיינו לחי שעושים במבוי סתום ע"כ.

לענין הלכה, פסק השו"ע ס' שסד־ג כרב דמבוי עקום תורתו כמפולש, וכרש"י דצריך צוה"פ בעקמומיתו, ושני ראשיו דאי בלחי וקורה, או יכול עושה צוה"פ בכל אחד משני ראשיו ולחי או קרוה בעקמימות. ואם עשוי כמין ח"ת צריך צוה"פ בשני עקמימותו ולחי או קורה בשני ראשיו ע"ש.

השיג הט"ז שם ע"פ דברי רש"י ד"ה תורתו כמפולש (לעיל) כמפולש לרה"ר. משמע דאם פתוחים לכרמלית לא בעי צוה"פ בעקמימות. לפ"ז העתיק ספר משאות בנימין ס' צב בשם מהר"י וי"ל דעכשיו שאין לנו רה"ר אין צריך תיקון בעקמימותו, וחלק עליו והחמיר מכח דשיעור י"ו אמה בעצמו הוי שיעור רה"ר להרבה ראשונים, והט"ז דחה זה מס' שמה עי"ש אם יש שם ס' ריבוא. אמנם הט"ז דחה דברי מהר"י וי"ל מכח דמבוי עקום תורתו כמפולש וידוע לגבי מבוי מפולש אין חילוק בין פתוח לרה"ר או לכרמלית דצריך תיקון, ופסק להחמיר. אולם ע' בערה"ש שם ס"ק ו' ותירץ קושיא של הט"ז, וכתב ז"ל מ"מ בפילוש שע"י עקמימות שאינו פילוש גמור- יש חילוק. ויש מי שחולק בזה, וס"ל דהכל אחד, והעיקר כדיעה ראשונה ע"כ.

ע"ע ריש ס' שסד־א, יל"ע אם הרמ"א שם חולק על המחבר בגדר הדברים במאי קובע שם מבוי מפולש עי"ש. וכן במ"א ס'

שסג-כו' על דברי הרמ"א שפסק דמבואות שלנו יש להם דין חצירות, והשיג המ"א שם וז"ל מ"מ נראה דמבואות שלנו לא הוי תורתם כמפולש להצריכ' צוה"פ בעקמומית' כדין מבוי עקום דהתם איירי במפולש לרה"ר וז"ל של הג"מ בשם מהר"ם ע"כ.

סימן יב

כיצד מערבין דרך רה"ר

ת"ר כיצד מערבין דרך רה"ר עושה צוה"פ מכאן ולחי וקורה מכאן, חנניה אומר ב"ש אומרים עושה דלת מכאן ודלת מכאן... ב"ה אומרים עושה דלת מכאן ולחי וקורה מכאן, ורה"ר מי מערבא והתניא יתר על כן אמר רבי יהודה מי שהיו לו שני בתים משני צידי רה"ר עושה לחי מכאן ולחי מכאן או קורה מכאן וקורה מכאן ונושא ונותן באמצע אמרו לו אין מערבין רה"ר בכך וכי תימא בכך הוא דלא מיערבא הא בדלתות מיערבא והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן ירושלים אילמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רה"ר ואמר עולא הני אבולי דמחוזא...אמר רב יהודה הכי קאמר כיצד מערבין מבואות המפולשין לרה"ר עושה צוה"פ מכאן ולחי וקורה מכאן ע"כ.

שיטת רש"י ד"ה רה"ר פי' השיעור דקובע שם רה"ר צריך י"ו אמה ברוחב, ועוד, שמצויין בה ס' ריבוא, ואין בה חומה. (או) רה"ר מכוון משער לשער מפולש. יש הרבה דיונים בשיטת רש"י:

א) צ"ב בגדר של מצויין ס' ריבוא, עי' ביאור הלכה ס' שמה־ז שהביא מחלוקת הראשונים בכוונת רש"י גופיה. שיטת הריטב"א לקמן נט. פי' בדעת רש"י דגדר במאי קובע מצויין ס' ריבויא אינו מצריך שיתישבו דוקא בעיר, אלא אפילו מקום שיכנסו בה ששים ריבויא,

והביא ראיה מירושלים דאינו בה ס' ריבוא שדרים בה, ואעפ"כ נחשב רה"ר אילמלא דלתותיה נעולות בלילה. וכן הביא יותר ראשונים שחולקים לגמרי ולא הזכיר כלל תנאי זה של ס' ריבויא עי"ש. אמנם ע' הרא"ש דהביא שיטת רש"י כפשוטו וסתם כוותיה, וכן הביא הטור ושו"ע בשם י"א כפשוטו.

ב) בלשונו של רש"י יש נ"מ אם גורס (או) או לאו. ע' אגרו"מ או"ח א' ס' קלט מה שדן בשיטת רש"י בזה.

בקיצור הנ"מ בגירסא של (או) הוי דלא בעינן מפולש מכוון משער לשער במקום שיש ס' ריבוא, משא"כ אי נימא דלא גורס או, ואז בכל גווני לדעתו בעינן מפולש מכוון משער לשער.

באמת כבר ידוע דענין מאי הנקבע של שם רה"ר בזה"ז נחלקו הרבה ראשונים בדבר ואכמ"ל בדבר, ע' באריכות מ"ב ובה"ל ס' שמה-ז, וערוך השולחן. כדאי להעתיק לשון הערוך השולחן בזה ס' שמה־יז להלן: אחר שהביא כמה שיטות בראשונים דחלקו בדבר וסיים ז"ל אבל עכ"פ מה מועיל האריכות אחרי שהעירובין נתפשטו ברוב ערי ישראל הרבה מאות שנים מקודם ורק על סמך היא זה, וכאילו בת קול יצא הלכה כשיטה זו. ובפוסקים דהאידנא אין לנו רה"ר. רק בערים ספורות והגדולות בעולם כמו ערי מלוכה שיש בהם ס' ריבוא, אבל לא בערים שלנו, ויען כי מצוה וחובה ללמד זכות על כלל ישראל לכן שמתי את לבי להמציא איזה היתר כמו שנבאר בס"ד ע"כ. וע"ש עוד ראייתו מבה"ג שם. ומ"ב שם הכריע שאין למחות ביד המקילין, כיון שאין דעת יחידאה. וכל בעל נפש יחמיר לעצמו ע"ש עוד.

תוד' ולחי וקורה מכאן: כתוב בתוס' דאע"ג דלחי לא מהני ביותר מי' אמות, אם יעשה לחי רחב עד שימתעט האויר מי' מהני. מבואר מכאן דתוס' אזלינן לשיטתם כנ"ל ה: וס"ל כרש"י דעשיית לחי בדעת מתחילה מהני אפילו יותר מד' אמות.

שיטת הריטב"א והרשב"א: תירצו באופן אחר, וכתבו ז"ל אבל יש לתרץ בזו, כי סמוך לפתחיו נתקצר ברחבו באחד מצדדין עד עשר, כדרך רה"ר על הרוב, ושם הניחו את הקורה, ובאידך עשו צוה"פ ע"כ. מבואר דהם אזלינן לשיטתם כנ"ל ה: דסברי דלחי הבולט מדופן של מבוי אפילו אם עשה מתחילה לשם לחי, מועיל עד ד' אמות. יותר מד' אמות אפילו בכוונה לא מהני כמו"ש הנ"ל בסוגייא שם. וממילא מובן הציור כאן, דבהכרח בעינן לפתחיו נתקצר ברחבו עד עשר, ולפי הריטב"א והרשב"א ל"ק מידי לשון הגמ' "לחי וקורה מכאן".

לענין עשיית קורה ברחבה יותר מי' ועי"ז נתמעט האויר פחות מעשר, לכאו' פשוט דלא מהני בכה"ג - עי' גאו"י שנשאר בצ"ע. וכן הקשה המהרש"א לרב דס"ל לעיל דצוה"פ לא מהני ביותר מי' איך מהני וצ"ע. עי' ספר גנזי יוסף נדפס בגמ' עוז והדר שתירץ העצה בצוה"פ לדעת רב עושה שתי לחיים רחבים הרבה וקורה ע"ג. ועוד תירץ השפ"א עושה צוה"פ באמצע הפתח אע"פ שאינה בשטח של כל הפתח. מבואר מדברי אחרונים דדין צוה"פ לא בעי כדי שהקנים וקורה ע"ג מגיעים מכותל לכותל אלא שייך אפילו באמצע. לכאו' ע"פ הנ"ל מובן, משום דצוה"פ אינו נחשב כמחיצה גמורה אלא הוי כמו דלת שניתן לפתוח ונעול, וה"ה שייך הכא.

עי' תוד' וכי תימא שהקשו דלקמן י. אמרינן דלרבי יהודה לא התיר אלא עד י"ג אמה ושליש - פירוש שם ר"י מיקל יותר בשיעור פתח לרה"ר עד י"ג ושליש ולא מיקל יותר ברוחב ט"ז אמה.

ותירצו וז"ל וי"ל דמעיקרא ס"ד ודאי דמיירי רבי יהודה ברוחב ט"ז אמה אבל לפי המסקנא דמשני כיצב מערבין מבואות המפולשות הכי נמי ההיא דיתר על כן איירי במוי המפולש ואין רוחב ט"ז... ולא קשה מירושלים דהוי רוחב ט"ז אמה ע"כ. כל זה בתירוץ ראשון של תוס'. והמשיכו וז"ל וע"ל דמעיקרא נמי ידע שפיר דלא התיר רבי יהודה אלא עד י"ג אמה ושליש ומ"מ הוי רה"ר גמורה כגון שרשות הרבים אחת משני צידי המבוי רוחב ט"ז אמות ואורך רה"ר מהלכין מהלכת דרך המבוי, דהשתא אפ' במבוי דלא הוי רוחב ט"ז אמות הוי רה"ר גמורה כיון דבשני צידי המבוי הוי רוחב ט"ז אמה כמו בין העמק דאמר פ"ק דשבת ז. דהוי רה"ר... ולא דמי למבואות המפולשות דהתם רה"ר אינה עוברת במבוי אלא ששני רה"ר עוברות אצל הפתום ע"כ. ועי"ש עוד בתוס'.

הנה מבואר בתוס' דיש חילוק בין אורך רה"ר מהלכת דרך מבוי כזה (1)

לאופן של שני רה"ר עוברות אצל פתחים כזה (2)

הטעם בזה כפשוטו, כל זמן שרה"ר ממשיך דרך המבוי, בטל המבוי לרה"ר שעוברת שם, וממילא יש עליו דין רה"ר מדין ביטול לרה"ר, משא"כ במקום שאין רה"ר עוברת במבוי אינו שייך ביטול לרה"ר, וא"כ בעינן שיעורי רה"ר כדי לנחשב רה"ר, ואינו. הקשה

הרשב"א והריטב"א: אם עסוקין כאן ברה"ר גמורה, היכי ס"ד דיכול למתיר בלחי וקורה בראשה, דהא לפתח יותר מי' לא מהני, וזה רחב י"ו אמה!? ותירץ דסמוך לפתחיו נתקצרו ברחבו באחד מצדדיו עד עשר, ושם הניחו הלחי או קורה. ע"פ הנ"ל מובן.

שיטת הר"י הובא ברא"ש ס' ח: וז"ל ור"י פירש במבואות י"ג אמה ושליש ושני ראשיהן מפושלים לרה"ר שהוא רחב ט"ז כיון דבקעי בהו רבים חשיב רה"ר ממש מה"ת ולא מערבין אלא בדלתות נעולות בלילה... ע"כ. מבואר מדברי הרא"ש בשם ר"י דדוקא במבוי י"ג אמה ושליש מהני כדי להיחשב רה"ר כיון דבשיעור זה עדיין ניחא תשמישתא. מאידך שיטת הריטב"א, והרשב"א הביאו שיטת הר"י בנוסח אחרת וז"ל לכך פר"י ז"ל, דהשתא לא ברה"ר גמורה הוה שמעי' לה להא ברייתא, אלא במבוי מפולש שאינו רחב אלא עשר, אלא דבקעי ביה רבים מכל צד לרשות הרבים גמורות ע"כ. מבואר דאפילו בשיעור עשר שייך דין רה"ר עליו. (עי' גאו"י שהקשה מה ענין י"ג אמה ושליש לענין קביעות שם רה"ר- למה דווקא שיעור זו?)

עי' טור ס' שסד- ב שהביא הר"י באופן אחר, וז"ל ור"י כתב מבוי שרחב שלש עשרה אמות ושליש ושני ראשיו מפולשין לרה"ר הרחב שש עשרה אמות דינו כרה"ר וצריך דלתות ע"כ. מבואר מדברי הטור שני דברים **א)** דלא גורס כיון דבקעי בה רבים. **ב)** סתימת הדברים משמע אף באין אורכו לאורך רה"ר נידון כרה"ר, וכן השיג הגהות והערות שם ע"ז.

שיטת הרשב"א בעבוה"ק ש"ג ס"א הובא בב"י ס' שמה-ח שפסק כמש"פ תוד' וכי תימא הנ"ל דיש לחלק בין במקום שרה"ר

עוברת דרך המבוי למקום ששני רה"ר עוברות אצל הפתחים. באמת הרבה שיטות בזה, אבל אי"ה באתי לברר כוונת הראשונים בכוון הדבר:

שמעתי מהרה"ג רב בוקלר שליט"א לבאר שיטת הר"י: יש לחקור במאי נקבע של שם רה"ר, ידוע מברייתא שבת ו. ז"ל ד' רשויות לשבת... ואיזו היא רה"ר סרטיא ופלטיא גדולה ומבואות המפולשין זו היא רה"ר גמורה ע"כ. אם השיעור רה"ר הוי מהותא של דבר דקובע השם רה"ר, או נימא דהשיעור אינו מהותו של דבר דקובע רה"ר אלא רק תנאי למגיע לשם רה"ר. וא"כ לפי צד השני דאין השיעור מהותו של דבר, ממילא אפשר להשתנות. י"ל דר"י סבר דאין שיעור י"ו רה"ר בעצם אלא רק הוי תנאי למגיע לשם רה"ר במקום שאין ניתן לרבים אלא זה. אבל בכה"ג דהמקום ניתן לרבים מלבד זה א"ש אפילו במשהו. אולם ע"פ החקירה הנ"ל, יל"ע לפי רש"י שם שבת ו. ד"ה ומבואות שכתב וז"ל של עיר רחבים י"ו אמה ע"כ. משמע דשיעור זה הוי מהותו של דבר, וא"כ אינו שייך לדיני ביטול ברוב לרה"ר מדין רובו ככולו וכדומה.

ע' שו"ע ס' שמה - ח, ט דבפשטות סותר אהדדי, הרי סעיף ח' פסק כהרב המגיד בשם הרשב"א הנ"ל דמבואות הרחבים ט"ז אמה ומתקצרים בקצתן ואין בהם ט"ז אמה, שאם ארכן לארך רה"ר הרי הם רה"ר. וסעיף ט' פסק כהרא"ש הנ"ל ס"ח דמבואות הרחבים י"ג אמות ושליש ושני ראשיהם מפולשים לרה"ר הם כרה"ר.

סעיף ח' משמע דבכל גווני הוי רה"ר אפילו בפחות מי"ג כמו"ש הריטב"א ורשב"א הנ"ל, משא"כ לסעיף ט' משמע כמ"ש הרא"ש דדוקא בי"ג נעשה כרה"ר.

עי' בבה"ל שם ד"ה י"ג דעומד ע"ז, וכתב בשם הגר"א כאן ס' שמה־ח דסעיפים חולקים אהדדי, ולפלא קצת על המחבר שלא כתבם בסעיף אחד ובלשון פלוגתא. והביא עוד דיש מאחרונים שרוצים להשוות הסעיפים ואומרים דאם יש י"ג אמה ושליש מהני אף כשהמבוי הולך לרוחב רה"ר־ בשם תוספת שבת ופרי מגדים עיי"ש.

איתא בגמ' ו. דנחלקו הת"ק וחנניה אליבא דב"ש וב"ה במאי תיקון בעי. יש לבאר שיטות בראשונים בענין מאי קובע שם דלת ברה"ר בשבת, ישנם ד' דעות בראשונים בזה . **א)** שיטת רש"י ד"ה ירושלים שפירש הטעם למה דלתות נעולות מועיל לשוויה ליה כחצר של רבים, ואז יכול לערב את כולה. י"ל משום דע"י הנעילת דלתות בכל לילה, מגלה דדלתות הוי ליה שם מחיצה עליו, דהיינו אע"פ דביום אינו רואה את המחיצה, אבל ע"י נעילת דלתות בלילה מגלה השם מחיצה שיש לו עליו. וזו היא הדגש ברש"י "שנועלין דלתותיה בכל לילה". וכ"כ הרא"ש ס' ח והוסיף דע"י הדלתות שנעולות בלילה וז"ל, הוה ליה כחצר של רבים שמערבין את כולה ואין מבואותיה צריכין תיקון ע"כ. ע"פ מש"כ הנ"ל א"ש, דמועילות כמחיצות ממש עד כדי כך למתיר המבואות בלי תיקון וכן סתימת הרי"ף. מאידך הוי שיטת הרמב"ם יז־ י (אי"ה ביארתי אח"כ) , שיטת הרשב"א בעבה"ק ריש שער ב', שיטת המאירי שמפרש טעם הרמב"ם וכן הובא שיטת רבינו אפרים.

ב) פסק הרמב"ם יז ־י ז"ל שני כתלים ברה"ר והעם עוברים ביניהם כיצד מכשיר ביניהם עושה דלתות מכאן ודלתות מכאן ואח"כ יעשה ביניהם רה"י. ואינו צריך לנעול הדלתות בלילה אבל צריך שיהיו ראויות להנעל. היו משוקעות בעפר מפנה אותן ומתקנן להנעל. אבל

צוה"פ או לחי וקורה אינן מועילין בהכשר רה"ר ע"כ. צ"ע לדעת הרמב"ם איך מועיל דלתות בכה"ג, הרי אינן נעולות אלא רק ראויות להנעל? ע"ז פירש חי' המאירי (ו:) בדעת הרמב"ם "ז"ל ועל דרך הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו, (והביא גם הרשב"א) והרב ר' שלמה אדרת יצ"ו פ' דברי הרמב"ם שלא דבר כלל מרה"ר אלא ממבוי מפולש ע"כ.

שמעתי מרב בוקלר שליט"א כבר כמה פעמים היסוד בכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו. לכאו' קשה הרי אינו בלול, וכן מצינו בחליצה כל הראוי לקריאה ואינו קורא וכדומה, וסוכה דירת ארעי בעינן אע"פ שבנה במחיצות של ברזל כשר למטה מכ'. ויש לפרש ע"פ דברי התוס' במנחות יח: וכן מצאתי בתוס' בקידושין כה: דיסוד כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו הוי דע"י היכולת לעשיית הדבר, התורה נחשב כעושה, ולא רק אונס בהיתר וכדומה, אלא נחשב כאילו עושה. מכח דיש לה יכולת לעשיית הדבר, בדין נחשב כעושה. ועפי"ז כתב הרמב"ם דאם ראויות להנעל נחשב כנעול, משא"כ אם יש דבר שמונע הראויות להנעל כגון אפר וכדומה לא שייך לדין זה.

אמנם עדיין יל"ע סתירה ברמב"ם למש"כ בפ' יד - א דפירש איזו היא רה"י וכתב באמ"ד וז"ל כגון מדינה המוקפות חומה שדלתותיה ננעלות בלילה ומבואות שיש להן שלשה כתלים ולחי ברוח רביעית ע"כ. מבואר מדבריו דבעי דלתותיה ננעלות בלילה, וכ"כ הרמב"ם בריש הל' עירובין א - א. ע' מאירי כאן שפירש דשמא יש לחלק בין מדינה לשאר רה"ר, דמדינה בעי תיקון עדיף מראויות להינעל אלא בעי נעולות ממש, משא"כ לשאר רה"ר. ועפ"ז ל"ק כלל מירושלים דבעי דלתות נעולות משום דירושלים הוי מדינה משא"כ לשארי רה"ר.

ג) שיטת הרשב"א בעבוה"ק ריש שער ב': פסק כשמואל דפסק כחנניה אליבא דב"ה דבעי דלת אחת בצד אחד ולחי או קורה בצד שני במבואות המפולשין לרה"ר. ע' במגיד משנה שם יז - י שהביא הרשב"א בעבוה"ק בסוף שער ב' לענין הכשר רה"ר וז"ל של הרשב"א שם כיצד הוא מכשירו עושה לו דלתות ננעלות בלילה והרי זה רה"י, עוד כתב ויראה לי שאין צריך דלתות ננעלות מכאן ומכאן אלא כל שיש כאן לחי או קורה מכאן ודלת ננעלת בלילה ה"ז רה"י שאין רה"ר אלא המסור לרבים בכל עת והועיל ויש לזה דלת ננעלת בלילה וחוסמת היא את העוברים שם בלילה אין זה רה"ר ע"כ. מבואר מדברי הרשב"א דהגדר של רה"ר הוי מקום שמסור לרבים בכל עת, וא"כ אם יש מניעת המקום אפילו רק בצד אחד, אינו נחשב מסור בכל עת, ועפ"ז חידש הרשב"א דיש לחלק באופן התיקונים ברה"ר: **א)** דבמקום שיש שני דלתות אפילו אם הוי רק ראוייות לנעול דאי כדי לנחשב סתומות ונעשה רה"י. **ב)** אפילו במקום שאינה אלא דלת אחד, מועיל בדלת מכאן ולחי או קורה מכאן. מבואר מדבריו, השם רה"ר במהותה הוי מקום "שמסור לרבים בכל עת" וא"כ בכה"ג דווקא שנעל את הדלת אפילו אחד מהם מועיל לנעשה רה"י מדין אינו מסור בכל עת.

ד) שיטת רבינו אפרים הובא בחי' המאירי וז"ל, שאין לו תיקון אפ' בדלתות נעולות, ומפרשא כפשוטו - ורה"ר מי מערבא? פ' בדלתות ממש, והא ירושלים אלמלא דלתותיה נעולות בלילה חייבין עליה, פ' אבל השתא דנעולות בלילה חיובא הוא דליכא הא איסור מיהא איכא ופטור אבל אסור ע"כ. מבואר דבכ"ג אינו בא למתיר ע"י דלתות ברבים אלא רק פטור.

מבואר ממש"כ הנ"ל דיש ד' שיטות במח' הראשונים (כמ"ש המאירי דיש ג' אבל הוספתי רש"י וסיעתא) .

א) רה"ר יש לו תיקון בדלתות נעולות, וע"י נעילה בלילה מגלה דיש שם מחיצות עליו, שיטת רש"י, רא"ש ורי"ף. **ב)** שיטת הרמב"ם דכל זמן דדלתות ראויות לנעול מותר כדי לנעשה רה"י. **ג)** שיטת רבינו אפרים דאפילו בדלתות נעולות אין לו תיקון ע"פ הנ"ל. **ד)** שיטת הרשב"א דאפילו רק דלת אחד דנעול וצד אחר לחי וקורה מהני כנ"ל.

לענין הלכה, עי' טור ס' שסד־ב וז"ל ורה"ר עצמה דהיינו רחב י"ו אמה מפולש משער לשער וששים ריבוא עוברין בו אינו ניתר אלא בדלתות. וכתב א"א הרא"ש ז"ל והוא דננעלות בלילה. והרמב"ם כתב ראויין.. עי"ש.וע' בב"י ודרכי משה שם, ובעיקר דין ראוי לנעול כתב האבנ"נ ס' רעח דאף במקום שא"א לנעול מחמת הממשלה חשיב נעול. צ"ל לדעתו דדין ראוי לנעול אינו תלוי אלא בכח הנעילה בדלתות עצמו, ולא מדבר חוצה להם. וא"ש אם א"א מחמת הממשלה עדיין חשוב ראויין נעולות.

ע' אבנ"נ ס"ס רפח, וס' רפב שא אין נועעילים הדלת פעם אחת בחדש אין דין דלת, צ"ע בשיעור זה, יל"ע. ע"ע חזו"א עח סה. וכן הביא שו"ע זה שני דיעות ע"פ מש"כ הנ"ל מובן.

יש לבאר שיטת תוד' והאמר שכתבו ז"ל דווקא היכא דאיכא ג' מחיצות גמורות הוו דאו' אבל הכא דשלישית ע"י דלת, רביעית נמי צריך דלת ע"כ. י"ל דחפצה של מחיצה בדלת אינה כשאר מחיצות דעלמא, אלא הכח של מחיצה בדלת תלוי אם הדלת מועיל להכניס

למקום סתום. פירוש יש לפרש - הרי מה נפשך אם הדלת נחשב כמחיצה אפילו שתי מחיצות ודלת מהני, ואם אינו כמחיצה מ"ט דמהני כלל, אפילו בד' בשני מחיצות ושני דלתות? י"ל ע"פ הנ"ל, דכל זמן שאין דלת רביעית הדלת אינו נעשה הכנסה למקום סתום, אז לא מהני, אבל ע"י עשיית דלת רביעית נעשה מקום סתום באחד מן הדלתות וחשוב כהכנסה למקום סתום. עי' דברי יחזקאל ס'ה שכתב כעין זה מפורש דדלתות מהני מטעם זה, ומפרש ההבנה בשיטת רבינו אפרים דלא מתיר כלל בדלתות אלא רק פטור אבל אסור, מדין דס"ל דבעינן מחיצה בפועל, וזולת זה אינה כלום, ולא דאי אם נחשב מחיצה בכח. לכך דלת לא מהני בכל גווני ע"ש.

שיטת הר"י הובא בתוס' הנ"ל פירוש הקושיא של גמ' דפריך משום דמשמע לב"ה לא בעי נעילה. משמע מהר"י דלא סבר כהרשב"א בעבה"ק הנ"ל דאפילו דלת אחת נעול מהני, אלא הר"י סבר דאפילו אם אינו נעול מהני.

מאידך שיטת רש"י ד"ה חייבין עליה: משמע דלא ס"ל כר"י, וסבר כהרשב"א דאפילו אם נעול אחת מהני, לכך זו היא הקשיא מב"ה. י"ל ממש"כ הנ"ל דנחלקו בגדר מאי קובע מקום מסור לרבים בכל עת, אפילו בדלת אחת לא מיקרי מסור בכל עת, או נימא לדעת הר"י הקשה מנעילה בצד אחד לבד ג"כ.

סימן יג

בענין הכסיל בחושך הולך

ההוא מבוי עקום דהוה בנהרדעא רמי עליה חומריה דרב וחומריה דשמואל ואצרכוהו דלתות. חומריה דרב דאמר תורתו כמפולש והאמר רב הלכה הלכה כת"ק? כשמואל דאמר דאמר הלכה כחנניה. והאמר שמואל תורתו כסתום? כרב דאמר תורתו כמפולש. ומי עבדינן כתרי חומרי והא תניא לעולם הלכה כב"ה והרוצה לעשות כדברי ב"ש עושה כדברי ב"ה עושה מקולי ב"ש ומקולי ב"ה רשע, מחומרי ב"ש ומחומרי ב"ה עליו הכתוב אומר "הכסיל בחשך הולך" אלא אי כב"ש כקוליהון וכחומריהון אי כב"ה כקוליהון וכחומריהון..ע"כ

הקשו תוד' ומי, והריטב"א בסוגיין מאי סתרן אהדדי כאן, הרי פעמים לעשות בזו כרב ובזו כשמואל? וי"ל דשאני הכא משום אליבא דכו"ע סגי בצוה"פ ממ"נ, וקס"ד דברייתא מיירי בכיוצא בזה. וזה ודאי כסיל הולך בחושך, שאינו יודע ומצרף חומרא דמר וחומרא דמר, לאסור מה שהוא מותר לדברי כל העולם... ואפילו כשעושה כן דרך חומרא נקרא כסיל. ובמסקנא אסקינן דאפ' כי הא לא חשיב הכסיל הולך בחושך אם רוצה לעשות דרך חומרא... והכא לא סתרן אהדדי ע"כ.

מבואר מדברי הריטב"א בתרתי דסתרי אפילו ברוצה לעשות דרך חומרא נקרא כסיל. (ע"במגיה על הריטב"א שהביא דעת

חולקין מספר הדברי נחמיה בריש אהע"ז דאם אינו עושה בדרך פסק לא קרינן ביה כסיל) . מאידך שיטת הר"ן: כי לא עבדינן כתרי חומרי היכא דסתרן אהדדי. פ' וז"ל כלומר היכא דקיימא לן דהלכתא כחד מיניהו כי הכא שהדבר ידוע שהלכה כב"ה, ולפיכך אפ' ממדת חסידות לא עבדינן כתרי חומרי דסתרן אהדדי, אבל במקום שהדבר ספק ודאי עבדינן כחומרי וכחומרי דמר, דבשל תורה הלך אחר המחמיר עכ"ל.

ע' חזו"א יו"ד קנ סק"ה הלכות כבוד רבו ות"ח שפי' דלכאו' הדיון בגמ' הוי מדין הל' כבוד רבו, דאין רשאי להחמיר כדברי ב"ש אם עושה כב"ה וכן להיפך, עי"ש שהקשה ע"ד הריטב"א הנ"ל באיך שייך דין כסיל אם אינו יכול להכריע ועשה כהמחמיר. שמעתי מרב בקלר שליט"א ביאור במח' הראשונים: כעין מש"כ הגר"ש שקוף בשערי יושר א-יט בגדר ספק ספיקא, י"ל שיש כח האיסור בצד אחד וכח ההיתר בצד השני, ובתוך כח האיסור יש כח המתיר שמונע הצד איסור לאסר. ואז ממילא נשאר בהיתר.

וכעין זה י"ל בדעת הר"ן לענין כללי הפסק אינו רשאי להחמיר במקום שהדבר ידוע דהלכה כאותה שיטה, אבל במקום שהדבר ספק דהיינו הצד איסור והצד היתר שקול, בשל תורה הלך אחר המחמיר. משא"כ לדעת הריטב"א אפילו מי שעשה חומרא דמר ודמר מפני שאינו יודע הדין, אכתי קרינא ביה שהוא כסיל הולך בחושך, שהיה לו ללמוד ולא למד. וזהו מה שהוכיח הריטב"א ממעשה בר' עקיבא בסמוך שליקט אתרוג באחד בשבט ונהג בו ב' עישורין אחד כדברי ב"ש ואחד כדברי ב"ה , ר"ע גמריה איסתפק ליה ולא ידע אי ב"ה בחד בשבט אמור אי בחמיסר בשבט אמור ועבד הכא לחומרא והכא לחומרא, ז"ל

הריטב"א פ' ולא היה מי שיברר לו האמת, אבל מי שעשה חומרא דמר ודמר מפי שאינו יודע הדין...מ"מ אכתי קרינא ביה שהוא כסיל הולך בחושך שהיה לו ללמוד ולא למד ע"כ. פי' ע"פ הנ"ל. לכאו' משמע מדבריו דאינו תלוי בכלל בחפצה של איסור, דהיינו אי דבר תורה או הלכה ידוע כהר"ן. אלא הדין כסיל תלוי בהגברא, דצריך ללמוד ולא למד.

עכ"פ מבואר מהסוגיא ז. דהגדר כסיל בחושך הולך הוי דוקא במקום שתלוי בחד טעמא כמו"ש רש"י ד"ה דסתרן אהדדי עי"ש. והוכחה מגמ' לזה משדרה וגלגולת, דכל מה שמיקל בחדא, בהכרח צריך להחמיר בחבירו שתלוי בטעמיה. ועפי"ז יש מפתח לסוגיא ארוכה בברכות ב. והרבה ראשונים ופוסקים לענין תרתי דסתרי.

כידוע שיטת ר"ת בברכת ב. לגבי מח' רבי יהודה ורבנן שם כו. ופסקינן דעביד כמר עביד וכמר עביד, שפי' דיכול לצאת אפילו במצות דאו' כגון ק"ש מבעוד יום. פירוש הדברים דע"י הנהגת הגברא יכול לקבל ולקיים עד כדי כך המצות השייכת ללילה אפילו בדאו'.

וכן מצינו להדיא בתרומת הדשן ס' קסא שהקשה מה דין באדם שהתפלל ערבית ואח"כ זוכר שאינו מניח תפילין או ציצית? והשיב דציצית מתעטף ואינו מברך משום דליכא קפידא, משא"כ בתפילין אסור. וז"ל שם, הואיל ועשה לאותה שעה לילה בתפילתו, תרי קולי לא עבדינן ע"כ. מבואר מדבריו דהוי קבלת לילה אפילו לשאר מילי כגון זו. ועפ"ז ניחה למש"כ התרומת הדשן ס' א דיכול לקבל שבת אפילו קודם פלג המנחה עי"ש, י"ל דאזיל לשיטתו דע"י הנהגת הגברא

יכול למשוויה ליה לילה בין להקל בין להחמיר. וע"ע בתרומת הדשן ס' קנז, רמח - (בענין נדה הפסק טהרה) , מאידך שיטת מהרי"ל ס' קנז, וס' צה שכתב להדיא דעדיין יום הוא לשאר מילי, כגון תפילין בכה"ג, והפסק טהרה וכו'. לכאו' שיטת מהרי"ל הוי ע"ד הט"ז בהל' ראש השנה ס' תקצ, ובהל' לולב ס' תרסח והל' שבת, כידוע דהט"ז ס"ל דאינה לילה ממש רק לגבי מה שקיבל, כגון שבת, שמ"ע וכדומה עי"ש בהל' ר"ה בנ"מ בזה. אמנם אולי יש לדחות, מדין התם עסוקין לענין חילוף מקדושת יו"ט לשבת, או חול לשבת, או יו"ט ליו"ט דיש חלות קדושת היום, ואז סותר היום עצמו. משא"כ הכא אינו תלוי בדין חלות קדושת היום כמו התם אלא רק בקבלה לבד משינוי יום ללילה. עי' תוס' ברכות כו: ושו"ע ס' קפח ונושאי כלים שם. וגם ע' הל' מגילה ס' תרצב מש"פ בשם תרה"ד ס' קט. אכן י"ל דאין להביא ראייה, הרי הט"ז מודה בכה"ג דאין הדין תלוי בעצם קדושת היום דקבלה ליום הבא סותר היום עכשיו, אלא רק ע"י הנהגת הגברא יכול לימשך או לקבל מקודם אבל אינו סתירה ליום עצמו.

נשאלת השאלה בחבורה לגבי הכנסת שבת העולם מחמירים כשיטת הגאונים בזמן שקיעה, ולגבי יציאת השבת יש מחמירים לשיטת ר"ת. לכאור' ע"פ גמ' דידן הוי מילתא דתלוי בחד טעמא, א"כ ל"ל שלא נחשב בגדר כסיל הולך בחושך? י"ל, שמעתי מר' יהודה ארי' מייער שליט"א דיש לחלק בדבר שנוהג בתורת דין לדבר שנוהג בתורת חומרה. הרי באמת אינה תלוי בחד טעמיה אלא רק מחמת חומרה דשבת מחמירים כר"ת, ולא חשיב כסיל.

סימן יד

בענין מבוי שכלה לרחבה

איתא בגמ' דמבוי שכלה לרחבה א"צ כלום, א"ל אביי לרב יוסף הא דרב יהודה סבר כשמואל, משום קשה לרב בתרתי:

א) דרב סבר מבוי שנפרץ במלואו לחצר ונפרצה חצר כנגדו חצר מותרת ומבוי אסור, **ב)** עובדא הוה בדורא דרעותא מבוי שכלה לרחבה הוה ולא מחייב רב יהודה מידי, ואי לרב קשיא ואי לשמואל ל"ק... ותירץ כאן שעירבו כאן שלא עירבו, דרב אדרב נמי ל"ק כאן שעירבו בני חצר עם בני מבוי כאן שלא עירבו.

שיטת רש"י ד"ה אין צריך כלום פי' הה"א בגמ' דחסרון של מבוי שכלה לרחבה הוי משום פילוש ולא משום דיורין.

וכ"כ תוס' והוסיפו עוד דלמ"ד נראה מבחוץ ושוה מבפנים אינו נידון משום לחי אפ"ה מבוי שכלה לאמצע רחבה אינו נחשב כמפולש וז"ל, משום דביציאתו מן המבוי יש מקום לנטות לכאן ולכאן ולא אתי למישרי מפולש ע"כ. מבואר דאע"ג דשוה מבפנים בעצמו לא מועיל להיחשב של לחי, אבל ע"י התוצאה יש מקום לנטות לכאן ולכאן אינו דן כשאר מבואות מפולשין.

ע' בציור של רש"י, ומסתבר דנחלקו הראשונים בטעם האיסור. אמנם הטעם שאין צריך כלום. יש נוסחאות שונים בגדר איך נדונים

הרחבה: שיטת המאירי הוי נהי דמבוי זה מפולש, המחיצה שלישית נעשה ע"י הרשות של הרחבה, ע' ר' שמחה זיסיל מש"פ שם בהג"ה. וע"ע בחזו"א סה - מה שפירש בדרך אחרת.

ז: ביאור החילוקים בין רש"י לר"י

רש"י

- ר' יהודה - אין דיורין לרחבה
- אין נידון משום לחי
- כלה לאמצע
- משום לחי מהני רק לאיסור דיאורין ולא לפילוש [ממילא הטעם דלא מפולש ב"כלה לרחבה" לא הוי משום לחי, אלא משום דיש מקום לנטות לכאן
- האיסור טלטול במבוי שכלה לחצר מטעם דיורין

ר"י

- יש דיורין לרחבה
- נידון משום לחי
- כלה לצידה (אמצע פשיטא דשרי)
- מהני אפילו לפילוש אפילו מצד אחד [ומבוי שכלה לרחבה אינו מפולש כיון דיש "לחי"].
- האיסור טלטול מטעם פילוש

רב - איסור מטעם פילוש

- "נידון משום לחי".
- אסור בכלה לאמצע החצר.

- איסור בצידה מטעם פילוש ולאמצע מטעם דיורין בלא טעם.
- אסור בצידה אפילו בעירוב ואיסור באמצע רק אם לא עירבו. לא אמרי' "משום לחי".

סתימת הגמ' מבואר כפשוטו "כאן שעירבו וכאן שלא עירבו" משמע דבאופן שלא עירבו גרוע משום דע"י שאין מעורב הרשויות להדדי אנן חזינן המבוי בפנ"ע, או החסרון בזה משום מבוי מפולש או החסרון משום חצירות אוסרין במבוי שהרי דריסת רגליהם עליו, וא"כ שייך טעם זה רק בחצר ולא ברחבה מדין דאין להם דיורין. ולפ"ז, אוקי ליה כדיני מבוי מפולש ואסור בטלטול, זו היא שיטת רוב ראשונים בזה, רש"י ותוס' ועוד. מאידך שיטת בעל המאור דפירש ממש להיפוך: וז"ל כאן שעירבו כאן שלא עירבו פי' אם לא עירבו בני חצר אם בני מבוי כל חד וחד מינייהו קאי באפי נפשיה ולא חשבינן לפרצת חצר כאילו היא כמבוי וה"ל כמבוי שכלה לרחבה ואינו צריך כלום. ואם עירבו בני חצר עם מבוי רואין את פירצת החצר כאילו היא במבוי עצמו וה"ל כמבוי מפולש לרה"ר ואסור עכ"ל.

י"ל דכוונת דברי הבעה"מ הוי ביסוד דין עירובין: פי' יסוד ההיתר בעירוב אינו יכול לחול כי אם יש לה דיורין, ואל"כ אינו נכנס לדיני הל' עירובין כמו"ש לעיל בחילוק לרחבה. דהיינו העירוב בא לתקן הפירוד של דיורין, ועי"ז נעשה כדיורין כאחד. ולפ"ז א"ש מה שתיקן שלמה המלך עירובי חצירות דייקא שיש לה דיורין (כא:) דעי"ז שמא אתי להחליף בהוצאה לרה"ר.

ועוד י"ל, מעתה ע"י היתר של העירוב ביניהם חל דיני מפולש על החצר כמו מבוי, וגרוע יותר בכה"ג.

יל"פ ע"פ זה דעת הרמב"ם שכתב דיני מבוי, לו"ק,ומפולש, ושאר הל' מחיצות בהל' שבת, ואז בהל' עירובין מתחיל בדין עירובי חצירות, י"ל דהרמב"ם לא מונה בשם הלכותיו אלא חפצה של מצות לבד (כידוע, ול"ק מהל' חנוכה עי"ש) ולא תנאים שמכניסים לידי למצוה, כגון עשיית מחיצות ודיני הל' מבוי שאינה אלא תנאי בעשיית מקום לחייב ולהיתר בעירובין. לכך לא מונה בהל' עירובין אלא בהל' שבת.

שיטת הראב"ד בהשגות כאן הקשה למה מבוי אסור כלל, והלא נקבע הלכה לקמן י. נראה מבחוץ ושוה מבפנים נדון משום לחי!? ותירץ דנאמר כן רק במקום שהלחי מועיל גם זה מועיל, אבל מבוי שאין לו כי אם שתי מחיצות אין הלחי מועיל בו וכל שכן זה עי"ש.

מבואר מדברי הראב"ד דדין של נראה מבחוץ ושוה מבפנים אינו מועיל בפנ"ע בלי הדין קודמת של לחי מועיל מטעם מחיצה, ובלי זה לא יכול למילף. לכאו' הביאור בזה הוי דהתחלת הדבר בעינן דלחי נקבע ליה בשם מחיצת לחי, ותוצאה מזה שייך דינים אחרים (כגון נראה מבחוץ ושוה מבפנים וכדומה, ומשום היכר וכדומה) מכח המחיצה שבו, ואל"כ לית לן. א"כ הדבר, לכאו' דברי הראב"ד משמע לא כדברי תורת רפאל (ר' רפאל שפירו) בסימן נ' שכתב דבאופן של לחי נראה מבחוץ ושוה מבפנים, מועיל רק מדין היכר ולא מדין מחיצה כשאר לחיים. עי"ש שפי' עפ"י יסוד זה מיושב קושיית רעק"א על רש"י במתנ' ב. שפירש דתקנתא לו"ק הוי היכירא דלא ליתי למישרי רה"ר גמורה, מסוגייא לקמן טו. בלחי העומד מאליו דאנן קיי"ל כאביי דלחי משום מחיצה!? וע"פ דבריו אינו נידון משום מחיצה אלא משום היכר

לבד בכה"ג. ואביי ס"ל דלחי העומד מאליו הוי לחי זהו דוקא אם נראה מבפנים דשרי משום מחיצה. אבל אם אינו נראה מבפנים כיון שאינו מותר רק משום היכר ואם הועמד מאליו לא הוי היכר ולא מהני. אמנם עי"ש מש"פ בס"ד לתוד' ההוא כד: דכיון דלא נעשה למבוי ולשביל לא מהני בנראה מבחוץ ושוה מבפנים, דהיינו הטעם למה לא יכול לחלק הגיפופי בכה"ג במבוי שכלה לרחבה משום דכיון שלא נעשה למבוי אינו יכול לחלק לחצאין, (היינו כהיכר לבד ולא מחיצה) משא"כ באופן שנעשו לכך בשביל המבוי עצמו ולא לרחבה שייך לחלק. ע"ע בראשונים לקמן ט: וט"ו:

יל"ע עוד בשיטת הרמב"ם יז - יח ושיטת הרשב"א בעבודת הקודש ריש ש"ב, ושער א - יד.

סימן טו

ההוא מבוי עקום דהוה בסורא

ההוא מבוי עקום דהוה בסורא כרוך בודיא איתבו ביה בעקמימיתיה אמר רב חסדא הא לא כרב ולא כשמואל... ואי נעיץ ביה סיכתא וחבריה חבריה.

שיטת רש"י ד"ה ואותיבו פי' דבני ראשו אחד לא עשו לחי לפתח. הטעם לרש"י דבעינן תיקון לשמואל שסבר תורתו כסתום, מפרש המהרש"א לדעתו שהוצרך לפרש כן לפי שיטת רש"י לעיל ו. לשמואל לא בעי כלום בעקמומית, א"כ הו"ל למפרך לשמואל מה צריך תיקון כלל, ולזה כתב "דבני ראשו אחד לא רצו לתקן" ולכן הוצרכו אילו בני ראשו אחד אפילו לשמואל תיקון בעקמימות וכ"כ הרא"ש לישטת ר"י ע"ש. נמצינו למדים לדברי המהרש"א מיישב קושיית הר"ן כאן שהקשה מאי בעי תיקן לרש"י לשיטתו לשמואל לעיל במבוי עקום? ודוחק משנה הגירסא לכרוך בודיא ואותיבו בשפתיה, וכן הקשו הגאון יעקב ממש כדברי הר"ן בזה. ע"פ דברי מהרש"א א"ש.

וכן גירסת הר"ח ז"ל פ' מחצלת אותיבו בשפתיה דמבוי ע"כ. י"ל דראשונים אזיל לשיטתם במה שפירש זה. ע"פ הנ"ל ו. במח' רש"י ור"י: אם סבר כשיטת הר"י דמבוי עקום נחשב כמבוי אחת בפירצה ע"כ גורס בשפתיה משום דאין כאן חסרון של שני מבואות, משא"כ

לדעת רש"י ע"פ מש"כ המהרש"א צריך ליישב מאי תיקון בעי לשמואל ולרב ג"כ הו"ל למימר צוה"פ בעקמימות.

ז"ל איתמר מבוי העשוי כנדל אמר אביי עושה צוה"פ לגדול והנך כולהו מישתרי בלחי וקורה א"ל רבא כמאן כשמואל דאמר תורתו כסתום למה ליה צוה"פ ועוד הא ההוא מבוי עקום דהוה בנהרדעא וחשו לו לדרב, אלא אמר רבא עושה צוה"פ לכולהו להאי גיסא ואידך גיסא מישתרו בלחי וקורה ע"כ.

נחלקו הראשונים בציור של מבוי העשוי כנדל, ובהכרח גירסאות שונות ביניהם בגירסאות

שיטת רש"י ד"ה ה"ג מבואר דהציור כזה דפירש שאין פילושיו מכוון

מאידך שיטת התוס', והריטב"א, וכן הרי"ף כזה.

וא"כ ע"פ ציורים אלו נחלקו בקושייא דגמ' "למה ליה צוה"פ": זה רק אליבא דרש"י שסבר דמבוי הגדול ג"כ עקום, ואז אולי אפשר בלי צוה"פ, משא"כ לתוס' וסיוע אינו גורס מילים אלו, וזה מדויק היטב מתוד' והא דאין גורסים הקושיא מקודם זה. ועוד יש לפרש הטעם למה מועיל צוה"פ לגדול והנך דאי בלחי וקורה לאביי, י"ל משום דצוה"פ בראש מבוי הגדול מועיל כדי להיחשב כל זה כרשות אחת מחמת שיש לה צוה"פ בראש מבוי הגדול, ואז כולהו מראות כאילו המשיך לפתח הגדול.

ע" בשיטת שלטי גבורים מה שהביא בשם ריא"ז שאם המבוי הגדול סתום מג' צדדין אין הקטנים צריכין אלא לחי או קורה מצד רה"ר

אבל לצד המבוי הגדול אין צריכין שום תיקון שהן דומין למבוי הכלה באמצע רחבה שהיא מותרת. לכאו' ע"פ מש"כ הנ"ל דמחיצה שלישית מועיל מטעם הרשות של רחבה, ה"ה בזה, דרשות של המבוי הגדול מועיל כמחיצה שלישית של מבואות קטנות.

סימן טז

מבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצור

א"ר כהנא מבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר פחות מד' אמות מניח את הקורה באלכסון, ד' אמות אינו מניח את הקורה אלא כנגד הקצר. רבא אמר אחד זה ואחד זה אינו מניח את הקורה אלא כנגד הקצר וכו'. ע' רש"י ד"ה אם ותוד' מניח שפירשו דבאופן שפחות מד' אמות מותר להשתמש באלכסון כאן בארוכה וכאן בקצרה. הקשו תוס' וז"ל וא"ת והיכי שרי להשתמש נגד הארוך הא אין כאן אלא ב' מחיצות? ותירצו ב' תירוצים **א)** ז"ל וי"ל דאית ליה קורה משום מחיצה ומאן דאית ליה משום מחיצה הוי אפילו דאו' כדמוכח בפירקין ע"כ. מבואר מתוס' דאם סבר קורה משום מחיצה מועיל אפילו דאו', אע"ג דידוע דמחיצת קורה שאני מלחי במהותו של מחיצה, דקורה מועיל מטעם פי תקרה יורד וסותם כמו"ש להדיא תוס' רי"ד כאן, משא"כ לחי עובד כמסיים הצד רביעית בצד רוחב ולא מלמעלה ללמטה. וע"ע תוד' קורה פו. שכתבו שאינה אלא מדרבנן, וכה"ק רעק"א כאן. אולי י"ל ע"פ מה ששמעתי מרב בקלר שליט"א דעצם מחיצה של קורה הוי מדאו' אבל הדינים כגון לענין שיעור של קורה וכדומה אינה אלא מדרבנן. לפ"ז א"ל מצד העצם שם מחיצה דקורה מועיל מדאו' בלי תנאים אחרים בקורה שאינה אלא מדרבנן.

ב) ז"ל כיון דצידו האחד ארוך מסתמא לא בקעי בה רבים ולא גזרו ביה רבנן הואיל ובטל לגבי מבוי אע"ג דאית ביה ד' על ד' ע"כ.
משמע מדברינו דצידו אחד ארוך מותר מדין ביטול לשאר רשות במבוי. אולם יל"ע בהרשב"א והריטב"א שהקשו זה ג"כ, ותירצו קצת שאני ז"ל דהכה כיון שאין הרבים בוקעין בו להדיא, ה"ל כקרן זוית הסמוכה לרה"ר שדינה ככרמלית, ואיסורו מדרבנן, והם התירוהו כאן ע"י קורה ע"כ. משמע דמקום זה אינה מותר לטלטל שם מדין ביטול למבוי אלא מותר מדין דהוי ככרמלית, וא"כ בכה"ג הם אמרו והם אמרו, לכך מותר בכה"ג. וכן הביאו מירושלמי א-ו דמותר להשתמש אף באותו אלכסון.

ע' גאו"י שהקשה למה לא אביי לעיל ה. הביא ראייה דשיעור מבוי ד' אמות משום דס"ל כרבא, וכיון דלא ס"ל לא מסתייע מינה - דהיינו בשו"ט הביא ראיה מכאן?! י"ל על דרך מש"כ תוד' שם אמר אביי, ור"ח כאן דיסוד הדבר אם עודף צד הארוך על צד הקצר ד' אמות כאילו מבוי בפנ"ע, וא"כ שמא יש לחלק כמו"ש תוס' שם מבוי לב' מבואות דאפילו רב יוסף מודה שם דצריך ד' אמות.

עוד אפשר לומר בדעת הר"ח שכתב וז"ל פחות מד' אמות חשוב כמו פירצת מבוי ומחיצות של מבוי פוטרות אותו ע"כ. דר"ח סבר כשיטת רש"י הנ"ל ה. שפתח ליה בקרן זוית. נהי דאין לה דפנות ואין הפתח רחב אלא אלכסון של ג' טפחים על טפח, מ"מ בצורת הרשות עדיין יש לה, ה"ה הכא בדופן ארוך פחות מד' אע"ג דאין לה ג' דפנות באותו מקום מ"מ עדיין נחשב חלק מן המבוי.

יש להוסיף נקודה נוגע לתוס' קשיא לעיל, לפי הראשונים שהקשו והא אין שם אלא מחיצה אחת חוץ מכנגד הקצר? כפשוטו לכאו' מוקים שיש מחיצה אחת חוץ ממחיצה ברוחב המבוי - דהיינו באמת יש ב' מחיצות, אבל שמעתי מר' ישראל לרנר שליט"א חידוש בזה מפי' החזו"א דאזלינן על דופן ארוך לענין היחס לקורה, דכל זמן שאין המחיצות מחבק להדדי כמין גאם אין שם סתימה וממילא אין בה רה"י. דהיינו ע"י החיבוק כמין גאם נעשה לה מקום סתימה ועדיף משני מחיצות זה אצל זה. וחידש היא דאם המחיצות אינו מחבק להדדי כמין גאם חסר בפעולת העשיית הרשות במחיצות, ואז אינה נשאר אלא מחיצה חדא.

ע' חידושי הרשב"א מה שהביא בשם הראב"ד שאם עשו בו צוה"פ אפילו לרבא א"ש, דצוה"פ לכו"ע משום מחיצה. והרשב"א הוסיף דצוה"פ עדיף מקורה אפילו למ"ד קורה משום מחיצה דאלו קורה אינה מחיצה אלא בשאין בה ד' אמות משא"כ צוה"פ אפילו יתר מד' אמות. וז"ל, דצוה"פ מערב הכל ועושה הכל כמבוי אחד וכמחיצה גמורה ותדע לך דהפרש יש בין קורה לצוה"פ ואפילו למ"ד קורה משום מחיצה דהא רב כהנא אמר דלכ"ע והוא שלא יהא באלכסונו יתר מעשר... ואלו בצוה"פ אפילו יש באלכסונו יתר מעשר שרי וכדתנן אם יש לו צוה"פ יתר מי' אין צריך למעט, כנ"ל עכ"ל. סתימת הדברים משמע דאם רצה לתקן מבוי כזה, אופנים התיקונים אינה אלא בקורה או צוה"פ אבל לא בלחי.

וע"ע שיטת המאירי שפי' דיש לחלק בין לחי וקורה בכה"ג, וז"ל הכא שני דבקורה למ"ד משום מחיצה דין הוא דמהניא משום דמטיא

מצד אחד לצד שני, אבל לחי דסגי לן בחד אי מוקים ליה בצד ארוך לא מהני, ולא הוי לחי משום מחיצה אלא במה שדרך מחיצה לסתום והוא כשהיא סותמת ביושר לא באלכסון ע"כ. מבואר מדברי המאירי דלחי אינו מועיל בזה משום דדין לחי משום מחיצה אינה אלא בדרך יושר, דזו היא דרך מחיצה, ולא ניתן לה שם מחיצה באופן שמונח שם באלכסון.

ומאירי הוסיף עוד וז"ל, ושאלו בזה אם הניח לחי אחד לצד ארוך ולחי אחד לצד קצר מי אמרי' דהויא סתימה באלכסון כגון זה, והדעת נוטה שאין לו הכשר אלא מצד הקצר ולפנים דמאחר דלא צריך מבוי אלא לחי אחד. ואזלינן בתר קצר ע"כ.

י"ל לדבריו הטעם ביסוד החילוק בין לחי לקורה הוי משום דחפצה של קורה מחייב מדופן לדופן, ועי"ז התייחס הצדדים להדדי. ממילה מובן הטעם שאפשר לתקן בקורה. וע"ד זה הדגיש רש"י כאן בד"ה אבל יש וז"ל שהרי כל תחת הקורה הוי פתח ע"כ. דזהו היסוד בדין פתח דכל תחת הקורה נחשב דין פתח אז ממילא בעי מצד לצד, ועי"ז התייחסו הצדדים להדדי, משא"כ בלחי דאינה בעי אלא אחד במבוי, אינה מתייחס הלחיים להדדי.

יל"ע אם יכול להוכיח מכאן בצוה"פ אינה מועיל מטעם לחי וקורה בדין, אלא דין חדש נקרא צוה"פ, כתבתי לעיל עיי"ש.

ע' ב"י ס' שסג -ל דס"ל בה"א שלו דשני לחיים מועיל אפילו באלכסון כשני לחיים מונחים זה כנגד זה והוא שלא יהיה בניהם יותר מי' - פירוש דה"א דשני לחיים זה כנגד זה מועיל מטעם פתח, ואז ממילה

השני לחיים שייך להדדי, ומסיק דאינו כן, משום דא"כ הו"ל לאשמועינן ונילף מיניה לצוה"פ עיי"ש.

מאידך שיטת הב"ח שם ס"ק כ' ס"ל דשני לחיים ג"כ מהני, והביא ראיה מרא"ש פ"ה ־ט שהביא מר"ם ז"ל דיכול לחלק מבוי לחצאין בצוה"פ או בשני לחיים דבהכי חשוב כסתום ומובדל בין הדיורין שחוצה להן ע"כ, ודוחק דברי הראב"ד במשמע צוה"פ מהני, היינו דאפילו ברחב יתר מעשר משא"כ שני לחיים אינו מועיל ביותר מעשר.

פסק השו"ע שסג ־ל כשיטת רבא ז"ל דאינו מניח הקורה אלא כנגד הקצר. אבל אם ירצה יעשה שם צוה"פ באלכסון.

ע' ט"ז שם ס"ק כא שהביא כל זה, וחולק על המו"ח, ופירוש ממש כעין הנ"ל, קורה שהיא מונחת באלכסון מזה לזה השיתוף נראה לעינים שהולך מזה אל זה עיי"ש. מבואר דטעם ההיתר בקורה משום דע"י שצדדי הקורה תלוי הא בהא מייחס הקורה מדופן לדופן, משא"כ בלחי.

סימן יז

מהו להשתמש תחת הקורה, ובין לחיים, ויסוד דין קורה משום מחיצה

איתא בגמ' ז"ל מהו להשתמש תחת הקורה רב ורבי חייא ור' יוחנן אמרו מותר להשתמש תחת הקורה שמואל ורבי שמעון ב"ר ורשב"ל אמרו אסור להשתמש תחת הקורה לימא בהא קמיפלגי דמר סבר קורה משום היכר ומר סבר קורה משום מחיצה, לא דכו"ע קורה משום היכר והכא בהא קמיפלגי דמר סבר היכירא מלגיו ומר סבר היכירא מלבר ואיבעית אימא דכו"ע משום מחיצה והכא בהא קמיפלגי דמר סבר חודו הפנימי יורד וסותם ומר סבר חודו החיצון יורד וסותם אמר רב חסדא הכל מודים בין לחיים שאסור ע"כ.

מבואר מגמ' דאם סבר קורה משום מחיצה סברה נותנת דחודו הפנימי יורד וסותם, הלכך אסור דמן המחיצה ולפנים בעי אשתמושי וכ"כ רש"י להדיא, ואם סבר קורה משום היכר חודו החיצון יורד וסותם וא"א להשתמש מן ההיכר ולחוץ. צ"ב בדבר **א)** מה ענין מחיצה דהנחה פשוטה דשייך לפנים יותר מבחוץ **ב)** ועוד מאידך מאי שנא היכר דאמרי' שייך יותר לחוץ?

איתא בח' המאירי וז"ל דמר סבר קורה משום היכר, פי' מאן דאמר מותר, והיכר ודאי מלבר וא"כ כל מה שמחודה החיצון ולפנים מותר להשתמש בו, ומאן דאסר סבר קורה משום מחיצה, כלומר

ומחיצה הוי לסתום ופתח נעול כלחוץ, א"כ אינו מותר אלא מן המחיצה ולפנים ע"כ.

ע"ז השיג ר' שמחה זיסיל באופן שו"ת קצת: פירוש דהטעם דאסור להשתמש תחתיו משום דקסבר קורה משום מחיצה, הרי מ"מ ליבטל מה שתחת הקורה אל המבוי מאחר דקורה משום מחיצה, והיינו מדין פתח, ע"ד מש"כ הרשב"א בשם הראב"ד לעיל ה. וכ"כ תוד' בעשר לקמן צד: דפי תקרה יורד וסותם הוי מטעם פתח, וכיון שכן בדין הוי דפתח הפתוח למבוי, ונתבטל לגביה, ועי"ז מסיק והדגיש דדינן ליה כפתח נעול, ומש"ה לא בטל לגבי המבוי ע"ש.

אמנם שמעתי מרבי בקלר שליט"א הפירוש במאירי באופן אחרת, דיסוד הדין דקורה משום מחיצה הוי לסתום ופתח נעול כלחוץ הוי ע"ד מה שמצינו לענין מזוזה, דאמרינן הלך אחר היכר ציר. ע"פ מש"כ רש"י במנחות לג. באמ"ד וז"ל אלא הלך אחר חור שבסף, שציר הדלת סובב הו ההוא צד שהחור חשיב ביה ודרך ימין כשנכנסין בו נותנין מזוזה ע"כ. דמקום שימת המזוזה במקום חור שבסף, ודלת שייך לדין מחיצה כמו"ש לעיל ו: בתוד' והאמר, ה"ה לעניננו עינינו רואות כאילו דהפתח נעול כלחוץ, וזא ממילה המקום ציר שבדלת מונח במקום לפנים, ואז ממילא הוי דחודו הפנימי יורד וסותם.

אמנם לפי"ז יש להקשות ע"פ מש"כ לעיל ה. דראשונים נחלקו בגדרי מחיצות דשבת, תוד' פחות סוכה ד: דסוברים דמחיצות שבת הוי כד למנוע הילוך הרבים, לכאו' משמע מכאן להיפך, דאם סבר קורה משום מחיצה חודו הפנימי יורד וסותם!? י"ל דל"ק מידי, דהתם תוס' והרא"ש בשבת ס' יא (וכן יתר ראשונים לקמן) נחלקו בתכליתו של

מחיצות דשבת במאי נתקן, אבל כו"ע לא פליגי דחפצה דמחיצה הוי לסותם את המקום, וא"כ הדבר, אפילו לפי תוס' א"ש.

ע" ח' רבינו חננאל בן שמואל שכתב ג"כ כתוס' ר"ד בהפירוש של "טעמא דידהו קורה משום מחיצה וז"ל פ' ס"ל דקורה המכשרת המבוי משום מחיצה עבדינן לה כדי למיהוי למבוי רוח רביעית, וכאלו פי תקרה שלה יורד וסותם, וכל היכא דמתעבדא בין כנגד הקצר בין באלכסון הויא לה מחיצה ומכשרת המבוי ע"כ. מבואר מדבריו דיסוד מחיצת קורה מועיל מטעם פי תקרה יורד וסותם, וא"כ החפצה של מחיצה נעשה סתימה ממעלה ללמטה.

לענ"ד י"ל דיסוד החילוק בין מחיצה דלחי בין מחיצת קורה תלוי בסמל של תקנה כנ"ל בדף ב. ע"פ דברי הגאו"י וז"ל, והכא תקינו לי' או קורה דהוי סימן משקוף ואע"ג דלית לי' מזוזות, או לחי דכעין מזוזה ואע"ג דלית ליה אלא חדא מזוזתא ולית לי' משקוף ע"כ. מבואר דמהותא של מחיצות אינו שוה להדדי, כפשוטו. וע"ז חידש רבינו חננאל בר שמואל, ותוס' רי"ד דמחיצת קורה מועיל מטעם פי תקרה יורד וסותם. לפ"ז מאור עינינו מש"כ רש"י ד"ה ומאן דאמר ד' קסבר קורה ז"ל המתרת במבוי טעמא משום מחיצה דאמרי' חודה החיצון יורד וסותם ואמרו רבנן דבטפי מעשרים לא אמרי' יורד וסותם ע"כ. לכאו' הפירוש כפשוטו דאמ' פי תקרה יורד וסותם בחודה החיצון.

אמר רב חסדא הכל מודים בבין לחיים שאסור. ע' תוד' הכל שפירשו וז"ל טעמא משום דלחי הוי אפילו משהו ואתי לאפוקי אבל בקורה דרחבה טפח ליכא למיחש ע"כ. מבואר מדברינו משום דמחיצה

של לחי מותר אפילו במשהו חיישינן דאתי לאפוקי לכך בין לחיים אסור ג"כ משא"כ בקורה דרחבה טפח לא חיישינן.

מאידך ע' שיטת הרשב"א, שדחה פירושו של תוס' מכח הגמ' לקמן ט. דמשמע לכאו' דכל שהוא רחב יותר אסור יותר וכו'. ופירוש הטעם דרב חסדא באופן אחר וז"ל ומשום הכי נראה דקסבר רב חסדא דלחי לכו"ע משום מחיצה וחודו הפנימי סותם והויא ליה בין הלחיים כמקום בפנ"ע וקורה משום היכר ע"כ.

י"ל ע"פ דברינו הנ"ל, דראשונים אזלינן לשיטתם, שמעתי מרב בקלר שליט"א ביסוד הדין במחיצות דשבת, דהרשב"א סבר שתכליתו של מחיצה דשבת הוי כדי לעושה מקום פרטי לבני רה"י, וא"כ ה"ה הכא הטעם דבין לחיים שאסור משום דחודו הפנימי סותם ואז נשאר המקום סתום לבני המבוי, ובין לחיים נידון כמקום בפנ"ע משא"כ לשיטת התוס' שסוברים דהתכליתו של מחיצה דשבת הוי כדי למנוע הילוך הרבים, ואינו מתייחס כלל דטעם האיסור בבין לחיים משום דחודו הפנימי סותם ובין לחיים כמקום בפנ"ע, אלא משום דמותר אפילו במשהו. אז ממילא חסר במניעת הרבים באותו מקום של הלחיים, לכך פירשו הטעם לאיסור משום דמותר במשהו וחיישינן דאתי לאפוקי.

יל"ע עוד בשיטה ג' בזה, וזו היא שיטת תוס' ר"פ הובא בריטב"א שפירש, אליבא דהטעם דלחי הוי אפילו במשהו, וז"ל וגם כשהוא רחב, מ"מ לא פלוג רבנן כיון דדינו במשהו ע"כ. ולפי הטעם הזה פירש הריטב"א וז"ל לא תלי טעמא השתא לרב חסדא אף טעם לחי או קורה משום מחיצה או משום היכירא, ושיהא דינו לסתום

מחודו החיצון ולחוץ. משום דהכירא מלבר עביד, או משום דמחיצת לחי חודו החיצון סותם כדין קורה שאמרו לעיל, הכא בלחי אסור מטעמא דאמרן ע"כ. מבואר מהריטב"א דדין דרב חסדא אינו תלוי כלל על טעם דמחיצת לחי בין אם סבר לחי משום מחיצה או משום היכר, או מהותו של מחיצה כנ"ל, אלא רק משום דמותר במשהו ולא פליג רבנן.

סימן יח

בענין נעץ שתי יתידות בשני כותלי המבוי

בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא נעץ שתי יתידות בשני כותלי מבוי מבחוץ והניח קורה על גביהן מהו א"ל לדברי המתיר אסור לדברי האוסר מותר רבא אמר לדברי האוסר נמי אסור בעינן קורה ע"ג מבוי וליכא.

א) צ"ב במאי קשר מנעץ שתי יתידות בשני כותלי מבוי לדין דרב חסדא בסמוך בבין לחיים שאסור? הרי דין דרב חסדא אינה אלא משום דיש דינים שונים בלחי מקורה כמו"ש תוד' הנ"ל, וצ"ב.

ב) מאי שנא לדברי המתיר להשתמש תחת הקורה בעלמא מחמיר כאן, ולדברי האוסר להשתמש תחת הקורה בעלמא מקיל כאן? רש"י כתב הטעם ד"ה לדברי האוסר שמתיר באמ"ד וז"ל דכיון דחודו הפנימי סותם נמצאת סתימת הקורה דבוקה לכתלים וסתימה מעלייתא היא ע"כ. משא"כ הטעם לדברי המתיר שאוסר כאן משום דאין הסתימה מחוברת לכתלים, וז"ל דאין הסתימה מחוברת לכתלים ויש אויר ביניהם, והכא לאו מחיצה ממש הוא להכשיר הפסק אויר שמכאן ומכאן ע"י לבוד ע"כ.

יל"ע טובא בזה, הרי הטעמים לאסר או להתיר תלוי באם סבר חודו הפנימי או חודו החיצון יורד וסותם, א"כ הדבר מה ענין באם

הקורה נחשב כאן כסתימה מחוברת לכתלים או לאו באופן כזה שנעץ שתי יתידות בשני כותלי מבוי מבחוץ והניח קורה על גביהן, דבחד אמרינן לבוד וחד לא אמרינן?

איתא בריטב"א וז"ל, לדברי האוסר להשתמש תחת הקורה דעלמא, מתיר כאן, פי' או משום דקורה משום הכירא, והכירא מלגאו בעינן, או משום דקורה משום מחיצה ס"ל, דחודו הפנימי סותם, ונמצא כי הדבר העושה המחיצות, דהיינו חודו הפנימי, סמוך לכותלי המבוי שיורד וסותם ע"כ.

מבואר דיש ליישב בתרי אופנים **א)** או משום דקורה משום היכר, והיכר מלפנים בעינן. וא"כ הדבר דכל ענין של היכר בקורה רק לבני המבוי בפנים יכול להימשך ההיכר לחוץ כל זמן שעדיין שולטים בה עיניהם של בני המבוי, וכ"כ המאירי. או נימא באופן ב' דקסבר קורה משום מחיצה. וידוע ע"פ הנ"ל בשם המאירי דיסוד מחיצה הוי כדי לסתום, ופתח נעול כלחוץ, ומותר מן המחיצה ולפנים, עפ"ז א"ש משה"ק רמי בר חמא לרב חסדא מנעץ שתי יתידות, דהא בכה"ג לדברי האוסר להשתמש תחת הקורה משום דקורה משום מחיצה וחודו הפנימי יורד וסותם כמו לחי דסבר לחי משום מחיצה.

ועפי"ז, י"ל דהן הן כוונת רש"י, דלפי דברי האוסר, הטעם הוי משום דקסבר קורה משום מחיצה ואז ממילא חודו הפנימי יורד וסותם, וע"ז חידש רש"י דרק אם סבר קורה משום מחיצה אמרינן לבוד, ונמצאת סתימת הקורה דבוקה לכתלים, משא"כ אם סבר קורה משום היכר אוסרים כאן, דלא אמרינן בלוד להכשיר הפסק האויר מכאן ומכאן בדבר שאינו אלא היכר ולאו מחיצה ממש.

רבא חולק וס"ל לדברי האוסר נמי אסור מדין דבעינן קורה ע"ג מבוי וליכא, לכאו' כפשוטו ס"ל אם סבר קורה משום מחיצה ושייך לאמרינן לבוד להכשיר הפסק אויר מכאן ומכאן מ"מ בעי קורה ע"ג מבוי מדין היכר וליכא. לפ"ז א"ש מה שהביא הב"ח ראיה מהרא"ש כאן ס'יא מגמ' דידן, דבין למ"ד קורה משום היכר אפילו הכי נדון משום מחיצה, ובין למ"ד קורה משום מחיצה מי"מ הכירא קצת בעינן.

אולם אח"כ מצאתי באו"ז ס' קא שכתב דרב חסדא סבר קורה משום מחיצה, ורבא חלק ואזיל לשיטתו לקמן יב: דקורה משום היכר, ומשו"ה בעינן קורה ע"ג מבוי וליכא.

עדיין צ"ע במש"כ רש"י דלא הו"ל למימר לבוד אלא אם סבר קורה משום מחיצה, מאי שנא לכהת"כ דאמרינן לבוד אפילו בלי מחיצות? פירש הריטב"א לדברי רש"י וז"ל, פי' לפירושו, שאלו היה מחיצה ממש יורדת משם, היינו אומרים לבוד מסוף הכותלים לאותה מחיצה היורדת, דהא ליכא אלא טפח בנתים כשיעור רחב הקורה, וכל פחות מג' כלבוד דמי, אבל השתא דליכא מחיצה ממש א"א לומר לבוד למטה כלפי אויר שאין בו כלום לעשותו לו לבוד ע"כ. פירוש, דקורה מועיל מטעם פי תקרה יורד וסותם, וא"כ דפי תקרה של חודו החיצון יורד וסותם, אילו היה מחיצה ממש יורדת משם, יכולין למימר לבוד מסוף הכותלים לאותה מחיצה היורדת כל זמן דפחות מג', אבל השתא דאינה מחיצה ממש א"א לומר לבוד למטה כלפי אויר שאין בו כלום לעשות לו לבוד.

י"ל עוד בדברי רש"י, אם קורה זו נידון משום מחיצה הו"ל למימר לבוד למטה כלפי האויר לעשות לו לבוד. שמעתי מאחד בני

החבורה ר' זוי זאן שליט"א דיש לפרש רש"י ע"ד מש"כ בשבת ח. בסוגיא דכוורת ד"ה ז' ומשהו חייב וז"ל אם גבוהה ז' ומשהו עדיין חייב וכ"ש פחותה מכן אלא אפילו גבוהה ז' ומשהו דאיכא למימר הואיל ומחיצותיה למטה וקיי"ל הלמ"מ דאמרי' לבוד אפ"ה חייב (ע' ב"ח שם) דכי מטיא פחות מג' סמוך לקרקע ואמר בהן לבוד והויא הנחה אכתי כולה באויר רה"ר היא וחייב ע"כ.

משמע ברש"י דיש דין לבוד לבד שמיוחד מהל' לבוד לכהת"כ בהל' מחיצות. ועפי"ז יש לפרש הגמ' לעיל ד'. שיעורין חציצין ומחיצין הלמ"מ, כי אתאי הילכתא לגוד, וללבוד, ולדופן עקומה עי"ש. נמצינו למדים שיש לה דין לבוד מיוחד בהל' מחיצות לבד מלבוד לכהת"כ. וע"ע בר"ן במס' סוכה בדפי הרי"ף ט. שכתב זה להדיא באמ"ד וז"ל, ואסקינן מחיצין לגוד וללבוד ולדופן עקומה ומש"ה ס"ל דדוקא בדפנות הוא דאמרי' לבוד אבל בסכוך לא ואידך ס"ל דלא שנא ע"כ. עי"ש עוד באריכות.

א"כ י"ל בדברי רש"י, דרק באופן של לבוד דמחיצות אמרי' לבוד למטה כלפי האויר, ע"ד מש"כ התוד' אין בסוכה יז. דלא אמרינן לבוד להחמיר, די"ל דזה נאמרה רק לענין לבוד דמחיצות דאמרי' אין לבוד להחמיר כמו שביארנו.

ע' ברשב"א שהקשה וז"ל, וא"ת אף לדברי המתיר אמאי אסור לימא לבוד דהא אין ברחב הקורה אלא טפח, ויש מרבותינו הצרפתים ז"ל שאמרו דשאני הכא שהקורה מפסקת ולא אמרו לבוד אלא בשאין דבר מפסיק בנתים, ואינו מחוור בעיני דהא מוקי רב אשי בסמוך תלויה ומשוכה בעומדת על שתי יתדות עקומות ואמרי' חבוט ולבוד...

ומסתברא דהכא א"א משום דטעמא דלבוד בכל מקום הוא שאנו רואים מה שבנתים שנתמלאו ונתארכו הזויות ומלאו את הכל הלכך כשאתה רואה כאן את המבוי שנתארך על חודו החיצון של קורה הרי אתה רואה את הקורה כאן כאילו אינה, וא"א דהא ע"כ קורה רחבה טפח בעינן עכ"ל.

יל"פ רבותינו הצרפתים ע"פ מש"כ החכם צבי ס' נט ביסוד דין לבוד, דלא אמרינן לבוד אלא באויר ולא בדבר שיש בו ממש, שהלמ"מ נאמרה בלבוד רק לבטל האויר מכאן ולכאן עיי"ש. וכ"כ המ"א הל' סוכה ס' תרלב ס"ק ה דלא אמרינן לבוד שהוא כמפורד וסתום בסכך פסול.

אולם מבואר כאן דכבר העמידו הראשונים בזה ונחלקו בדבר. אח"כ שמעתי מהרה"ג ר' בקלר שליט"א דמח' זו תלוי על מח' הראשונים במס' סוכה ד. בסוגיא דחקק ז"ל היתה פחותה מי טפחים וחקק בה כדי להשלימה לעשרה אם יש משפת חקק ולכותל ג' טפחים פסולה פחות משלשה טפחים כשרה. וכתב רש"י שם להדיא וז"ל, פחות משלשה כלבוד הלמ"מ וחשבינן ליה כאילו החקק לבוד ומגיע עד הכותל. לבוד לשון סניף אפושטייץ בלע"ז דבר שמאריכין אותו ע"י סניפין כדי לסנוף חקק על חקק ע"כ. וכ"כ הר"ן שם ע"ש. לכאו' משמע מדבריהם דיכול לאמרינן לבוד לתוך דבר ממשי וחשבינן ליה כאילו החקק מגיע עד הכותל. ויל"ע עוד במאירי שם שכתב להדיא וז"ל כל בפחות משלשה אתה מכשירו מתורת לבוד ובזו מיהא הכל מודים שאוכל וישן חוץ לחקק שהרי כלבוד הוא ע"כ.

י"ל דהם סוברים דאמרי' לבוד אפילו לתוך דבר ממשי, או אפשר לומר דע"י הדופן שבחוץ ובתוך ג' טפחים לחקק יש יחס בין מקום החקק להתחלת הדופן מתחלתה, וע"ז מתייחס החקק לדופן, וע"ז מותר להשתמש אפילו חוץ לחקק. ולא כמש"כ הטור ס' תרלג שכתב וז"ל אם אין בין חקק לכותל ג"ט כשירה בתוך החקק, יש ביניהם ג' פסולה ע"כ. מבואר מדברי הטור דבכל גווני אינה מותר אלא בתוך החקק, משמע דסבר דרק ע"י היחס בין התחלת הדופן לחקק שחל מלמעלה מן הקרקע מתיר מקום החקק לבד, ולא חוץ מזה. אולי אזל על דרך רבינו הצרפתים וחכם צבי הנ"ל.

סימן יט

בענין מבוי דרב אשי

ז"ל רב אשי אמר משוכה והיא תלויה והיכי דמי כגון שנעץ שתי יתידות עקומות על שני כותלי מבוי שאין בגובהן ג' ואין בעקמומיתן ג' מהו דתימא או לבוד אמרי' או חבוט אמרי' לבוד וחבוט לא אמרי' קמ"ל ע"כ.

כבר מפורסם דברי הגרעק"א בשו"ת מהדרוה קמא ס' יב דכתב לבאר דברי הר"ן בסוכה (לעיל) ט. בדפי הרי"ף לא כפשוטו בסוכה מכשרת ע"י ב' הלכות יחד בלבוד ודופ"ע, וז"ל אלא דכוונת הר"ן היכא דא"א לדון על אחד אלא מכח אידך... אבל אם כל א' וא' שייך לדון לעצמו אמרינן ביה כמה הלכתות... ונ"ל ראיה ברורה להר"ן מסוגיא פ"ק דערובין ר"א אמר משוכה והיא תלויה לבוד וחבוט לא, קמ"ל, והקשה מהרש"א אימא באמת תרוייהו לא אמרינן אלא דהברייתא משוכה או תלויה קאמר, גם בתוס' שם הקשה דאפ' יתר נימא חביט קמי כיון דלא אפשר להתחיל לדון לבוד כ"א שתדון תחילה דהקורה היא למטה מכח חבוט, וכיון דההלכה א' יוצא מהלכה אחרת לא אמרי' וכסברת הר"ן וממילא מיושב קושייאת המהרש"א וכו' ע"כ. מבואר דמכח קושייאת של המהרש"א ותוד' שאין שהקשו למוקים או משוכה או תלויה, וכן ברחבה טפח נימא נמי חבוט ורמי אפילו גבוה מג' דע"כ ס"ל דלא אמרי' תרי הלכתות היכא דא"א לדון על אחד אלא מכח אידך.

אולם יל"ע בחידושי הר"ן בסוגיין דהקשה כתוס' ותירץ באופן אחר וז"ל, ולדידי ל"ק דהכא נהי דקורה טפח ביתדות מיהא לית בהו טפח, דאם איתא אף הן לעצמן תורת קורה עליהן, והכא ליכא למימר חיבוט בקורה אם לא שנאמר חבוט ביתדות כיון שהיה מונחת עליהן, וכיון דלית בהו טפח בטפי משלשה לא אמרינן חבוט רמי ע"כ. מבואר מדברי הר"ן בסוגיין דלא אמרינן חבוט ורמי יותר מג"ט אלא כשיש להוריד טפח מכל אותו דבר דהיינו בעי שיעור טפח מקורה עצמו, ולא מצירוף יתידות, וא"כ הדבר, במשוכה והיא תלויה פחות מג' טפחים אמרינן חבוט ולבוד. ע' בהג"ה על ח' הר"ן שם דהביא קושיא זה בשם החזו"א ס' עז ס"ק ז' והקהילות יעקב ס"א.

ע"ש בחזו"א שהקשה עוד על רעק"א מגמ' שבת ט. דמוקי לה באיסקופת בית שקירה בשתי קורות שאין בזו ארבעה ואין בזו ארבעה ואין בין זו לזו שלשה, בזמן שהפתח פתוח אמרי' לבוד ופי תקרה אף שא"א לדון פי תקרה אלא מכח לבוד, וכן בעירובין טז: דאמרינן לבוד ועומ"ר בערב אף שא"א לדון דין עומ"ר אלא מכח לבוד. וסיים החזו"א וז"ל, ולכן נראה דאין לדמות ההלכות זו לזו ואפשר דדע"ק לא שייך אם אין הדפנות מגיעות לה, או שאין הסכך מגיע לה, אבל בשאר דוכתי שפיר אמרינן ב' הלכתות, ומהא דעירובין פז. דאמרי' כוף וגוד אין ראיה דהתם מיקילנן בדרבנן ע"כ. מבואר מחזו"א דתרי הלכתות היכא דא"א אלא מכח אידך אינו דין לשאר מילי מכח הראיות שלו, אלא אפשר דדע"ק שאני. אולי י"ל הטעם בדע"ק, ע"פ מש"כ תוס' סוכה ד: הובא לעיל דבעינן מחיצות סמוכות לסכך, פירוש דמחיצות סוכה אינה רק היכי תמצה להגדיר המקום סתום כמו מחיצות שבת,

אלא לבד מזה נעשה ג"כ מצותו בכך, ע"ע סוכה ז: ורמב"ם הל' סוכה ו ־טו וח' הגר"ח שם, לפ"ז י"ל דבעינן דופן ממש לעוקם מדין דהדופן הוי חלק מן המקום דירה, ועד"ז י"ל החילוק בדע"ק בסוכה משאר עניני מחיצות.

אמנם עי' בחי' הריטב"א שפירש באופן אחר קצת וז"ל, ולי נראה, דשאני הכא שאין הקורה שלימה אלא ע"י לבוד, ובמקום דאמרי' חבוט ליכא קורה רחבה טפח, ויתדות בעלמא הוא דאיכא, אלא שע"י לבוד אתה נותן שם את הקורה ע"כ. פירוש הגאו"י לדעת הריטב"א הטעם דלא לימא חבוט לקורה טפח ואח"כ נימא לבוד לכותל משום דחביט לאויר לא אמרינן ע"ש. באמת צ"ע באיך ראיתה בדברי הריטב"א זו, אמנם מצאתי במגיה על הריטב"א שפירש הטעם דיכול לאמרי' לבוד בתוך ג' לאויר ולא חבוט, ע"פ דברי רעק"א דתרי הלכתות דא"א אלא מכח אידך אינה אלא בחבוט ואח"כ אמרי' לבוד, אבל הכא שאני דכולהו נחשב כהלכה חדא של לבוד, ולא הוי תרי הלכתות.

תני ר' זכאי קמיה דר' יוחנן בין לחיים ותחת הקורה נידון ככרמלית א"ל פוק תני לברא אמר אביי מסתברא מילתיה דר' יוחנן תחת הקורה אבל בין לחיין אסור ורבא אמר בין לחיים נמי מותר. אמר רבא מנא אמינא לה וכו'.

ע' בראשונים בזה שכתבו דאביי ורבא בעי לאוקמיה לר' יוחנן לפום סבריה, דאביי סבר בין לחיים אסור ורבא סבר בין לחיים מותר. ע' ברי"ף ב: שפסק דמותר להשתמש תחת קורת המבוי ובין לחיים נמי מותר כרבא וה"מ דפתוח לרה"ר אבל פתוח לכרמלית לא. וע"ז השיג הבעה"מ וחולק מכח הגמ' לקמן טו. דאביי ורבא נחלקו בלחי העומד

מאליו: אביי אמר הוי לחי ורבא אמר לא הוי לחי אגב מזה . עי"ש ברש"י ד"ה העומד מאליו וז"ל, שלא הוקבע שם לשם תיקון מבוי דלא הזמינוהו לכך ע"כ. **א)** מבואר ברש"י ע"פ מש"כ בריש מסכתין דיש דינים בהל' מבנה המבוי, ועפי"ז זו היא אחד מהטעמים שנחלקו אם זה מספיק "לשם תיקון המבוי". **ב)** מבואר דיש הבדל בין לחי העומד מאליו מלחי העושה בידים, ע' לעיל בדין לחי הבולט מדופנו של מבוי ושיטת רש"י ע"פ הגמ' בסוכה יט עי"ש. ועוד דדוקא עד פחות מד' אמות אבל ד' אמות אפילו אביי מודה דלא הוי לחי כמו"ש רש"י לעיל.

אמנם מסיק הגמ' שם דף טו דאביי ורבא אזדו לטעמייהו בלחי, וז"ל שם אלא המחיצות כו"ע לא פליגי דהויא מחיצה כי פליגי בלחי אביי לטעמיה דאמר לחי משום מחיצה ומחיצה העשויה מאליה הויא מחיצה ורבא לטעמיה דאמר לחי משום היכר אי עבידא בידים הויא היכר ואי לא לא הוי היכר ע"כ. י"ל כפשוטו, החילוק בין מחיצה להיכר: דבמאי דקובע השם מחיצה הוי כדי לסותם, וא"כ אפילו במחיצה שעומד מאליה כ"ז שנעשית מקום סתום חל עליו שם מחיצה, משא"כ להיכר, דמאי דקובע השם היכר הוי תלוי על דעת בנ"א לקביעת ההיכר, ואז ממילא לחי העומד מאליה לא נחשב לחי.

מכח כ"ז השיג הבעה"מ, וז"ל, שאין דברי הרב נכונים בזה אלא תחת הקורה מותר ובין לחיים אסור כאביי דאפסיקא הלכתא כותיה ביע"ל קג"ם ואזדו לטעמייהו דלחי משום מחיצה לאביי ומשום היכר לרבא וליתא לדרבא כדמפרש לקמן בגמ' דלחי העומד מאליו וכיון דקי"ל כאביי דלחי משום מחיצה הוא אסור להשתמש בין לחיים ע"כ. מבואר מדבריו דג' טעמים תלוי בהדדי ונפק במקשה אחת. ע"פ הנ"ל

מובן, דכל יסוד דמחיצה הוי כדי לפועל חלות שם מקום מוקף, והעלה מזה ע"פ הנ"ל דג' טעמים העלה במקשה אחת, (ע"פ דברי המאירי לעיל ח:) וכ"כ הריטב"א ע"ד זו. לכאו' צ"ל ג"כ דהרי"ף ס"ל כר"ת קידושין נב. דל' ביע"ל קג"ם אינה לענין לחי העומד מאליו אלא יליף ל' לימי לידה שאינה רואה בהן שאין עולים לספירת זיבתה עיי"ש.